

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
Тернопільський національний економічний університет
Факультет банківського бізнесу
Кафедра банківської справи

КРАСНОВСЬКА Галина Богданівна

ЕЛЕКТРОННІ ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

Спеціальність: 8.03050802 – Банківська справа
магістерська програма – Організація банківської справи
Дипломна робота за освітньо-кваліфікаційним рівнем «магістр»

Студентка групи БСзм – 51
Г. Б. Красновська

(підпис)

Науковий керівник:
к.е.н., доцент Я. І. Чайковський

(підпис)

Дипломну роботу допущено
до захисту:

« ___ » _____ 2013 р.

Завідувач кафедри банківської справи,
д.е.н., професор

Дзюблюк О. В.

(прізвище, ініціали)

(підпис)

ТЕРНОПІЛЬ– 2013

ЗМІСТ

ВСТУП	3
РОЗДІЛ 1. СУТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ	
1.1. Основні визначення, правова основа діяльності та елементи електронних платіжних систем.....	7
1.2. Основні вимоги до електронних платіжних систем.....	21
1.3. Класифікація платіжних систем.....	32
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1	39
РОЗДІЛ 2. ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ, ЗАСНОВАНІ НА ВИКОРИСТАННІ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК, ТА НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА МАСОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ	
2.1. Класифікація та аналіз роботи платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток.....	40
2.2 Національна система масових електронних платежів (НСМЕП): загальна характеристика та нормативна база.....	51
2.3. Аналіз роботи Національної системи масових електронних платежів.....	63
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2	73
РОЗДІЛ 3. РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ	
3.1 Електронні платіжні системи для фізичних осіб у мережі Інтернет.....	75
3.2. Аналіз роботи електронних платіжних систем дистанційного обслуговування фізичних осіб та їх удосконалення.....	99
ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3	115
ВИСНОВКИ	116
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	120
ДОДАТКИ	132

ВСТУП

Актуальність дослідження. Прогрес не стоїть на місці і сьогодні дозволяє навіть зі свого персонального комп'ютера, маневрувати фінансами.

Позитивна динаміка збільшення Інтернет-аудиторії, підвищення швидкості появи на віртуальній арені нових сайтів і наростання темпів розвитку електронної торгівлі дають змогу стверджувати про серйозні перспективи розвитку електронних платіжних систем мережі Інтернет.

Електронні платіжні системи мережі Інтернет дають змогу зручно проводити розрахунки, не замислюючись про курси валют, черги в банківських касах, час перерахування грошей та інше. Електронні платіжні системи (Інтернет-гроші) – це фактично електронний еквівалент звичайних грошей, які використовують для розрахунків між покупцем і продавцем в інтернет-магазинах. Виникнення таких електронних платіжних систем зумовило те, що електронна комерція в світі стала набирати значних обертів, а розрахунки кредитними картками стали небезпечними та повільними. Тому наприкінці дев'яностих років виникла потреба у надійній грошовій системі, пристосованій до розрахунків у мережі. З'явилась нова помітна ніша у сфері розрахунків – електронні гроші.

За допомогою електронних грошей можна, наприклад, отоварюватися в інтернет-магазині, поповнювати рахунки мобільного оператора та інтернет-провайдера, платити за Skype, переказувати гроші або самому отримувати гонорар за віддалену роботу без банківських транзакцій; можна оплачувати комунальні послуги, вносити абонементську плату за будь-яку послугу та ін.

Електронні гроші – черговий етап на шляху вдосконалення платіжних засобів, що вже пройшли переконливий шлях від золота і металевих монет до паперових банкнот і пластикових карток. Напрямок настільки динамічно розвивається, що деякі банки вже включають в перелік своїх послуг і підтримку операцій з електронною валютою.

Для операцій з віртуальними грошима, як правило, використовується «електронний гаманець», який можна розглядати як аналог звичайного гаманця або банківського рахунку. Для його роботи потрібно встановити на комп'ютер спеціальне програмне забезпечення.

Усі операції з електронними грошима робляться через сайти так званих електронних платіжних систем, кожна з яких має власну валютну одиницю, свої правила і стандарти. Більшість сайтів, підключених до торгових систем, приймають і відправляють віртуальні грошові знаки за допомогою WebMoney, iMoney, UkrMoney і e - Gold, електронні гроші яких є на даний момент найпоширенішими в нашій державі.

Огляд літератури з теми дослідження. У сучасних умовах проблему електронної комерції в частині платіжних систем мережі Інтернет дослідили такі вчені – Б. П. Адамик [1; 2] Т. Я. Андрейків [19], Л. А. Віднійчук-Вірван [16], О. Д. Вовчак [19], В. М. Кравець [37; 38.; 83], В.І.Міщенко [49; 50; 83], С. О. Пиріг [59, Г. Є. Шпаргало [19], Г. В. Юрчук [49; 50; 98-101] та ін.

Незважаючи на значний науковий доробок, недостатньо досліджено питання особливостей розвитку електронної комерції в частині електронних платіжних систем для фізичних осіб, у тому числі мережі Інтернет, що власне і стало предметом цього дослідження.

Мета та задачі дослідження. Метою дипломної роботи є вивчення особливостей розвитку електронних платіжних систем для фізичних осіб, у тому числі в мережі Інтернет, їх сучасного стану та перспектив розвитку.

Для досягнення поставленої мети передбачено постановку, формулювання і розв'язання наступних наукових й практичних задач :

- розглянути основні визначення, правову основу діяльності та елементи електронних платіжних систем
- обґрунтувати основні вимоги до електронних платіжних систем;
- провести класифікацію платіжних систем;

- дати загальну характеристику та дослідити платіжні системи, засновані на використанні пластикових карток;
- дати загальну характеристику та провести аналіз роботи Національної системи масових електронних платежів, визначити шляхи її удосконалення;
- дослідити електронні платіжні системи для фізичних осіб у мережі Інтернет;
- оцінити впровадження електронних платіжних систем дистанційного обслуговування фізичних осіб в Україні та обґрунтувати напрямки їх удосконалення.

Об'єкт і предмет дослідження. Об'єктом дослідження є сукупність відносин, що виникають між суб'єктами платіжної системи при проведенні переказу грошей.

Предметом дослідження є електронні платіжні системи для фізичних осіб.

Методи дослідження. Теоретико-методологічну основу роботи становить сучасна економічна теорія, синтез класичних теорій і новітніх поглядів на місце та роль платіжної системи в економіці. При виконанні досліджень залежно від конкретних цілей і завдань використовувались аналітично-графічна формалізація платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток, та Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП), порівняльний аналіз динаміки показників. Ми використовували такі методи, як: статистичні, економіко-математичні, порівняльного аналізу та динамічних рядів.

Емпіричною базою дослідження є результати конкретних економічних досліджень, вітчизняний досвід діяльності зарубіжних та вітчизняних електронних платіжних систем для фізичних осіб. Інформаційною базою є законодавчі та нормативні акти, періодичні й монографічні видання – вітчизняні, а також дані Національного банку України і банківських установ.

Наукова новизна дипломної роботи полягає у теоретичному

обґрунтуванні вирішення комплексу питань, пов'язаних з удосконаленням організації діяльності електронних платіжних систем для фізичних осіб. Безпосередньо в процесі дослідження одержано такі наукові результати:

- обґрунтовано доцільність використання платіжних карток, у тому числі Національної системи масових електронних платежів як перспективного засобу розрахунків у системах масових платежів;
- розкрито сутність електронних платіжних систем, обґрунтовано переваги їх застосування у міжнародній і вітчизняній практиці, запропоновано заходи щодо поліпшення структури грошового обігу завдяки масовим безготівковим платежам із використанням електронних платіжних систем;
- детально розглянуто електронну платіжну систему – Інтернет-гроші, яка є суто українським представником платіжних систем мережі Інтернет.

Практичне значення отриманих результатів полягає у тому, що вони можуть використовуватись в діяльності банківських установ у процесі здійснення операцій з переказу грошових коштів за допомогою електронних платіжних систем для фізичних осіб.

Структура та зміст роботи. Дипломна робота складається зі вступу, 3 розділів, висновків, списку використаних джерел і додатків. У першому розділі здійснено теоретичне обґрунтування суті, значення та загальних засад функціонування платіжних систем в Україні. У другому розділі увага акцентується на практичних аспектах функціонування платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток, та Національної системи масових електронних платежів (НСМЕП). Третій розділ містить розгляд електронних платіжних систем для фізичних осіб у мережі Інтернет та електронних платіжних систем дистанційного обслуговування фізичних осіб в Україні, обґрунтовано напрямки їх удосконалення.

Загальний обсяг дипломної роботи – 143 сторінки, включаючи 5 таблиць на 5 сторінках, 12 рисунків на 10 сторінках, у списку використаних джерел 103 найменування на 11 сторінках і 7 додатків на 12 сторінках.

РОЗДІЛ 1

СУТЬ, ЗНАЧЕННЯ ТА ЗАГАЛЬНІ ЗАСАДИ ФУНКЦІОНУВАННЯ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ В УКРАЇНІ

1.1. Основні визначення, правова основа діяльності та елементи електронних платіжних систем

Невід’ємним спеціалізованим елементом практично всіх економічних операцій, що стосується передачі грошової вартості в обмін на товар, послугу або фінансовий актив, є платіжні системи. Платіжну систему можна представити у вигляді системи механізмів, які служать для переказу грошових коштів між суб’єктами господарювання, для розрахунку за платіжними зобов’язаннями, що виникають між ними. Таким чином, на думку авторів навчального посібника «Платіжні системи», О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпарило, Т. Я. Андрейків «Платіжна система – це набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг разом з інституційними й організаційними правилами та процедурами, що регламентують використання цих інструментів і механізмів» [19, с. 22].

На думку авторів підручника «Банківські операції» за редакцією професора А. М. Мороза «Платіжна система в широкому розумінні – це сукупність визначених законом платіжних інструментів, норм, правил, а також механізмів та процедур їх застосування всіма суб’єктами грошового обороту» [4, с. 103].

У навчальному посібнику «Платіжні системи» авторів В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол, І. М. Новак, В. П. Страхарчук зазначено: «Платіжна система (payment system) – набір платіжних інструментів, банківських процедур і, як правило, міжбанківських систем переказу коштів, поєднання яких забезпечує грошовий обіг, разом з інституційними та організаційними правилами і процедурами, що регламентують використання

цих інструментів та механізмів. Основна мета платіжної системи – забезпечення розвитку виробництва товарів і послуг» [61, с. 16].

А. Савченко та Є. Бургіна вважають, що «Платіжні системи – це засоби, за допомогою яких переміщуються кошти між суб'єктами господарювання» [79, с. 38].

У ст. 1.28 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» зазначено: «Платіжна система – платіжна організація, члени платіжної системи та сукупність відносин, що виникають між ними при проведенні переказу грошей. Проведення переказу грошей є обов'язковою функцією, що має виконувати платіжна система» [72].

На думку Л. А. Віднійчук-Вірван: «Електронна платіжні система України – це електронні телекомунікації, які служать для перерахування грошових коштів через банки між державами, регіонами, суб'єктами господарювання для розрахунків за платіжними вимогами і зобов'язаннями» [16, с. 20].

Електронна платіжна система країни – невід'ємний елемент ринкової економіки та міжнародних розрахунків, через який реалізуються різноманітні економічні можливості. Створення чіткої, злагодженої платіжної системи в Україні має особливе значення і є однією із головних проблем реформування економіки на перехідному етапі до ринку [16, с. 20].

У більшості розвинутих країн платіжна система складається з кількох самостійних систем, кожна з яких задовольняє вимоги окремої платіжної сфери. Такі системи можна класифікувати за різними характеристиками та ознаками. Виходячи з того, яку роль відіграють платіжні системи відповідно до характеру здійснюваних платежів, розрізняють (рис. 1.1) [19, с. 22-24]:

- системи міжбанківських розрахунків, які призначені для здійснення платіжних трансакцій між банками, обумовлених виконанням платежів їхніх клієнтів або власних зобов'язань одного банку перед іншим. Для них необхідною стадією є транспортування документа між банком платника та

банком отримувача за допомогою однієї зі систем електронних міжбанківських розрахунків;

- внутрішньобанківські платіжні системи створюються, щоб забезпечити найбільш сприятливі умови щодо проходження платежів між установами, що належать до однієї групи. При цьому розрахунки виконуються через систему кореспондентських рахунків у центральній установі, яка виступає як банк банків відповідної структури. В середині структури може також створюватися єдиний центр для виконання клірингу та розрахунків;

- системи «клієнт – банк» використовуються банками, які пропонують платіжні послуги своїм клієнтам на базі сучасних технологій. В умовах конкуренції банки змушені розробляти спеціальні ділові та ринкові стратегії використання платіжних послуг, вирішуючи, чи спроможні вони конкурувати в обмеженому секторі ринку платіжних послуг і пропонувати клієнтам більш широкий їх набір. Однією з перших у цьому плані була американська система телефонної оплати рахунків, яка, однак, не отримала поширення через інертність споживачів, які не хочуть змінювати існуючі форми розрахунків. Нині все більшого поширення набуває банківське обслуговування вдома, або «домашній банк», – комплекс послуг щодо надання клієнтам банків фінансової інформації, а також здійснення за їх ініціативою різних банківських трансакцій з передаванням інформації телефонними каналами або через двосторонню систему кабельного телевізійного зв'язку;

- системи масових платежів широко застосовуються у розвинених державах світу. Незважаючи на те, що традиційні безготівкові платіжні інструменти (чеки, платіжні доручення тощо) достатньо розповсюджені, останнім часом усе ширше впроваджується система масових (споживчих) платежів із використанням пластикових карток. У цих системах задіяні кредитні картки, дебетні картки, «електронні гаманці», а також картки для отримання грошей з банківських автоматів.

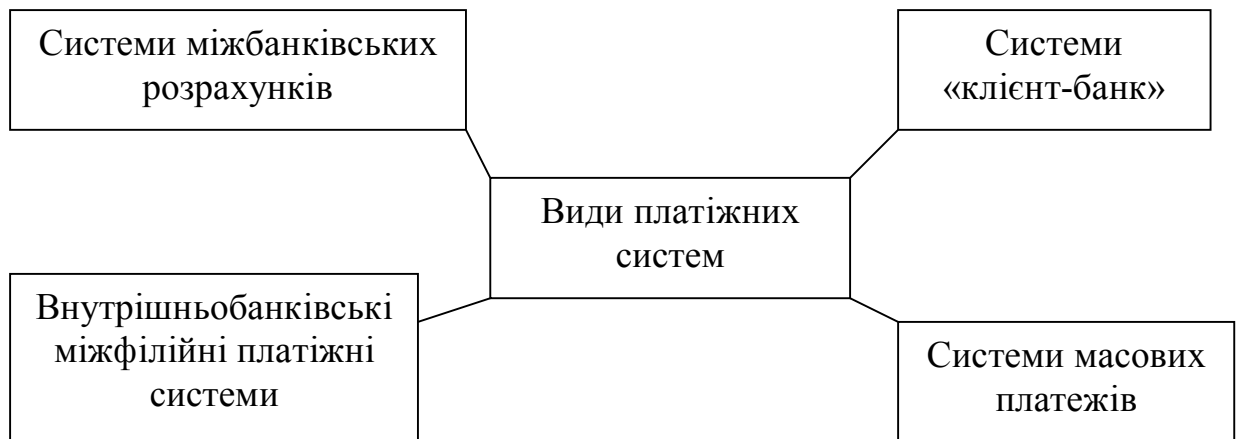

Рис. 1.1. Класифікація платіжних систем

Платіжна система України складається з таких компонентів [19, с. 24]:

- системи електронних платежів Національного банку України;
- систем автоматизації роботи банків (так звані програмні комплекси «Операційний день банку». Це програмне забезпечення, що обслуговує поточну внутрішньобанківську діяльність (бухгалтерський облік, обслуговування рахунків клієнтів тощо));
- внутрішньобанківських платіжних систем – програмно-технічного комплексу з власними засобами захисту інформації, який експлуатується комерційним банком або об'єднанням банків і здійснює розрахунки між установами цього банку (об'єднання);
- систем «клієнт – банк» для розрахунків між клієнтом банку та банком в електронній формі, що дозволило практично уникнути затримки платежів на міжбанківському рівні.

Перспективним, на нашу думку, є також використання таких компонентів системи електронного переказу фінансових послуг, як:

- система масових платежів із використанням пластикових карток;
- електронні платіжні системи для фізичних осіб в мережі Інтернет.

Для ефективної діяльності платіжної системи необхідні правила, які регулювали б права та обов'язки всіх учасників процесу платежу як у

нормальних умовах функціонування платіжної системи, так і у разі якихось порушень такого функціонування. Це набуває особливого значення, коли відбувається перехід від традиційних платіжних систем на основі паперових документів до сучасних електронних систем платежів, у яких значно важче визначити стан та місцезнаходження конкретного платіжного документа на певний момент.

Правила платіжної системи можуть бути викладені в законодавчому або нормативному акті, угоді або разом у цих документах. Закон може забезпечити стабільність та пріоритет щодо інших правил; нормативний акт надає можливість коригувати правила при необхідності, а угода дозволяє приватному сектору впливати на процес визначення правил. Закон або нормативний акт можуть допускати зміну деяких правил на підставі угоди між сторонами платежу, щоб забезпечити здійснення права на контракт та можливість експерименту. Правила платіжної системи часто розробляються як самостійні документи, що не повинні спиратися на інші документи [19, с. 25].

Порядок діяльності платіжної системи визначається її правилами, встановленими платіжною організацією відповідної платіжної системи.

Платіжна організація – юридична особа, яка є власником або одержала право на використання товарного та інших знаків, що ідентифікують належність платіжних карток та інших платіжних інструментів, і яка визначає правила роботи платіжної системи, а також виконує інші функції щодо забезпечення діяльності платіжної системи та несе відповідальність відповідно до закону та договору [72].

Правила платіжної системи (крім внутрішньобанківських платіжних систем) мають встановлювати організаційну структуру платіжної системи, умови членства, порядок вступу та виходу із системи, принцип виконання документів на переказ, відкликання документів на переказ, порядок вирішення спорів, управління ризиками в системі, систему страхування, систему захисту

інформації, порядок проведення реконсиляції та інші положення, визначені платіжною організацією [72].

Незалежно від джерела походження правил, що регулюють платежі (законів, нормативних актів, домовленостей чи угод), усі вони повинні відповідати критерію справедливості та, в разі потреби, мають узгоджуватись у ході переговорів усіх зацікавлених сторін (банків, центрального банку й об'єднань споживачів) та оприлюднюватися [19, с. 25].

Особливо важливим є опрацювання та запровадження законодавчих актів для сприяння автоматизації обробки платежів з метою підвищення ефективності платіжної системи.

Існують суттєві відмінності між різними країнами щодо правових основ регулювання платіжних систем. Разом із тим, у всіх країнах використовують кілька тотожних або, щонайменше, дуже близьких основоположних принципів.

В усіх країнах діє, як правило, декілька законів, в яких сформульовані і закріплені завдання і функції центрального банку, зокрема, його функції стосовно платіжних операцій, а також визначені інструменти і методи їх реалізації [24, с. 12].

Поряд із вищезазначеними законами існують також конкретні законодавчі акти, що встановлюють правила використання певних фінансових інструментів (наприклад, чеків та переказних векселів) при виконанні платежів [19, с. 26].

Крім того, методи виконання платіжних операцій визначаються також у загальних законодавчих документах, наприклад, цивільному кодексі чи комерційному кодексі будь-якої конкретної країни.

Правила внутрішньодержавної платіжної системи та міжнародної платіжної системи, платіжною організацією якої є резидент, мають бути узгоджені платіжною організацією цієї платіжної системи з Національним банком України [72].

Правила відповідної платіжної системи, а також договори, що укладаються між учасниками цієї платіжної системи (крім внутрішньобанківських платіжних систем), повинні передбачати порядок врегулювання неплатоспроможності та інших випадків нездатності виконання членами платіжної системи своїх зобов'язань [72].

Деякі інші закони також можуть стосуватися платежів. Наприклад, закон про банкрутство може обумовити вирішення питання про те, чи можна анулювати платіж, виконаний однією стороною, яка згодом збанкрутувала, іншій стороні. Закони країни про банкрутство банків можуть суттєво впливати на статус платежів, які були зініційовані, але не були завершені до такого банкрутства. Безумовно, має бути вирішене питання про відповідальність у разі банкрутства одного з учасників. Коли відсутні ретельно укладені правила та допоміжні механізми, у випадку банкрутства банку-посередника користувач може втратити всю суму свого платежу або очікуваного надходження. Разом із тим закон повинен забезпечити подальше нормальне функціонування платіжної системи. Тому важливо, щоб кредитори могли вимагати стягнення належних сум лише в межах наявних у банкрута коштів [19, с. 26].

Чіткі закони про платежі сприяють визначеності щодо платіжного процесу, запобіганню загальних порушень у діяльності, що пов'язана з платежами.

При роботі над створенням законів про платежі постає питання: чи має уряд визначати права та обов'язки всіх учасників платежів (включаючи банки-кореспонденти та посередників), чи варто законодавчо дозволити сторонам в окремих платіжних операціях, поряд з їх банківськими установами та розрахунковими палатами, самим домовлятися про свої права й обов'язки? З одного боку, ринкові принципи та необхідність проявляти гнучкість у фінансових справах є аргументами на користь таких угод. Наприклад, розрахункові палати часто впроваджують важливі правила, що стосуються прав та обов'язків сторін і є обов'язковими для їх членів, включаючи правила

щодо розподілу фінансових збитків. Банки-кореспонденти «регулюють» частину своїх платіжних операцій шляхом приватних контрактів. З іншого боку, прагнення забезпечити пріоритетність використання визначень і стандартів загальнодержавної платіжної системи є аргументом на користь єдиних норм, що базуються на законі або встановлені в адміністративно-розпорядчому порядку. Здебільшого це питання повинна вирішувати кожна країна окремо в контексті її власних норм комерційного та платіжного права, її загальних правових принципів, практичної доцільності різних правових стратегій.

Закон про платежі має врівноважувати інтереси різних учасників платіжної системи. Наприклад, надавачі платіжних послуг, включаючи банки та розрахункові організації, хочуть мати економічно обґрунтовані закони та норми, дотримання яких не пов'язане з великими витратами. Мабуть, і кінцевим користувачам платіжної системи необхідні правила, що не потребують особливих затрат. Однак деякі кінцеві користувачі можуть бути зацікавлені у відносно дорогих заходах щодо захисту інтересів споживача, які призведуть до великих витрат. Тому необхідний баланс інтересів. Природно очікувати, що як кінцеві користувачі, так і установи, що надають їм послуги, наполягатимуть на ухваленні юридичних положень, які дозволяють їм перекладати тягар ризиків або втрат на іншу сторону. Отже, і тут, мабуть, потрібне певне збалансування інтересів [19, с. 27].

Останнім часом особливо великого значення набуває законодавче врегулювання питань, пов'язаних із платежами на електронній основі, якого раніше могло не існувати. Доки електронні платежі не матимуть повноправного юридичного статусу, учасники платіжної системи наполягатимуть на отриманні паперового повідомлення про переказ, перш ніж відповідний розрахунок вважатиметься остаточним, що зведе нанівець ефективність електронної платіжної системи.

Окремі положення та норми виконання платежів в основному викладаються в угодах на основі цивільного права й у загальних правилах, узгоджених між сторонами, що домовляються. У зв'язку з цим варто зазначити, що існує лише незначна кількість загальнодіючих принципів.

Здебільшого правила платіжної системи прагнуть відокремити платіжну операцію від комерційної трансакції, що лежить у її основі (наприклад, продажу товару). Обробка платежів здійснюється більш ефективно, якщо всі платіжні трансакції обробляти однаково, незважаючи на конкретну основу.

Правила платіжної системи повинні чітко визначати суттєві елементи платежу щодо форми та методів передачі (паперові, електронні, усні тощо), а також учасників, щоб вони розуміли, коли виконується платіж, які мають права та обов'язки, пов'язані з цією подією. Так, для платежів на паперовій основі часто обумовлені текст та форма відповідних документів, а в електронних системах – формат і реквізити платіжних повідомлень. Існують обмеження щодо умов виконання чи зобов'язання на майбутню дату.

Правила системи мають визначати, кому з учасників дозволяється обробляти платежі, хто відповідає за перевірку справжності трансакцій, щоб запобігти здійсненню шахрайських операцій у рамках системи, а також встановлювати норми відповідальності у випадках, коли такі операції все ж відбулися. В електронних платіжних системах перевірка справжності здебільшого здійснюється автоматично.

Мають бути визначені жорсткі умови щодо термінів і методів виконання платіжних інструкцій та здійснення розрахунків. Для систем на паперовій основі дозволяються строки, що нараховують кілька днів, проте в електронних платіжних системах процес виконання платіжних інструкцій повинен здійснюватися протягом того дня, коли надійшла інформація. У таких випадках необхідно мати визначення операційного банківського дня, з урахуванням неробочих днів та часу відкриття і закриття банківських установ [19, с. 28].

Потрібно чітко визначити, хто за що відповідає й які має обов'язки. Зокрема, з правил платіжної системи повинно бути зрозуміло, чи несе один з учасників відповідальність за недотримання правил іншим учасником, у яких випадках можна одержати компенсацію за невиконання остаточного платежу. Питання щодо відповідальності за зазначені збитки вирішується залежно від правил та законів, що регулюють різні етапи переказу коштів (якщо такі існують). Ці правила можуть виявитися найскладнішими з правил системи.

Узгоджені норми або правила платіжної системи включають також стандарти, які допомагають зменшити витрати та ризики у платіжних транзакціях, підвищити їх надійність. Існують, наприклад, операційні стандарти, стандарти стосовно документації, інструментів та форматів повідомлень. Однак норми (узгоджені правила) охоплюють також інші види порядків, процедур і практик, що використовують у платіжній системі. До них належать [19, с. 29]:

- одиниці, в яких виконуються розрахункові та облікові операції;
- час роботи;
- термінологія та мова;
- критерії оцінки та класифікації тощо.

У країнах, що не мають сталої культури ринкових відносин, може стати корисною формалізація у законодавчих актах щонайбільшої кількості стандартів, процедур, порядків та правил. Такий підхід забезпечує більшу впевненість щодо поведінки, вчинків, які варто очікувати від інших осіб, передбачити, якими будуть продукти та їх якість. Формалізація прискорює процеси комунікації та обробки, скорочує витрати на поточний контроль і забезпечення дотримання вимог. Іншими словами, узгоджені правила призводять до підвищення ефективності як у галузі платіжної системи, так і в інших сферах економічних операцій.

Контракти або угоди можна розглядати як формальну домовленість учасників щодо виконання певних дій за визначених умов і протягом

обумовленого періоду часу. Контракти та угоди укладаються, головним чином, з метою сприяти безконфліктному обміну та взаємодії. На відміну від узгоджених норм, окремі особи (включаючи організації) можуть певною мірою контролювати характер контрактів. У сфері платіжних систем, наприклад, існують контракти щодо кореспондентських відносин, клірингових палат і мереж платежів на великі суми.

Правила й умови контрактів та угод, що регулюють стосунки сторін у платіжних взаємовідносинах, у багатьох аспектах подібні до нормативної бази платіжних систем, яка розглядалася вище. У них також мають бути обумовлені форми та методи передачі платіжних документів, порядок перевірки їх справжності, терміни й методи виконання платежів, умови відкликання платежу й остаточності розрахунку, права та обов'язки сторін [19, с. 30].

Надзвичайно важливо зазначити в договорах чи контрактах норми, яких мають дотримуватись учасники платежів при здійсненні операцій. Має бути передбачена сувора відповідальність за недотримання правил і умов або навіть лише за дії без урахування інтересів інших сторін, що беруть участь у цій діяльності. Необхідно також визначити, які поважні причини, наприклад, форс-мажорні обставини, можуть бути виправданням при порушенні правил і умов угоди.

При укладенні контрактів та угод у платіжній сфері потрібно забезпечити рівні конкурентні умови в галузі платіжних систем. Адже відомо, що вільна конкуренція сприяє економічному розвитку.

З точки зору економічної ефективності контракти, угоди та забезпечення їх виконання повинні підлягати певним обмеженням, що визначаються відповідними витратами. Іноді ефективність може бути підвищена, якщо сторони мають можливість дещо змінювати передбачений законодавством порядок на основі взаємної домовленості.

Здебільшого двосторонні та багатосторонні угоди сприяють скороченню невиправданих витрат, зниженню рівня ризику, підвищенню надійності та

обмеженню впливу невизначеності, пов'язаної з неповнотою інформації та недосконалістю прогнозування. Тому існує чимало аргументів загальноекономічного характеру на користь необмеженого (або майже необмеженого) добровільного укладення контрактів та угод і правового забезпечення щодо їх дотримання [19, с. 30-31].

Загальні засади функціонування платіжних систем в Україні, відносини у сфері переказування грошей регулюються:

- Конституцією України [36];
- законом України «Про Національний банк України» [71];
- законом України «Про банки і банківську діяльність» [65];
- законом України «Про телекомунікації» [73];
- законом України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [72];
- законом України «Про захист інформації в автоматизованих системах» [68];
- іншими актами законодавства України та нормативно-правовими актами Національного банку України, а також міжнародно-правовими актами з питань переказування грошей.

Таким чином, ми погоджуємося з Л. А. Віднійчук-Вірван, що платіжна система України – це сукупність законодавчо-нормативних договірних, фінансових та інформаційно-технічних засобів і рішень учасників (банків, установ, компаній), які регламентують свої взаємовідносини відповідно до порядку виконання банківських платіжних угод та забезпечують виконання боргових зобов'язань, що виникають у процесі внутрішньої та зовнішньої економічної діяльності [16, с. 20].

Відмінність ознак, характерних для окремих країн (розмір, обставини історичного розвитку, правова система, ділова практика, комунікаційна система, інфраструктура, ступінь розвитку закладів та їх інструментів тощо),

роблять національну платіжну систему унікальною. Однак існує низка елементів, життєво необхідних для кожної ефективної системи платежів (додаток А) [19, с. 31].

Сукупність бухгалтерських та організаційних заходів, що застосовуються у банківсько-фінансовій сфері, є основним операційним механізмом здійснення платежів. Конкретні характеристики відповідної моделі можуть бути різними і залежать від багатьох факторів.

Ефективна та надійна технологічна інфраструктура є основою життєздатності платіжної системи. Така інфраструктура включає, зокрема, технічні засоби обробки та передачі даних і може бути надзвичайно складною.

Зважаючи на конфіденційний характер інформації, що задіяна у платіжних системах, у більшості випадків висуваються суворі вимоги щодо її безпеки та захисту. Це вимагає створення і підтримання спеціальних процедур та систем незалежно від технології, яка використовується [19, с. 32].

Базові елементи платіжної системи тісно пов'язані між собою і не можуть розглядатися окремо один від одного. Складність структури платіжних схем також вимагає міждисциплінарного підходу. Наприклад, питання права повинні розглядатися з позиції економіки і фінансів, а також інформаційної технології і математики. Розгляд «виробничих» або «технічних» питань окремо від інших не обіцяє великих результатів і навіть може негативно вплинути на практику та структуру, що встановилася, особливо якщо заходи вживаються в адміністративному порядку, без належної гнучкості й співпраці.

Відомий російський економіст О. І. Лаврушин вважає, що: «Платіжна система країни – це сукупність законодавчо регульованих елементів, котрі забезпечують виконання боргових зобов'язань, які виникають у процесі економічної діяльності» [6, с. 333].

Основними елементами платіжної системи України, на нашу думку, є (додаток Б) [94, с. 20]:

- суб'єкти (учасники) розрахункових взаємовідносин (нефінансовий сектор і фінансовий сектор);
- об'єкт розрахунків (призначення платежу – розрахунки за товарними і нетоварними операціями);
- місце проведення розрахунків (внутрідержавні і міждержавні розрахунки);
- принципи організації безготівкових розрахунків;
- час платежу: терміновий платіж; достроковий платіж; відстрочений платіж;
- комунікаційні системи переказу грошей: поштовий зв'язок; спеціальні служби (органи спецзв'язку, кур'єри, служба інкасації); телеграфно-телетайпний зв'язок; електронний зв'язок; міжнародні телекомунікації (СВІФТ – Товариство всесвітніх міжбанківських телекомунакацій);
- встановлена законодавством форма розрахунків (кредитовий і дебетовий переказ);
- наявність гарантії платежу (гарантовані і негарантовані розрахунки);
- наявність проміжних ланок (посередників) у розрахунках (без участі посередників, за участю посередників);
- ризики в розрахунках (фінансові й нефінансові ризики);
- черговість платежів;
- величина платежів;
- нормативно-правова база;
- бухгалтерська і технологічна модель, що включає платіжні інструменти, механізми переказу коштів, принципи бухгалтерського обліку та звітності;
- технологічна інфраструктура, що включає засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації та ін.;

- захист інформації, що включає програмно-технічні, нормативно-правові та адміністративно-організаційні засоби.

Саме таким компонентом блоків, на нашу думку, можна навести класифікацію елементів електронної платіжної системи, що дає чітке уявлення про складний механізм розрахункових взаємовідносин в економіці України.

1.2. Основні вимоги до електронних платіжних систем

На думку авторів навчального посібника «Платіжні системи», В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол, І. М. Новак, В. П. Страхарчук, виділяють шість основних вимог, які мають задовольняти платіжні системи (рис. 1.1) [61, с. 78-86].

1. Ефективність.
2. Оперативність.
3. Економічність.
4. Надійність.
5. Безпека.
6. Зручність.

Рис. 1.1. Основні вимоги, які мають задовольняти електронні платіжні системи

На нашу думку, ефективність – це перша основна вимога, яку має задовольняти платіжні системи.

Економічне поняття ефективності передбачає забезпечений, надійний, безперервний, своєчасний переказ грошових коштів у режимі реального часу [16, с. 30].

Ефективна платіжна система є необхідною передумовою ефективного функціонування всієї економіки, всіх її галузей, економічних інститутів та окремих суб'єктів господарювання [94, с. 21].

Платіжні системи вдосконалюють економічну активність у внутрішній і міжнародній комерції та торгівлі [19, с. 34].

Без надійної, ефективно діючої платіжної системи не можуть покращитись показники економічного зростання [94, с. 21].

Економічну активність, швидкість оборотності коштів, а значить прибутковість визначають саме електронні платіжні системи, які значно покращують показники економічного зростання [16, с. 31].

Ефективна платіжна система сприяє приватизації підприємств, котра вимагає щоб платежі за товари та послуги здійснювались точно і негайно з метою забезпечення можливості отримання цими підприємствами прибутку [94, с. 21].

Платіжна система держави – це основний компонент інфраструктури банківсько-фінансового сектора. Із розвитком платіжної системи розвиваються нові технології, нові платіжні інструменти, продукти послуг, нові ринки та інститути [16, с. 31].

Платіжна система забезпечує поштовх розвитку міжбанківського і грошового ринку, що сприяє переміщенню коштів у спеціалізовані галузі економіки.

Система платежів сприяє розвитку ринку капіталів, фондового ринку, валютного ринку. Саме ці ринки здійснюють контроль за грошовим обігом, розвивають відкриті ринкові операції, раціонально управляють ліквідністю

грошових та валютних засобів в усіх галузях економіки. Грошовий обіг здійснюється чітко, злагоджено, надійно, безпечно, ефективно саме при наявності в державі сучасної платіжної системи [16, с. 31].

Ефективність платіжної системи впливає на механізм дії грошово-кредитної політики [94, с. 21].

З точки зору грошово-кредитної політики важливо, щоб заходи впливу на міжбанківський ринок, що впроваджує центральний банк шляхом зміни пропозиції резервів, якнайшвидше розповсюджувались на інші ринки та регіони країни і, зрештою, – на сектор матеріального виробництва. Для забезпечення діяльності такого механізму необхідно гнучко впливати на ринкові процентні ставки та створити дієву платіжну систему, яка гарантувала б оперативну і надійну обробку міжбанківських та інших ринкових операцій. Ефективність платіжної системи забезпечує більш високу надійність процентних ставок як показника, що використовується для грошово-кредитного регулювання. При неефективній роботі платіжної системи заходи кредитно-грошової політики можуть і не сприяти стабільному коригуванню процентних ставок, а вплив таких заходів на сферу матеріального виробництва буде меншим за масштабністю і повільнішим [19, с. 35].

Від структурних, а також технічних характеристик платіжної системи залежить попит на резерви. Розвиток платіжної системи, що діє на базі комерційних банків (наприклад, розвиток кореспондентських відносин між банками), викликає зниження попиту на резерви. Банки надають перевагу розміщенню коштів на рахунках не центрального банку, а банків-кореспондентів, особливо якщо банки-кореспонденти надаватимуть більш якісні послуги або платитимуть за кредитовими залишками більш високі проценти порівняно з центральним банком.

Рівень та форми участі центральних банків у діяльності платіжної системи також можуть суттєво впливати на її ефективність. Існує щонайменше 5 напрямів, за якими центральні банки разом з іншими установами можуть

своїми діями стимулювати зростання ефективності платіжної системи. До них належать визначення стандартів і нормативів, політика стосовно конкуренції, правова політика, грошово-кредитне регулювання та надання послуг з боку центрального банку.

За допомогою стандартів та нормативів можна заохочувати до користування і навіть запровадження платіжних інструментів та форматів електронних повідомлень. Однак встановлення стандартів та нормативів зачіпає корінні інтереси банків і широкого кола користувачів платіжних систем, отже, при цьому необхідно враховувати потреби кожної групи.

Велике значення мають також технічні стандарти, що забезпечують ефективну обробку платіжних інструментів та повідомлень. Запровадження спільних стандартів може значно спростити і прискорити таку обробку, особливо у випадку, коли в процесі автоматизованої обробки платежів беруть участь численні банки та різноманітні платіжні системи. Наприклад, єдина система ідентифікації та індексації паперових чи електронних платіжних повідомлень є дуже важливою умовою скорочення кількості помилок і затримок при їх обробці [19, с. 36].

Для розвитку конкуренції варто забезпечувати широкий доступ до необхідних клірингових структур, зокрема – розрахункових палат. Хоча може виникнути необхідність не допускати деяких потенційних учасників до участі у діяльності такої палати через технічний або фінансовий ризик, все ж необхідно обмежувати використання подібних заходів. Іноді виникає питання: чи не варто відмовити у безпосередньому доступі до участі в основних клірингових організаціях ощадним банкам або так званим квазібанкам? Виходячи з потреби забезпечення ефективного надання послуг, такі установи повинні бути допущені до участі у ключових структурах розрахунків.

У сфері правової політики центральному банку та законодавчим органам потрібно прагнути до якомога більшої чіткості законів щодо платіжної

системи. Права сторін, які беруть участь у платежах, включаючи посередників, повинні становити міцну основу платіжної системи [19, с. 36].

Центральний банк повинен проводити чітку злагоджену грошово-кредитну політику, створювати досконалі, продумані законодавчо-нормативні акти, систематично досліджувати та аналізувати дію правил документообігу та розрахунків, обов'язкових резервів, вплив на ліквідність банків, ефективність проходження платежів і взаємо зарахувань [16, с. 31].

Стосовно грошово-кредитної політики центральний банк повинен проаналізувати дію правил і нормативів про обов'язкові резерви та їх вплив на ліквідність банків, а також використання грошових коштів центрального банку в розрахунках за платежами. Наприклад, якщо резерви повинні зберігатися на окремих рахунках і не можуть використовуватися у розрахунках за платежами, то вартість таких розрахунків може значно зрости, отже, викличе невиправдане зростання витрат банківської системи щодо надання платіжних послуг [19, с. 37].

Оперативність – це друга основна вимога, яку має задовольняти платіжна система.

Однією з важливих ознак, що характеризують рівень ефективності платіжної системи, є швидкість розрахунків. Затримки платежу збільшують його вартість і знижують ефективність [94, с. 21].

На сучасному етапі всі платежі не можуть здійснюватися в режимі реального часу – це досить дорого. Затримки платежів затримують оборотність коштів, обмежують можливість одержувача розрахуватися, вкласти гроші в товар, сировину, основні фонди тощо, що також призводить до суттєвих недоліків [16, с. 31].

Платежі на великі суми вимагають конфіденційності інформації, безпеки, швидкого і точного проведення інформації, що потребує додаткових витрат.

Відповідно, в кожній національній електронній платіжній системі визначені конкретні терміни остаточних розрахунків звичайних платежів між

контрагентами в межах країни, але не пізніше операційного дня банку [16, с. 32].

Оперативно діюча платіжна система може зменшити обсяг і коливання суми коштів у розрахунках. Оперативна платіжна система повинна мінімізувати затримки платежів [94, с. 21].

Можливість швидко переказувати свої кошти на рахунках у центральному банку, а також контролювати та прогнозувати залишки на його рахунках спричиняє зменшення попиту на резерви. Комерційні банки можуть точніше прогнозувати свої залишки в центральному банку, брати кредити в інших банках або надавати їм такі кредити і тим самим не накопичувати надлишкові резерви на випадок непередбачених обставин.

При дебетуванні центральним банком рахунку банку від банку-отримувача в системі утворюються кредитні кошти в розрахунках – різниця між загальною сумою відображених в обліковій документації кредитових та дебетових проводок, пов'язаних з платежами. Це рівноцінно вилученню резервів. Коливання суми й обсягу таких коштів у розрахунках ускладнюють проведення грошово-кредитної політики, оскільки залишки коштів комерційних банків на їх рахунках у центральному банку можуть не відображати реального стану в банківському секторі. Оперативно діюча платіжна система може зменшити обсяг і коливання суми коштів у розрахунках. Ідеальна платіжна система повинна мінімізувати затримки платежів [19, с. 38].

Економічність – третя основна вимога, яку має задовольняти платіжна система.

Враховуючи вимоги сучасності – конкуренції ринку, товарів, капіталів, послуг – всі учасники платіжних операцій прагнуть до зменшення витрат. Платіжні операції, які проводяться без затримки, чітко, злагоджено, надійно, безпечно, – економічно вигідні як користувачам, так і учасникам платіжних систем [16, с. 32].

Ефективні, економічно оперативні платіжні системи мінімізують операційні витрати на проходження платежів. За рахунок своєчасності, надійності передачі платіжних інструкцій зменшуються затрати часу і ресурсів на забезпечення проходження процесів платежів. Саме автоматизована, електронна платіжна система забезпечує швидкість та надійність обробки трудомістких платіжних процедур, обліку та контролю, створення нових видів послуг [16, с. 32].

Як відомо, у розвинутих країнах під тиском конкуренції поширилися сучасні технології обробки платежів, оскільки значно зросли обсяги платежів і скоротилися капітальні витрати на автоматизацію. Неабияку роль відіграло й те, що автоматизація обробки платежів та функцій обліку тісно пов'язана з автоматизацією всієї банківської діяльності та створенням нових видів послуг.

Міжбанківські клірингові та розрахункові операції займають ключове місце в платіжних системах країн із великою кількістю банків. Тому створення та експлуатація міжбанківських систем повинна забезпечувати значну економію трудовитрат, капіталів та технічних ресурсів, що може навіть перевищити відповідну економію у внутрішньобанківських системах.

Потік численних платежів між банками, особливо у вигляді паперових платіжних інструментів, суттєво знижує ефективність міжбанківського клірингу і розрахунків. Створення клірингових (розрахункових) палат може не лише значно прискорити платіжний процес, а й спричинити економію витрат на обробку платежів та коштів для проведення розрахунків. Такі палати, звичайно, встановлюють процедури централізованої обробки та бухгалтерського обліку платежів, а також жорсткий операційний графік, обов'язковий для своїх членів. Участь центрального банку теж сприяє підвищенню ефективності платіжно-розрахункового процесу [19, с. 39].

При цьому використовується також ефект масштабу, коли зі зростанням обсягу обробки платежів у певному інтервалі скорочуються граничні та питомі витрати на обробку. Збільшення масштабу операцій призводить до економії у

сферах зв'язку, обробки, клірингу та розрахунків за платежами як в електронній формі, так і на паперових носіях. Економія від розширення мережі забезпечується ефектом масштабу, коли підключення нових учасників до механізму міжбанківського клірингу і розрахунків спричиняє скорочення граничних та питомих витрат на обробку платежів у всій системі, або в інших формах. Однак, навіть при застосуванні електронної технології не можна вважати, що ефект масштабу однозначно викликає значну економію витрат.

У розумінні користувачів економічна ефективність означає, що користь від певних платіжних інструментів, клірингових послуг або розрахункових операцій має перевищувати витрати, пов'язані з ними, включаючи оплату, яка безпосередньо або опосередковано стягується банками чи іншими постачальниками послуг [19, с. 39-40].

Аналіз економічної ефективності платіжної системи слід проводити з позицій [16, с. 32]:

- скорочення валових витрат часу і капіталу;
- інтересів користувачів платіжних послуг;
- інтересів постачальників (банків) платіжних послуг.

Розглянемо недоліки та переваги альтернативних електронних платіжних механізмів. Слід враховувати такі важливі параметри: швидкість розрахунків, конфіденційність інформації, сумісність із системами бухгалтерського обліку та звітності, прибутки та збитки, які пов'язані з розрахунковими операціями, і такі перестороги: небезпеку крадіжок, складність користування, шахрайство, фальшування, несанкціоновані втручання.

З точки зору постачальників платіжних послуг економічна ефективність означає, що користь кінцевих розрахунків, враховуючи прибуток від надання користувачам певних платіжних послуг, має перевищувати витрати на їх надання, включаючи прибуток на інвестиційний капітал, який визначається ринковим показником [16, с. 32].

Вважається, що конкуренція між постачальниками банківських і платіжних послуг є найефективнішим способом забезпечити задоволення попиту на відповідні послуги та їх надання з мінімальними витратами та за ціною, що відповідає витратам виробництва [19, с. 40].

Надійність – це четверта основна вимога, яку має задовольняти платіжна система.

Як банки, так і їхні клієнти повинні бути впевнені, що відправлені платежі будуть оформлені і зараховані вчасно, правильно, надійно і конфіденційно. Якщо ж користувачі невпевнені в надійності платіжної системи, вони будуть утримуватися від користування її послугами, а розрахунки проводитимуть в основному готівкою.

Для надійності є необхідними [16, с. 33]:

- високий рівень організації роботи платіжної системи;
- злагодженість документообороту;
- високий професіоналізм обслуговуючого персоналу;
- якісне програмне забезпечення;
- безперебійність роботи системи;
- розумний доступ до інформації;
- безпека платежів;
- високий рівень структурних операційних можливостей;
- належний контроль та нагляд.

Жодна система не працює без збоїв, але кожна повинна мати можливості відновлення цілісності для забезпечення розумного доступу до всієї інформації з метою перевірки та контролю [19, с. 41].

Платіжні системи розробляють з обов'язковими функціями архівування як внутрішнього, так і віддаленого, на випадок відмови чи збою ланки системи (через збої в електропостачанні, телекомунікаціях, документообробці тощо) [16, с. 33].

Це дуже важливо для країн, де надійність базової інфраструктури (електропроводка, телекомунікації, транспорт, документація і технічна підтримка) залишає бажати кращого за стандартами розвинутих країн.

Здатність центральних банків ефективно керувати та забезпечувати більш жорсткі резервні вимоги, а також використовувати непрямі інструменти для проведення грошової політики також залежить від надійної платіжної системи [19, с. 41].

Центральні банки опрацьовують і видають законодавчо-нормативні акти, відповідні правила, регулюють основні потоки платежів з метою недопущення збоїв та помилок – це допомагає їм проводити більш чітко грошово-економічну політику держави [16, с. 33].

Безпека – це п'ята основна вимога, яку має задовольняти платіжна система.

Електронна платіжна система розробляється з відповідним контролем за доступом до інформації, контролем несанкціонованого доступу в базу даних як платіжних інструкцій, так і платіжного балансу [16, с. 33].

Для цього учасники та користувачі ідентифікують свої дані і реквізити, тому ні сума платежу, ні інші реквізити платіжних документів не можуть бути змінені на користь однієї зі сторін операції або на користь третьої сторони шляхом несанкціонованого доступу.

Учасники системи платежів повинні бути впевнені, що інформація про їх перекази не буде доступна третім особам [94, с. 22].

Дані повинні бути захищені від доступу протягом терміну угоди і того часу, поки платіж буде проведений [19, с. 41].

Кожна сторона операції, що здійснюється, повинна бути здатна довести, що платіж був здійснений, а також забезпечити всю інформацію про податки. Цілісність і правильність записів за операціями повинні бути перевірені, а структура записів повинна враховуватись як вимога скорочення витрат і забезпечення доступу до даних.

Відповідно, учасники і користувачі платіжної системи повинні бути впевнені в надійності, безпеці, ефективності та конфіденційності платежу від початку укладення угоди і до закінчення розрахункової операції [16, с. 33].

Виконання операції повинне ретельно перевірятися, інформація має передаватися правильною і цілісною, що забезпечить ефективність, надійність та економічність платіжної системи.

Зручність – це шоста основна вимога, яку має задовольняти платіжні система.

Платіжна система, враховуючи попередні показники, повинна бути зручною в користуванні як для учасників так і для користувачів, використовуючи готівкові чи безготівкові розрахунки [16, с. 34].

Якщо система потребує автоматизації для кожного учасника або необхідності відвідувати банк для проведення кожного платежу, така система може бути непридатною для країни.

Бажано дотримуватися засади, згідно з якою витрати на навчання не повинні перевищувати вартості розробки системи [19, с. 42].

Платіжна система повинна бути простою в користуванні, щоб витрати на навчання не перевищували вартості розробки самої системи. необхідно також враховувати і психологічний фактор, щоб складність використання платіжних інструментів негативно не впливала на їх використання та розповсюдження, не призводила до помилок, втрат, збоїв [16, с. 34].

Здебільшого виправданим є обґрунтоване визначення ключових функцій системи, що вимагають першочергового вдосконалення та автоматизації, можливо, з використанням найскладніших новітніх засобів. Разом із тим, деякі функції доцільно реалізовувати якомога простіше. Особливо це стосується компонентів системи, що призначені для безпосереднього спілкування з користувачами платіжних послуг [19, с. 42].

На думку авторів навчальних посібників «Платіжні системи», О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпарило, Т. Я. Андрійків та Л. А. Віднійчук-Вірван

доцільно виділити цьому основну вимогу, яку мають виконувати платіжні системи – потреби оптимізації (див. рис. 2.1) [16, с. 30; 19, с. 34].

У багатьох країнах відповідність платіжної системи основним вимогам часто буває неповною, що може обумовлюватися недостатньою ефективністю, повільністю, нестачею надійності й впевненості й/або значними витратами та низьким рівнем безпеки [19, с. 42].

Зокрема, повільні ненадійні та дорогі засоби переказу платежів можуть стримувати господарську діяльність і гальмувати зростання торгівлі та розвиток підприємств. У країнах з високим рівнем інфляції повільні та ненадійні платежі можуть призводити до зростання часткового «інфляційного податку» за користування грошовими коштами в господарській діяльності та сприяти виникненню нерівноправності користувачів. Крім цього, неефективні платіжні механізми можуть негативно впливати на структуру торгівлі та інвестицій і призводити до неадекватного розподілу ресурсів у реальному секторі. Такі системи потребують вирішення найбільш серйозних проблем для вдосконалення діючої або для створення і впровадження нової системи.

1.3. Класифікація платіжних систем

В Україні діють внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи (рис. 1.3). Внутрішньодержавні можуть бути як банківськими, так і небанківськими платіжними системами [19, с. 56].

Внутрішньодержавна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація є резидентом та яка здійснює свою діяльність і забезпечує проведення переказу грошей виключно в межах України [72].

Міжнародна платіжна система – платіжна система, в якій платіжна організація може бути як резидентом, так і нерезидентом і яка здійснює свою діяльність на території двох і більше країн та забезпечує проведення переказу грошей з однієї країни в іншу [72].

Рис. 1.3. Класифікація платіжних систем України

Відповідно до ст. 10.1 Закону «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» в Україні можуть створюватися внутрішньодержавні банківські та небанківські платіжні системи [772].

До внутрішньодержавних банківських платіжних систем відносяться [72]:

- системи міжбанківських розрахунків;
- внутрішньобанківські платіжні системи;
- системи масових платежів.

В Україні відповідно до Закону України «Про платіжні системи та переказ грошей в Україні» можуть створюватися системи міжбанківських розрахунків, що призначені для переказу коштів у межах України між банками для виконання зобов'язань їх клієнтів, а також власних зобов'язань цих банків.

Для цього використовуються міжбанківські грошові перекази. Залежно від характеру відносин між учасниками платіжного процесу існують три основні методи здійснення таких переказів з використанням [19 с. 56]:

- 1) двосторонніх кореспондентських відносин;
- 2) рахунків у банку-посереднику, який відіграє роль агента з розрахунків;
- 3) спеціалізованих розрахункових установ і мереж.

Коли банком-посередником буде центральний банк країни, при розрахунках за міжбанківськими трансакціями використовуються кошти, які є на рахунках банків – учасників трансакції у центральному банку. Якщо посередник – комерційний банк або інша недержавна установа, розрахунки виконуються згідно з приватними угодами, укладеними між комерційними банками, а участь у процесі розрахунків центральних фінансових установ обмежується загальним наглядом.

Система масових платежів призначена для переказу грошей за операціями, що здійснюються юридичними та фізичними особами із застосуванням платіжних інструментів [72].

Платежі фізичних осіб за товари та послуги можуть виконуватися з використанням готівкових грошей або безготівкових платіжних інструментів, наприклад, платіжних карток [19, с. 57].

Навіть у країнах із розвиненою економікою готівка (банкноти та монети) залишається найбільш розповсюдженим засобом здійснення платежів на невеликі суми безпосередньо у пункті реалізації товарів чи послуг. Зі збільшенням вартості трансакції набуває поширення тенденція до використання безготівкових інструментів для здійснення платежу.

Удосконаленням платіжної системи, на наш погляд, є системи масових платежів за товари та послуги за допомогою пластикових карток та електронні платіжні системи в мережі Інтернет.

Незважаючи на деякі відмінності, основні вимоги до власників карток і ознаки систем досить подібні, щоб виділити їх в окремий клас платіжних

систем. Зокрема, спільними рисами можна вважати карткову технологію, необхідність проведення ідентифікації користувача та перевірки чинності трансакції, низькі операційні витрати обігу, прирівняні до касових витрат.

Основні учасники системи карткових розрахунків [19, с. 58]:

- власник картки;
- банк-емітент;
- підприємства торгівлі або сфери послуг (торговельник);
- банк-еквайр.

З правової точки зору, суть трансакції з кредитною (платіжною) картою полягає у тому, що власник картки і продавець після попереднього відкриття рахунків у банку домовляються, що будь-яку угоду між ними буде врегульовано шляхом кредитування рахунку торговельника і дебетування рахунку власника картки. За винятком окремо обумовлених випадків цей платіж буде безумовним і остаточним.

Розглянемо права та обов'язки учасників системи карткових розрахунків. Власник картки [19, с. 58-59]:

- може використати картку для оплати товарів і послуг, які надаються іншими учасниками угоди, а також для отримання у банку кредиту в готівковій формі в межах встановленого ліміту;
- може погасити свою заборгованість банку за покупки протягом пільгового періоду без виплати відсотків;
- може скористатися продовженим кредитом банку (за межами пільгового періоду з виплатою встановлених відсотків);
- зобов'язаний погасити борг і відсотки відповідно до схеми, яка визначена угодою. Банк – емітент картки (одночасно за використаною тут спрощеною схемою є банком-еквайром);
- видає картку після детальної перевірки фінансового стану й оцінки кредитоспроможності клієнта;

- відкриває власнику картки спеціальний рахунок, на якому обліковуються всі трансакції з використанням картки;
- щомісяця надсилає клієнту витяг зі зазначенням розмірів заборгованості, сум і термінів погашення боргу;
- стягує комісійні та відсотки згідно з встановленими тарифами;
- зобов'язується оплачувати рахунки торговельного підприємства, що стосуються трансакцій, зроблених з використанням карток, за відрахуванням комісійних зборів (дисконту);
- може відмовитись від оплати торговельних рахунків, якщо порушені будь-які умови угоди (наприклад, збільшений ліміт покупки без відповідного дозволу банку-емітента).

Підприємство торгівлі або послуг, яке бере участь в угоді [19, с. 58-60]:

- зобов'язується приймати картки для оплати за товари та послуги й проводити авторизацію (отримувати дозвіл) у передбачених угодою випадках;
- зобов'язується вилучити картку, коли є підозра, що пред'явник не є законним її власником;
- може пред'явити банку для оплати торговельні рахунки, що стосуються трансакцій з використанням картки, для негайного одержання за ними грошей;
- зобов'язане зберігати конфіденційну інформацію про клієнта.

По-перше, зручність карткової системи розрахунків для користувача полягає у тому, що йому не потрібно мати при собі велику суму готівки при відвідуванні магазинів [19, с. 60].

По-друге, перевага карток – це можливість отримання кредиту. В картковій системі розрахунків кредит надається покупцю автоматично, без спеціального звернення в банк. У момент купівлі використовується кредитна лінія, причому ліміт її відновлюється у міру погашення боргу.

По-третє, перевага карткових розрахунків полягає в отриманні користувачем інформації від банку в такій формі, що він може перевірити кожен транзакцію і висунути претензії у разі неправильного оформлення транзакцій [19, с. 60].

Внутрішньобанківська платіжна система створюється банком з метою забезпечення найбільш сприятливих умов для проведення переказу грошей між його підрозділами [72].

У такому разі розрахунки виконуються через систему кореспондентських рахунків у центральній установі, яка виступає як банк банків відповідної структури. Всередині структури може також створюватися єдиний центр для виконання клірингу та розрахунків. За багатьма основними параметрами внутрішньобанківські платіжні системи подібні до міжбанківських. Важливою умовою їх ефективного та надійного функціонування є тісна співпраця з міжбанківськими системами. Внутрішньобанківські платіжні системи можуть визначатися різним ступенем досконалості, надавати різноманітний спектр платіжних послуг клієнтам та мати більш чи менш обмежену сферу діяльності. У будь-якому разі наявність власної платіжної системи створює певні переваги для комерційного банку чи банківської структури з точки зору конкурентоспроможності та привабливості для потенційних клієнтів [19, с.60].

Внутрішньодержавні небанківські платіжні системи мають право здійснювати діяльність, пов'язану із переказом, виключно після їх реєстрації в Національному банку України та отримання відповідного дозволу Національного банку України [72].

Банки, а також небанківські фінансові установи, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України на здійснення переказу коштів, мають право укладати договори з платіжними організаціями міжнародних платіжних систем про членство або про участь у цих системах. Банки, а також небанківські фінансові установи, які мають ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг України

на здійснення переказу коштів, зобов'язані зареєструвати укладені договори в порядку, встановленому Національним банком України [72].

Для реєстрації договорів Національний банк України має право вимагати документи щодо порядку проведення банками і небанківськими фінансовими установами переказів коштів у межах цих міжнародних платіжних систем на території України.

Платіжні організації міжнародних платіжних систем – резиденти зобов'язані повідомляти Національний банк України про укладені договори з нерезидентами щодо їх членства та участі в цих системах у порядку, встановленому Національним банком України.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 1

На основі проведеного дослідження теоретичних основ організації платіжних систем можна зробити наступні висновки.

1. Незважаючи на необхідність створення платіжних систем, в економічній літературі немає єдиної думки щодо визначення її суті.

2. Спеціалісти розглядають платіжну систему України як сукупність законодавчо врегульованих елементів, що забезпечують виконання боргових зобов'язань, які виникають у процесі внутрішньої та міжнародної економічної діяльності.

3. Можна виділити такі основні елементи платіжної системи України: суб'єкти розрахункових взаємовідносин; об'єкт розрахунків (призначення платежу); місце проведення розрахунків (внутрішньодержавні та міждержавні розрахунки); принципи організації безготівкових розрахунків; час платежу (терміновий, достроковий, відстрочений платіж); комунікаційні системи переказу грошей; форма розрахунків, встановлена законодавством; наявність гарантії платежу; наявність посередницьких ланок у розрахунках; ризики при розрахунках; черговість платежів; величина платежів; нормативно-правова база; бухгалтерська і технологічна модель, що включає платіжні інструменти, механізми переказу коштів, принципи бухгалтерського обліку та звітності; технологічна інфраструктура, що містить засоби обробки даних, засоби телекомунікації, організацію експлуатації тощо; захист інформації.

4. Платіжні системи повинні задовольняти сім основних вимог – ефективність, оперативність, економічність, надійність, безпека, зручність і потреби оптимізації.

5. Платіжні системи класифікуються за характером здійснюваних платежів: внутрішньодержавні і міжнародні платіжні системи, банківські і небанківські платіжні системи, системи міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківські платіжні системи, системи «клієнт-банк» та системи масових електронних платежів.

РОЗДІЛ 2

ПЛАТІЖНІ СИСТЕМИ, ЗАСНОВАНІ НА ВИКОРИСТАННІ ПЛАСТИКОВИХ КАРТОК, ТА НАЦІОНАЛЬНА СИСТЕМА МАСОВИХ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТЕЖІВ

2.1. Класифікація та аналіз роботи платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток

Загальні засади емісії та здійснення операцій з використанням спеціальних платіжних засобів регулюються нормами законів України «Про Національний банк України» [71], «Про банки і банківську діяльність» [65], «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [72], Положення про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням, затвердженого постановою Правління Національного банку України від 30.04.2010 № 223 [63], іншими законодавчими актами України.

Спеціальний платіжний засіб – платіжна картка, мобільний платіжний інструмент, інший платіжний інструмент, що виконує функцію засобу ідентифікації, за допомогою якого держатель цього інструменту здійснює платіжні операції з рахунку платника або банку, а також інші операції, установлені договором [63].

Для здійснення емісії та еквайрингу спеціальних платіжних засобів, призначених для застосування в Україні та за її межами, банки мають право створювати внутрішньодержавні та міжнародні платіжні системи або укладати договори з платіжними організаціями платіжних систем про членство або про участь у цих системах [63].

Платіжні системи, засновані на використанні пластикових карток в Україні, класифікуються наступним чином [81, с. 11; 91, с. 29]:

- міжнародні платіжні системи (банківські (MasterCard, VISA), небанківські (American Express, Diners Club, JCB), інші платіжні системи («Золота корона», UnionCard, СТБ тощо);

- внутрішньодержавні платіжні системи: внутрішні міжбанківські та локальні системи, впроваджені вітчизняними банками, що ґрунтуються на технологіях, подібних до застосовуваних у міжнародних платіжних системах, та на інших технологіях; Національна система масових електронних платежів (НСМЕП).

Історія створення і використання міжнародних платіжних засобів [19, с. 149-151]:

- 1919 р. – кредитні паперові картки почали надаватися американськими банками постійним клієнтам;
- кінець 20-х років XX ст. – Бостонською компанією Farrington Manufacturing були випущені перші металеві пластинки, на які наносилася (витискалася) адреса, надавалися лише кредитоспроможним клієнтам;
- кінець 40-х років XX ст. – сформований механізм функціонування майбутньої кредитної картки, а саме: застосований класичний ланцюг розрахунків, який масово використовується нині в банківському картковому бізнесі;
- кінець 40-х років XX ст. – поява пластикової картки Diners Club. На початках ця картка була призначена виключно для розрахунків у ресторанах Нью-Йорка. Створення картки Diners Club пов'язують із початком нової ери сучасної універсальної кредитної картки;
- 1951 р. – Franklin National Bank випустив першу банківську кредитну картку;
- кінець 50-х років XX ст. – випущена перша картка American Express;
- початок 60-х років XX ст. – заснована пластикова картка JCB International;
- 60-ті роки XX ст. – Bank of America розпочав надавати ліцензії на право вступу до його платіжної системи. Із декількох регіональних асоціацій у

США виникла компанія Interbank Card Association, отримавши з часом назву MasterCard International. Зараз – це один із лідерів ринку пластикових карток;

- 70-ті роки XX ст. – Bank of America передає операції з кредитними картками компанії National Bank Americard, яка дещо пізніше отримала назву VISA USA Inc., а з часом – VISA International. Нині її картка найбільш розповсюджена в світі;

- 90-ті роки XX ст. – три європейські «карткові» компанії створили компанію Europay International. Europay International – це нова європейська карткова платіжна система, яка отримала право на управління торговельними марками EuroCard, Eurocheck і MasterCard Int.

Розподіл часток на сучасному світовому ринку пластикових карток такий [19, с. 151]:

- VISA – 50%;
- Europay Card/MasterCard – 30 %;
- American Express – 18 %;
- Diners Club – 1,5 %;
- JCB Card – 0,3 %;
- інші – 0,2%.

У платіжну систему, яка використовує пластикову картку як засіб оплати, входять такі групи суб'єктів [19, с. 151]:

- емітенти пластикових карток;
- держателі пластикових карток;
- еквайрінгові установи;
- торгові точки або торговці, які приймають до оплати пластикові картки.

Емітент спеціальних платіжних засобів (емітент) – банк, що є членом платіжної системи та здійснює емісію спеціальних платіжних засобів [63].

У ролі емітентів можуть виступати банки, фінансові організації, великі мережі магазинів і низка інших організацій. Більшість кредитних карток випускається банками. Банк-емітент є гарантом виконання всіх платіжних зобов'язань, які виникають у процесі використання випущених ним карток. Картка протягом усього терміну дії залишається власністю банку, а клієнт банку отримує картку лише в користування і є тільки держателем картки [19, с. 151-152].

Емісія спеціальних платіжних засобів у межах України здійснюється виключно банками, що уклали договір з платіжною організацією платіжної системи та отримали її дозвіл на виконання цих операцій, крім одноемітентних внутрішньобанківських платіжних систем [63].

Перед наданням клієнту пластикової картки банк проводить перевірку фінансового стану та кредитоспроможності клієнта. Загалом, процедура отримання картки зводиться до процедури відкриття рахунку. Тому дуже часто отримати картку в банку, де клієнтом уже відкритий рахунок, можна на пільгових умовах, а інколи й безкоштовно. Якщо клієнт має відкритий у банку рахунок, то емітована картка може бути приєднана до нього, а може вимагатися і відкриття окремого карткового рахунку, на якому будуть враховуватися всі операції з картою. У разі, якщо в замовника картки рахунку в банку-емітенті немає, обов'язково вимагається відкриття карткового рахунку.

При видачі клієнту пластикової картки проводиться її персоналізація – на картку наноситься ідентифікаційна інформація (ім'я власника, номер картки, термін дії картки та ін.), на магнітну смугу заноситься закодована ідентифікаційна інформація [19, с. 152].

У межах платіжної системи банк-емітент зобов'язується оплачувати рахунки торговельної точки (торговця) з оплати товарів і послуг, куплених клієнтом банку з використанням виданої йому цим банком картки. Своєю

чергою, банк-емітент списує відповідну суму з карткового рахунку держателя картки [19, с. 152].

Користувачі мають право використовувати спеціальні платіжні засоби для здійснення платіжних операцій відповідно до режимів рахунків та умов договору з емітентом [63].

Провайдерами послуг з організації прийому оплати картою в основному є банки. У межах платіжної системи банки, в яких відкриває торговий рахунок продавець, і які займаються обслуговуванням торговельної точки, називають банками-еквайрами. На банки-еквайри покладають виконання всього спектру послуг із забезпечення прийому карток до оплати торговельними точками. Це послуги з надання апаратних засобів і програмних продуктів з прийому карток, а також обробка запитів торговців на авторизацію карток, проведення взаєморозрахунків з банком – емітентом картки, зарахування коштів на торговий рахунок продавця, розсилка стоп-листів, робота з документами: отримання, сортування і розсилка документів в електронній і паперовій формах тощо.

Банки насторожено відносяться до операцій з продажу, які здійснюються без фізичної присутності держателя картки, до таких видів операцій належать продаж товарів та послуг через Інтернет, телефоном, поштою тощо. У зв'язку зі значними ризиками банки часто відмовляють невеликим, недавно створеним компаніям у наданні послуг з еквайрінгу [19, с. 153].

Існує ще одна проблема. Безперечними лідерами в наданні послуг провайдерів для Інтернету (так само, як і лідерами в Інтернет-торгівлі) є банки і компанії США та країн Західної Європи. У банках цих країн часто не хочуть співпрацювати з іноземними компаніями з метою зменшення ризиків.

У зв'язку з цим нині в багатьох літературних джерелах трапляються такі поняття, як «незалежні сервісні (торговельні) організації», «брокери з надання послуг провайдерів» або «посередники-провайдери».

Ці компанії за більш високу плату готові вирішити проблеми, пов'язані з торгівлею через Інтернет, з «нерезидентним» походженням компанії, з продажем так званих товарів і послуг підвищеного ризику та ін.

За механізмом роботи посередників-провайдерів можна розділити на два види [18, с. 153-154]:

1) посередники, які укладають договір з низкою банків і є представниками цих банків. Такий посередник зводить торговця з банком, який готовий мати справу з невеликими компаніями (з різною кредитною історією) і позитивно ставиться до торгових операцій через Інтернет. Для банку посередник виступає як агент з пошуку клієнтів. Основна функція такого посередника – звести торговця з банком, за що він отримує відповідну комісійну винагороду. Надалі торговець працює безпосередньо з банком. Частина плати за послуги посередника переходить на торговця за апаратні засоби та програмні продукти з прийому кредитних карток на сайті торговця. Також може вираховуватися спеціальна плата, щось подібне до плати за укладення договору або будь-які інші відрахування;

2) посередники, які проводять усі операції з оплати карткою через свої торгові рахунки, тобто рахунки, що відкриті на їх ім'я. Передусім, потрібно зауважити, що таку схему використовують тільки в Інтернет-торгівлі. Такі посередники можуть запропонувати послуги для неамериканських компаній і готові працювати з торговцями, які займаються продажем товарів і послуг підвищеного ризику. Але при цьому жорсткішими стають вимоги до торговців, їх зобов'язують формувати резервні фонди з метою зменшення ризиків, переказ грошей через таких посередників триває довше.

Еквайринг у межах України здійснюється виключно юридичними особами-резидентами, що уклали договір з платіжною організацією платіжної системи [63].

Еквайринг – діяльність щодо технологічного, інформаційного обслуговування суб'єктів господарювання і здійснення операцій з видачі

готівки користувачам спеціальних платіжних засобів, які не є клієнтами емітента, а також проведення розрахунків з ними за операції, які здійснені із застосуванням спеціальних платіжних засобів [63].

Торговельна точка (торговець) – це торговельна або сервісна компанія, яка приєдналася до платіжної системи з ціллю надати можливість своїм клієнтам здійснювати оплату платіжною карткою. Як уже йшлося, щоб отримати можливість приймати оплату картками, торговець повинен або відкрити в банку торговий рахунок, або скористатися послугами посередника без відкриття свого торгового рахунку [19, с. 154].

У великих платіжних системах банки-еквайри часто укладають договори і передають виконання більшості технічних функцій спеціально створеним банками або банківськими об'єднаннями сервісним організаціям – процесинговим центрам.

На процесинговий центр покладають виконання цілодобової авторизації платежів за картками. Також на нього може бути покладена функція з підготовки підсумкових даних для проведення взаєморозрахунків між банками – членами платіжної системи, а також функція створення і розсилки стоп-листів торговцям. Для виконання вказаних функцій процесинговий центр веде свою базу даних про держателів карток і про членів платіжної системи. У великих платіжних системах може бути створено декілька процесингових центрів, як правило, за регіональним принципом.

Авторизація - процедура отримання дозволу на проведення операції з використанням спеціального платіжного засобу [63].

Послідовність здійснення операцій за допомогою пластикових карток зображено на рис. 2.1 [19, с. 155-156].

За станом на 01.10.2012 року 144 банки (81,8% від загальної кількості 176 банків, які мають банківську ліцензію) були членами внутрішньодержавних і міжнародних карткових платіжних систем та здійснювали емісію та еквайринг платіжних карток (додаток В). Протягом десяти місяців 2012 року три банки

стали членами відповідних платіжних систем і розпочали випуск та обслуговування платіжних карток [56].

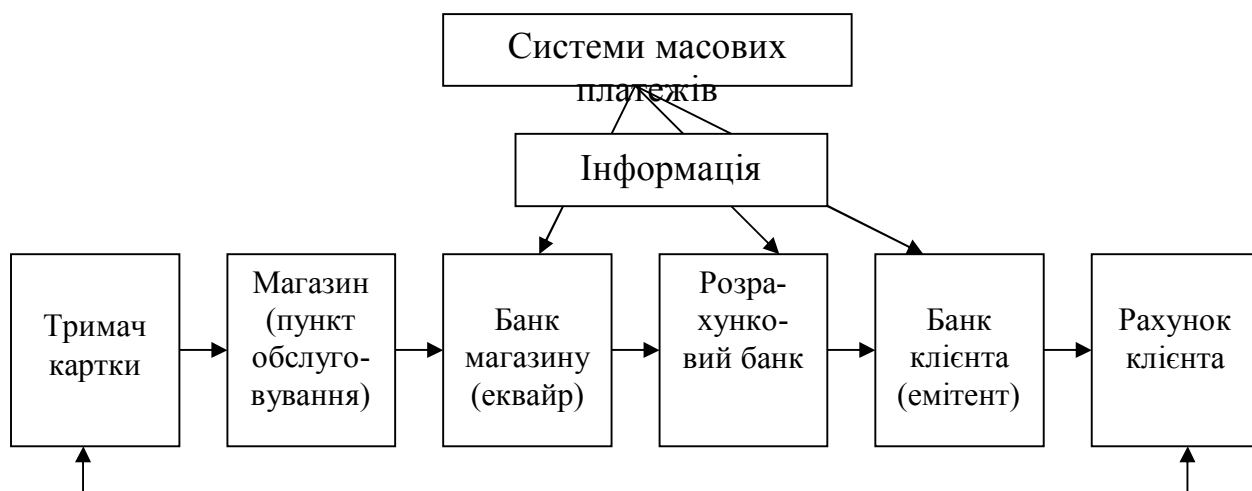

Рис. 2.1. Послідовність здійснення операцій за допомогою пластикових карток

Загальна кількість клієнтів українських банків, які мають платіжні картки, за 2012 рік збільшилася на 9164 тис. осіб або на 26,1% (з 35175 тис. осіб за станом на 01.01.2012 року до 44339 тис. осіб за станом на 01.01.2013 року, див. дод. В).

Загальна кількість платіжних карток, емітованих банками України (за якими була здійснена хоча б одна операція протягом року), за 2012 рік зменшилася на 1744 тис. шт. або на 5,0% (з 34850 тис. шт. за станом на 01.01.2012 року до 33106 тис. шт. за станом на 01.01.2013 року) (див. дод. В).

Кількість банкоматів, що обслуговують платіжні картки, за 2012 рік збільшилася на 3155 шт. або на 9,67% (з 32997 шт. за станом на 01.01.2012 року до 36152 шт. за станом на 01.01.2013 року), платіжних терміналів – збільшилася на 39374 шт. або на 31,7% (з 123540 шт. до 162724 шт.), імпринтерів – зменшилася на 10297 шт. або в 2,9 раза (з 15803 до 5506, див. дод. В) [56].

Сума операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих банками України, на 01.01.2013 року становила 741 480 млн. грн., що на 165501 млн. грн., або на 28,7% більше, ніж у 2012 році (575 979 млн. грн.) (додаток Д).

Кількість операцій із застосуванням платіжних карток, емітованих банками України, на 01.01.2013 року становила 1073 млн. грн., що на 198 млн. грн., або на 22,6% більше, ніж у 2012 році (875 млн. грн.) (див. дод. Д) [56].

Дуже повільною, але на нашу думку, позитивною є динаміка зростання частки безготівкових розрахунків за товари і надані послуги з використанням платіжних карток (рис. 2.2, 2.3, 2.4, 2.5).

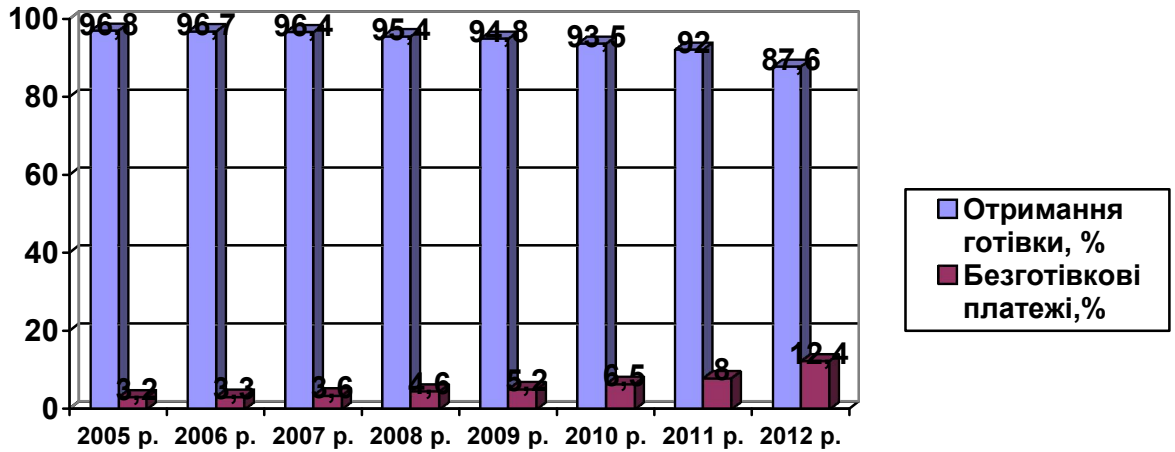

Рис. 2.2. Використання платіжних карток, емітованих Українськими банками, в Україні у 2005-2012 рр. (сума операцій) [56].

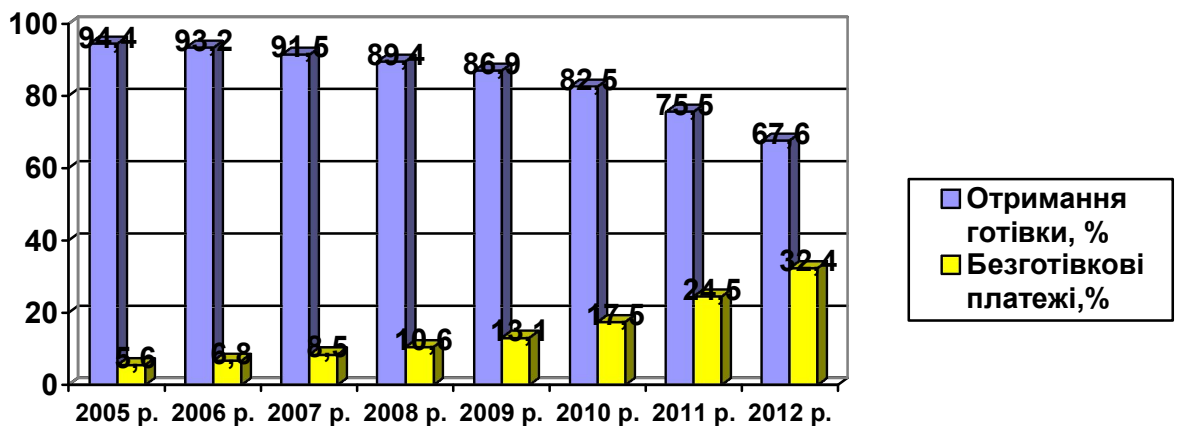

Рис. 2.3. Використання платіжних карток, емітованих Українськими банками, в Україні у 2005-2011 рр. (кількість операцій) [56].

Сума операцій з отримання готівки за 2012 рік порівняно з 2011 роком збільшилася на 120264 млн. грн. і на 01.01.2013 року становила 649897 млн. грн. (529633 млн. грн. на 01.01.2012 року) і становила 92,0% від загальної суми операцій за картками. Сума безготівкових платежів збільшилася на 45237 млн. грн. – до 91583 млн. грн. (46346 млн. грн. на 01.01.2012 року) і становила 8,0% від загальної суми операцій за картками (рис. 2.4).

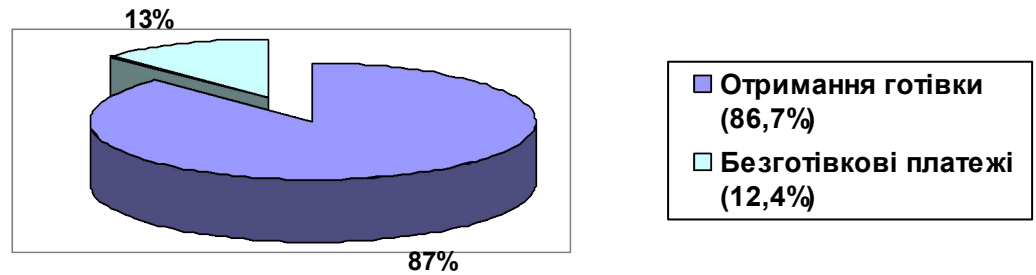

Рис. 2.4. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, в Україні (сума операцій) у 2012 році [56].

Співвідношення кількості безготівкових та готівкових операцій за картками, емітованими українськими банками, у 2012 році становило відповідно 32,4 і 67,6% (рис. 2.5). Порівняно з 2011 роком частка кількості безготівкових операцій збільшилася на 7,9 в. п., з 24,5% до 32,4% (рис. 2.3, 2.5).

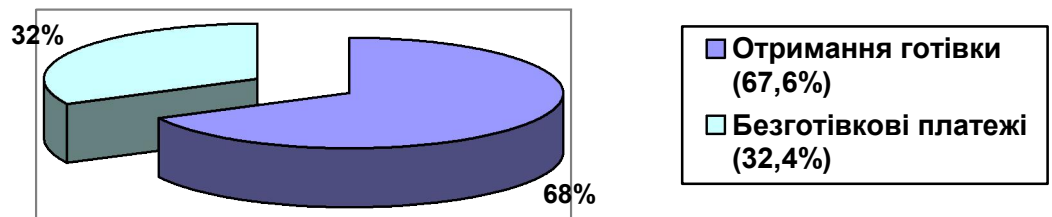

Рис. 2.5. Використання платіжних карток, емітованих українськими банками, в Україні (кількість операцій) у 2012 році [56].

Із загальної кількості платіжних карток за станом на 01.01.2013 року (33106 тис. шт.) на корпоративні картки припадає 4,2% (1380 тис. шт.), а на особисті – 95,8% (31726 тис. шт.) (табл. 2.1, додаток Е).

Таблиця 2.1

Види платіжних карток, які емітовані українськими банками [56]

Платіжні картки	01.01.2011 р.	01.01.2012 р.	Приріст за 2011 р.	
	тис. шт.	тис. шт.	тис. шт.	%
Усього, з них	34850	33106	-1744	-5,0
За видами носіїв інформації				
• з магнітною смугою	32022	31238	-784	-2,5
• з магнітною смугою та чипом	653	1014	+361	+55,3
• з чипом	1188	741	-447	-37,6
• для розрахунків у мережі Інтернет	987	113	-874	-88,6
За платіжною схемою				
• з дебетовою функцією	26670	25029	-1641	-6,2
• з кредитною функцією	8180	8077	-103	-1,3
За типами держателів				
• корпоративні	758	1380	+622	+82,1
• особисті	34092	31726	-2366	-6,9
За типами фінансових операцій				
• з функцією видачі готівки	777	313	-464	-59,7
• з функцією платежів та видачі готівки	34064	32683	-1381	-4,1
• з функцією платежів без видачі готівки	9	110	+101	+135,8
• з них з функцією електронних грошей	12	3	-9	-25

За видами носіїв інформації в загальному обсязі емітованих банками карток домінують картки з магнітною смугою – 94,4% (31238 тис. шт.). На картки з магнітною смугою та чипом припадає 3,1% (1014 тис. шт.), на картки з чипом – 2,2% (741 тис. шт.), а на платіжні картки, що використовуються для розрахунків у мережі Інтернет, – 0,3% (113 тис. грн., див. табл. 2.1, дод. Д).

Картки з магнітною смугою і чипом здебільшого є картками міжнародних платіжних систем VISA і MasterCard. Переважна більшість карток з чипом – це картки НСМЕП.

2.2. Національна система масових електронних платежів (НСМЕП): загальна характеристика та нормативна база

Національна система масових електронних платежів НСМЕП – внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші операції здійснюються з використанням спеціальних платіжних засобів за технологією, що розроблена Національним банком України [56].

НСМЕП – це сучасна, високотехнологічна і високозахищена система. Ключовим елементом системи є смарт-карта. Платіжні картки НСМЕП мають високий ступінь захисту від несанкціонованого доступу. Висока довіра до цієї системи базується на гарантованій програмно – технологічній захищеності чипових платіжних карток та визнаній безпеці операцій, що підтверджується збільшенням обсягу операцій за платіжними картками та зростаючою їх емісією.

З моменту упровадження НСМЕП громадяни України отримали можливість розраховуватись за товари і послуги у безготівковій формі та отримувати готівку за допомогою спеціальних платіжних засобів (платіжних карток, мобільних платіжних інструментів тощо), а також зберігати і накопичувати заощадження у банках на поточних рахунках.

До спеціальних платіжних засобів НСМЕП відносяться [56]:

- платіжні картки;
- мобільні платіжні інструменти.

У НСМЕП застосовуються платіжні картки з вбудованими чіп-модулями – смарт-картки. Смарт-картка, яка є носієм копії фінансової інформації в НСМЕП, на відміну від пластикової картки з магнітною смугою, найбільш повно задовольняє вимоги безпеки. На її базі створена високоефективна офф-лайн технологія, тобто така, що не потребує оперативного зв'язку з банківським рахунком під час виконання платіжних операцій (це дуже

важливо, враховуючи недостатньо високу якість вітчизняних каналів зв'язку) і яка значно зменшує експлуатаційні витрати. За рахунок цього участь в НСМЕП може брати населення України з малими доходами (пенсіонери, студенти, школярі тощо), а швидкість обслуговування набагато більша, ніж при розрахунках готівкою та операціях картками з магнітною смугою.

У НСМЕП використовуються платіжні картки з платіжними інструментами, як електронний гаманець та електронний чек. Застосування електронного гаманця економічно доцільне навіть при розрахунках малими сумами (від кількох копійок). Електронний чек орієнтований на застосування при середніх та значних за сумою платежах (від кількох до тисяч гривень).

Держателі карток НСМЕП можуть виконувати такі фінансові та нефінансові операції [56]:

- он-лайн завантаження платіжного додатка картки (чека та гаманця) з рахунку завантаження;
- оф-лайн завантаження платіжного додатка картки (чека та гаманця) з рахунку завантаження;
- завантаження платіжного додатка картки (чека та гаманця) готівкою;
- одержання готівки із залишку коштів платіжного додатка картки (чека та гаманця);
- одержання готівки з рахунку завантаження;
- платіж із залишку коштів платіжного додатка картки (чека та гаманця);
- платіж з рахунку завантаження;
- перегляд стану рахунку завантаження;
- перегляд залишків коштів платіжних додатків (чека та гаманця) на картці;
- перегляд журналу платежів (до восьми останніх операцій);
- перегляд журналу завантажень (до чотирьох останніх операцій);

- зміну персонального ідентифікаційного номеру (ПІН) - ця операція може проводитися на всіх банківських терміналах та банкоматах НСМЕП.

Нещодавно розробниками технології НСМЕП було створено нову картку НСМЕП. Програмне забезпечення фінансових додатків УкрКоїн V2.0 забезпечує повну сумісність з попередньою версією УкрКоїн V1.02 і дозволяє створювати на одному й тому ж чіпі (в процесі його ініціалізації) такі типи карток НСМЕП [56]:

- платіжні картки;
- модулі безпеки платіжних терміналів;
- картки доступу банківські;
- картки доступу до термінального обладнання;
- трансферні картки.

На новій платіжній картці можуть бути розміщені стандартні платіжні додатки (платіжні інструменти) НСМЕП – електронний гаманець та електронний чек. Додатково реалізовано суміщення оф-лайн платіжних додатків з іншими сервісними додатками – соціальними, дисконтними, лояльності та іншими. Функціональні можливості кожного типу карток НСМЕП визначаються в залежності від обраного чіпа (SLE66C42P, SLE66C82P, SLE66CL80P). Платіжні картки виготовлені на чіп-модулі SLE66CL80P мають подвійний інтерфейс (контактний та безконтактний) і можуть застосовуватись для оплати проїзду в транспорті. Максимальна кількість платіжних додатків (гаманців та чеків) на картці обмежена 30 додатками і залежить від об'єму енергонезалежної пам'яті (EEPROM) чіпа. УкрКоїн V2.0 має більш високий ступінь захисту трансакцій за рахунок використання TDES криптографічних алгоритмів.

При переході системи на алгоритм шифрування та підписування даних TDES кількість платіжних додатків картки НСМЕП може бути збільшена до 35 [56].

Нова картка також може бути використана для електронно-цифрового підпису відповідно до ДСТУ 4145-2002.

Технологія виготовлення карток НСМЕП для банків – членів НСМЕП передбачає надання банком замовлення у дві адреси: виробнику карток, який отримав відповідну ліцензію Національного банку, і копію – Платіжній організації НСМЕП, функції якої виконує Національний банк. Після узгодження з банком питань, пов'язаних з графічним зображенням його назви і логотипу на картці, виробник карток зобов'язаний протягом двох тижнів виконати це замовлення [56].

Далі з виготовленими картками виконується процедура ініціалізації та системної персоналізації (при цьому картці присвоюється індивідуальний номер, за яким вона реєструється в системі, і в картку заносяться актуальні версії системних ключів та інші дані). Після чого, вже у замовника, виконується банківська персоналізація (в картку записуються банківські ключі та інші дані) і, безпосередньо перед отриманням картки клієнтом банку, в неї записуються його дані.

Підприємствам, які мають наміри у себе запровадити картки НСМЕП, необхідно звертатися до банку, який їх обслуговує або до банків – учасників НСМЕП.

Мобільний платіжний інструмент (МПІ) – спеціальний платіжний засіб у вигляді емітованої в установленому законодавством порядку смарт-картки, що є носієм персоніфікованого платіжного мобільного додатка НСМЕП та відповідного додатка оператора мобільного зв'язку [56].

Держателі карток НСМЕП мають можливість оплати товарів (послуг) та переказу коштів за допомогою карток НСМЕП через мережу Інтернет [54].

Зокрема, на сьогодні реалізована можливість [54]:

1. Поштові перекази для фізичних та юридичних осіб через Інтернет (система електронних переказів УДППЗ «Укрпошта»).

2. Сплати за комунальні послуги та електроенергію у містах Київ, Одеса, Харків, Львів та ін.

3. Сплати за телекомунікаційні послуги (ВАТ «Укртелеком», «Фарлеп», «ЦСС» та ін.).

4. Сплати за послуги кабельного цифрового та аналогового телебачення («Воля Кабель», «Фаворит», «НТВ+» та ін.);

5. Сплати за послуги провайдерів Інтернет.

6. Придбання карток мобільного зв'язку, IP-телефонії, хостингу та доменних імен, а також інших товарів та послуг в інтернет-магазинах.

7. Перекази коштів на користь фізичних та юридичних осіб (система Інтернет-платежів SmartPay).

8. Придбання електронних залізничних квитків , а також авіаквитків.

Для здійснення інтернет-платежів НСМЕП потрібно мати [54]:

1. Комп'ютер, підключений до Інтернет.

2. Платіжну картку НСМЕП, яку можна отримати в банку-члені НСМЕП.

3. Гроші на рахунку або платіжному додатку картки НСМЕП (чеку або гаманцю).

4. Зчитувач смарт-карток (карт-рідер).

5. Встановлену та настроєну клієнтську частину інтернет-терміналу (спеціальне програмне забезпечення), яке можна завантажити безкоштовно.

До складу НСМЕП входять [56]:

- платіжна організація;
- члени платіжної системи;
- учасники платіжної системи.

Відповідно до постанови Правління Національного банку України від 10.12.2004 № 620 функції Платіжної організації НСМЕП виконує Національний банк України.

Членами НСМЕП можуть бути юридичні особи, які укладуть договір з Платіжною організацією про вступ до НСМЕП. Член НСМЕП може виконувати функції емітента та/або еквайра (додатки Ж іЗ) [56].

Учасниками НСМЕП є юридичні або фізичні особи – суб'єкти відносин, що виникають при проведенні переказу коштів, ініційованого за допомогою платіжних додатків спеціальних платіжних засобів НСМЕП (процесинговий центр мобільних платіжних інструментів, держателі мобільних платіжних інструментів, розрахунковий банк, головний процесинговий центр, регіональні процесингові центри, процесингові центри банківського рівня, держателі платіжних карток, підприємства торгівлі та послуг тощо).

Функції Розрахункового банку виконує Операційне управління Національного банку України. Функції Головного процесингового центру виконує Центральна розрахункова палата Національного банку. Функції Регіонального процесингового центру у Харківському регіоні виконує Управління Національного банку України у Харківській області.

Моделі роботи членів НСМЕП наступні [56]:

- емітент;
- еквайр;
- емітент та еквайр.

Роль Національного банку України в НСМЕП [56]:

1. Ідеологічна і координаційна. Національний банк розробив загальну концепцію НСМЕП, вимоги до всіх елементів системи, програмно – технічні рішення для верхнього рівня системи (розрахункового банку, процесингових центрів, системи безпеки), координує виконання всіх робіт, розробляє нормативно-правові акти системи та проекти законодавчих актів, працює над створенням конкурентного середовища серед фірм – розробників технічних і програмних засобів НСМЕП, залучає до співпраці в системі різних суб'єктів господарської діяльності.

2. Фінансова:

- фінансує діяльність основних частин НСМЕП (розрахункового банку, головного і регіональних процесингових центрів, центру генерації ключової інформації, центру ініціалізації та системної персоналізації карток);
- фінансує розробку та супровід програмного забезпечення модулів безпеки системи.

Нормативна база НСМЕП [56]:

1. «Правила Національної системи масових електронних платежів», що затверджені постановою Правління Національного банку України від 10.12.2004 № 620, які зареєстровані в Міністерстві юстиції України 11 січня 2005р. за № 25/10305 [64].

2. «Положення про здійснення Національним банком України взаєморозрахунків за операціями із застосуванням платіжних карток Національної системи масових електронних платежів», що затверджене постановою Правління Національного банку України від 11.11.2005 № 424. (із змінами, внесеними постановами Правління Національного банку України від 08.08.2008 № 235 та від 11.11.2009 № 661).

3. Постанова Правління Національного банку України від 26.10.2004 № 512 «Про завершення впровадження пілотного проекту і перехід Національної системи масових електронних платежів до промислової експлуатації».

4. Перелік і тарифи на послуги, що надаються Національним банком України, який виконує функції Платіжної організації НСМЕП, членам та учасникам НСМЕП, затверджені постановою Правління Національного банку України 12.08.2003 № 333 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 13.11.2006 № 431, із змінами і доповненнями, внесеними постановами Правління Національного банку України від 26.04.2006 № 160, від 13.11.2006 № 431, від 17.12.2007 № 460, від 15.12.2008 № 428, від 28.05.2012 № 208).

5. Перелік і тарифи на послуги, що надаються Національним банком України, який виконує функції Платіжної організації НСМЕП, розробникам

програмно-технічних засобів і виробникам спеціальних платіжних засобів (далі – СПЗ) НСМЕП, затверджені постановою Правління Національного банку України 28.05.2012 № 208.

6. Перелік і тарифи операцій з розрахункового обслуговування членів та учасників НСМЕП, що здійснюються Національним банком України, який виконує функції розрахункового банку НСМЕП, затверджені постановою Правління Національного банку України 12.08.2003 № 333 (у редакції постанови Правління Національного банку України від 13.11.2006 № 431).

7. Положення про порядок вступу банків до Національної системи масових електронних платежів та припинення їх членства в системі, затверджене Рішенням Ради Платіжної організації Національної системи масових електронних платежів (протокол від 12.06.2008 № 120) із змінами (протоколи від 14.11.2008 № 132 та від 30.12.2009 № 155 та 30.07.2010 № 163).

8. Глосарій термінів НСМЕП.

Окрім того, Рада Платіжної організації НСМЕП затвердила наступні документи [56]:

1. Ліміти платіжних карток та SAM.
2. Розміри міжбанківських комісійних в НСМЕП (із змінами).
3. Регламент Національної системи масових електронних платежів.
4. Методика розрахунку розміру страхового фонду покриття ризиків неплатежів за операціями з платіжними картками Національної системи масових електронних платежів.
5. Фінансові схеми виконання операцій НСМЕП.
6. Положення про захист інформації в Національній системі масових електронних платежів

В Національному банку України завершуються розробки специфікацій розширених структур представлення інформації за фінансовими операціями, що виконані на термінальному обладнанні [56].

Представлення інформації у вигляді Розширеної структури – це спроба надання уніфікованого представлення на термінальних пристроях НСМЕП будь якої фінансової та іншої інформації. Це дозволяє зменшити витрати на модифікацію програмного забезпечення, терміну розробки та витрат на розробку нових фінансових та сервісних додатків у НСМЕП, зменшити обсяги ПЗ термінальних пристроїв та інших компонент системи.

На даному етапі у розширеному вигляді будуть представлені тільки інформація відповідна до індивідуальної транзакції за Off-line операцією та авторизації за On-line операцією (включаючи операції за соціальними картками тощо) [56].

У майбутньому буде можливе представлення інформації у форматах МПС, інформації з банківськими виписками та ін.

Порядок вступу, реєстрації і технічного оснащення банків для участі в НСМЕП [56]:

1. Подати Платіжній організації НСМЕП (Національний банк України):

- заяву про вступ до НСМЕП , яка оформляється на офіційному бланку банку, підписується уповноваженою особою та засвідчується відбитком печатки банку :

- копію банківської ліцензії Національного банку України;

2. Одержати дозвіл Платіжної організації НСМЕП на укладання договору приєднання до НСМЕП.

3. Протягом п'яти робочих днів з дня отримання дозволу на укладання Договору приєднання до НСМЕП подати Платіжній організації копії таких документів:

- статуту банку;

- свідоцтва про державну реєстрацію юридичної особи;

- довідки з Єдиного державного реєстру підприємств та організацій України (ЄДРПОУ);

- витягу з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- виписки з Єдиного державного реєстру юридичних осіб та фізичних осіб-підприємців;
- довідки про взяття на облік платника податків;
- свідоцтва про реєстрацію платника податку на додану вартість (за наявності);
- документа, що підтверджує повноваження керівника, який підписуватиме договори з Національним банком.

4. Подати Платіжній організації НСМЕП підписаний банком проект договору приєднання до НСМЕП (проект договору надається банку Платіжною організацією НСМЕП разом з дозволом на його укладання).

5. Після отримання підписаного і зареєстрованого Національним банком України договору приєднання до НСМЕП підписати акти:

- про сплату за послуги, що надаються Національним банком України (за оформлення приєднання до НСМЕП та використання торговельної марки НСМЕП) та здійснити оплату;
- передавання-приймання Правил та інших нормативних документів, які розроблені Платіжною організацією НСМЕП і необхідні банку для виконання своїх обов'язків.

6. Отримати Правила НСМЕП та інші нормативні документи (надсилаються електронною поштою Національного банку України разом з відповідним актом).

7. Укласти з Платіжною організацією НСМЕП договір про надання послуг з впровадження НСМЕП (для емітентів та еквайрів платіжних карток).

8. Підписати акт передавання-приймання технологічних та технічних документів, які розроблені Платіжною організацією НСМЕП і необхідні банку для виконання своїх обов'язків, та отримати ці документи.

9. Подати Національному банку України заяву про присвоєння банку ідентифікатора емітента платіжних карток (у разі вступу до НСМЕП в якості емітента).

10. Подати Платіжній організації НСМЕП Проект впровадження НСМЕП в банку та узгодити його з Національним банком України (для емітентів та еквайрів платіжних карток).

11. Придбати (за потреби) відповідно до узгодженого Проекту впровадження необхідні програмно-технічні засоби автоматизованої карткової системи (АКС) банку:

- сервер авторизації (СА);
- сервер баз даних (СБД). Мінімальні вимоги до технічних засобів (ТЗ) СБД узгоджуються з розробником програмного забезпечення для банку (ПЗ КБ);
- чотири модулі безпеки МБ-1 PCI (HSM). Два - для СА, один – для СБД, один – резервний.

12. Придбати (за потреби) відповідно до узгодженого Проекту впровадження інші необхідні програмно-технічні засоби НСМЕП, які пройшли випробовування в Національному банку України і дозволені до використання в НСМЕП. Мінімальні вимоги до технічних засобів СА і СБД наведені у цьому документі. Склад та технічні вимоги до інших технічних засобів НСМЕП наведені у цьому файлі.

13. Узгодити дизайн картки банку з виробником та затвердити його в Платіжній організації НСМЕП. Після затвердження дизайну замовити виготовлення службових та платіжних карток у виробника.

14. Укласти з Головним / Регіональним процесинговим центром НСМЕП договір про надання інформаційних послуг процесингового центру НСМЕП (за потреби). У разі делегування повноважень з інформаційного обслуговування або емісії/еквайрингу мобільних платіжних інструментів, банк укладає відповідний договір з процесинговим центром банківського рівня (БПЦ).

15. Укласти з Розрахунковим банком НСМЕП договір про проведення розрахунків між членами/учасниками НСМЕП за операціями, виконаними із застосуванням спеціальних платіжних засобів НСМЕП.

16. Провести (за потреби) роботи з інсталяції програмно-технічних засобів АКС (за участю Платіжної організації НСМЕП та розробника програмного забезпечення банку).

17. Провести навчання обслуговуючого персоналу (за потреби).

18. Розгорнути в банку програмно-технічні засоби АКС (за потреби), провести емісію карток і отримати досвід роботи в одномітентному (локальному) режимі роботи АКС в НСМЕП. Мінімальні вимоги до технічних засобів АКС наведені у цьому документі.

19. Здійснити перехід до міжбанківського режиму роботи в НСМЕП після відповідної перевірки (за процедурою, визначеною Платіжною організацією НСМЕП).

У табл. 2.2 наведено порівняльну характеристику НСМЕП та міжнародних платіжних систем.

Таблиця 2.2

Порівняння характеристик НСМЕП та міжнародних платіжних систем

Характеристики системи	Міжнародні системи	НСМЕП
Тип картки	З магнітною смугою	Смарт-картка
Собівартість операцій	Висока	Низька
Безпека	Низька	Висока
Швидкість виконання операцій	Низька	Висока
Наявність каналів зв'язку	Потрібно	Не потрібно (off-line операцій)

Таким чином, поряд із діючими системами в Україні працює повноцінна і конкурентоспроможна НСМЕП, яка дає змогу фізичним і юридичним особам проводити безготівкові розрахунки за допомогою смарт-карток, а також зберігати й накопичувати заощадження у банках на карткових рахунках.

2.3. Аналіз роботи Національної системи масових електронних платежів

2013 рік став тринадцятим роком із початку упровадження НСМЕП. Тринадцять років тому, 7 вересня 2000 року Правлінням Національного банку України було затверджено постанову № 352 «Про впровадження пілотного проекту Національної системи масових електронних платежів», а 22 листопада 2004 року впровадження пілотного проекту НСМЕП було завершено, та відбувся перехід до промислової експлуатації системи.

Протягом цього часу НСМЕП довела свою технічну, технологічну та комерційну успішність. Концептуальною метою при побудові та розвитку НСМЕП є здобуття нею соціально-орієнтованого та загальнодержавного значення.

З упровадженням НСМЕП, поряд зі звичайними операціями з отримання готівки і безготівкової оплати товарів та послуг, громадяни України мають можливість оплачувати товари та послуги, а також переказувати кошти через мережу Інтернет, здійснювати платежі з використанням мобільних телефонів тощо [60].

Протягом 2010 року до НСМЕП приєдналися 3 банки: ПАТ КБ «ПРОМЕКОНОМБАНК» (м. Донецьк), ПАТ «Всеукраїнський Банк Розвитку» (м. Київ), ПАТ «Терра Банк» (м. Київ) [60].

Крім того, дозвіл Платіжної організації НСМЕП на вступ до системи отримало ТОВ «ГлобалМані» у якості технічного еквайра.

За станом на 23.01.2013 НСМЕП нараховує 57 банків-членів (включаючи Національний банк України) та 9 небанківських установ-членів, учасників НСМЕП (включаючи УДППЗ «Укрпошта») (додатки Ж і З) [56].

За даними Головного процесингового центру НСМЕП протягом 2010 року банками-членами НСМЕП було емітовано 239317 карток. Загальна кількість карток НСМЕП за станом на 04.01.2011 становила 2899433 одиниць (рис. 2.6).

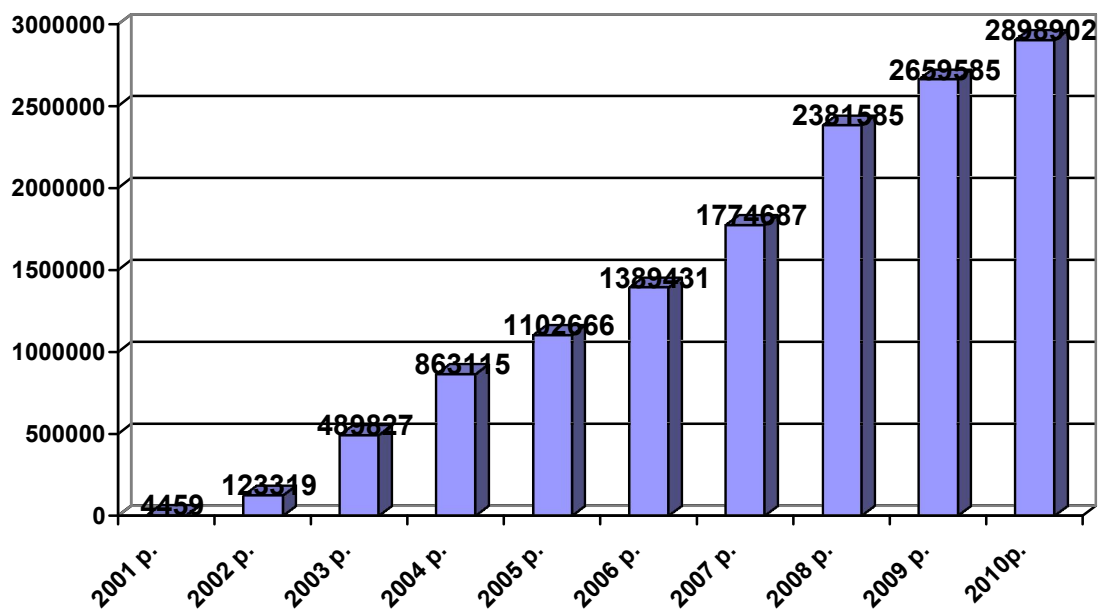

Рис. 2.6. Емісія платіжних карток НСМЕП за роками (шт.) [60].

Лідерами з емісії платіжних карток НСМЕП на кінець 2010 року є такі банки: АБ «Експрес-Банк» (1 256 тис. карток), АТ «Імексбанк» (1 082 тис. карток), ПАТ «Мегабанк» (253 тис. карток), Банк «Демарк» (113 тис. карток).

У НСМЕП на початок 2011 року термінальна мережа (банкомати і термінали) нараховувала 5913 одиниць (протягом 2010 року кількість термінального обладнання збільшилась на 89 одиниць). Динаміку зростання кількості термінального обладнання НСМЕП наведено нижче, на рис. 2.7

За кількістю одиниць термінального обладнання лідерами на кінець 2010 року є такі банки: АТ «Імексбанк» (1 775 одиниць), АБ «Експрес-Банк» (1726 одиниці), ВАТ КБ «Хрещатик» (747 одиниць), ПАТ «Мегабанк» (374 одиниць).

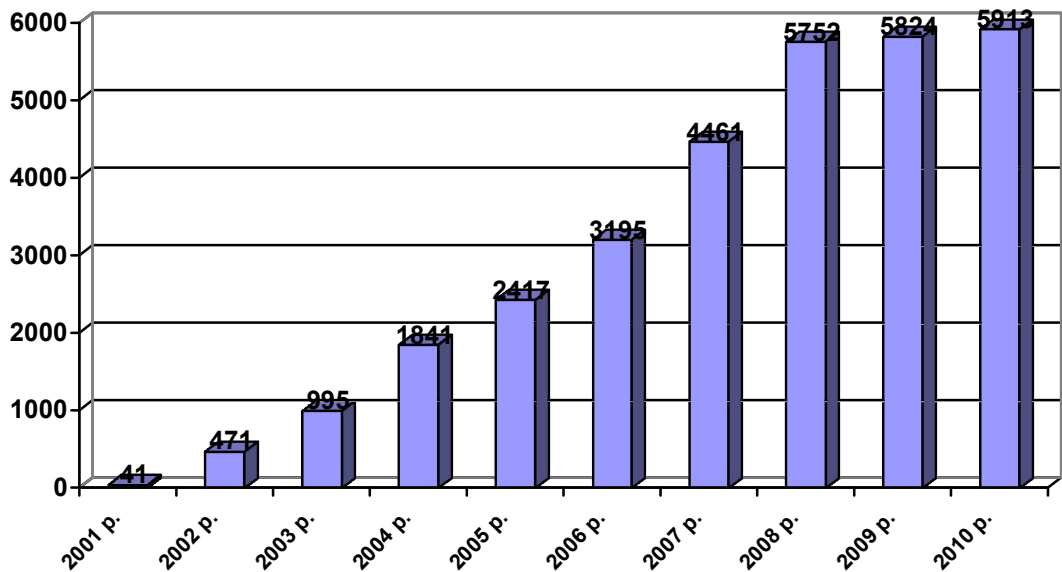

Рис. 2.7. Зростання кількості терміналів за роками (шт.) [60].

Свідченням зростання завантаження системи є постійне зростання оборотів НСМЕП.

Обороти НСМЕП за 2010 рік склали понад 25,9 млрд. грн. (рис. 2.8). На кінець року наростаючі обороти НСМЕП перевищили відмітку 125,2 млрд. грн. [60].

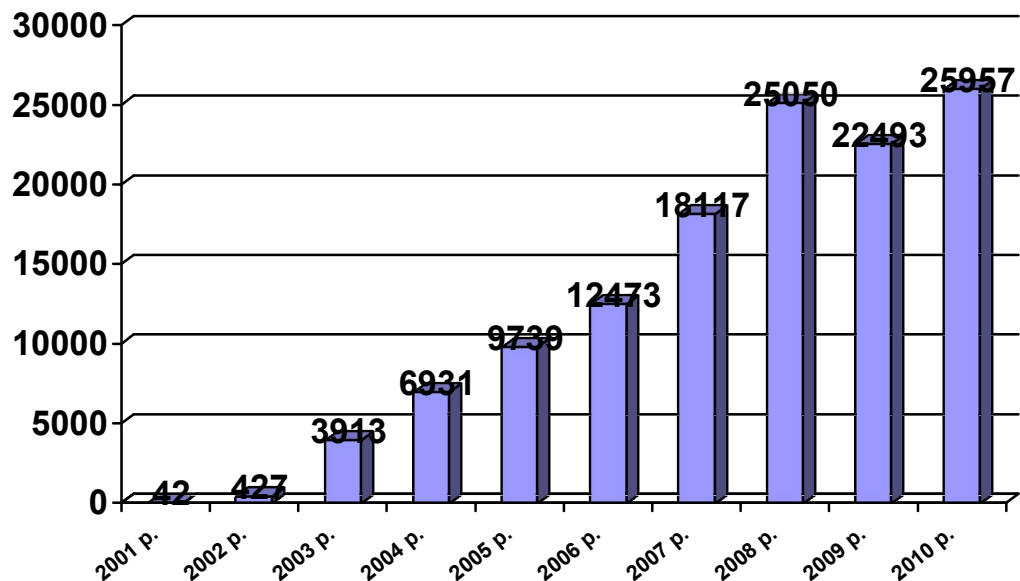

Рис. 2.8. Річні обороти НСМЕП (млн. грн.) [60].

Нові проекти і технології у НСМЕП [60]:

1. Спільно з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб (далі – ФГВФО) розпочато побудову автоматизованої системи забезпечення виплат відшкодувань ФГВФО клієнтам банків, що ліквідуються. Упровадження цієї системи, що базується на технології НСМЕП, дозволить ФГВФО перейти до без ризикової процедури виплат, значно прискорити початок виплат, відмовитись від тендерів з вибору довірених банків та спростити процедуру отримання для вкладників.

2. «Укрзалізниця» та АБ «Експрес-Банк» реалізували можливість придбання електронних залізничних квитків на сайті www.e-kvytok.com.ua з використанням платіжних карток НСМЕП.

Автоматизована система самообслуговування «е-Квиток» (АСС «е-Квиток») призначена для надання наступних послуг з Інтернет-замовлення:

- місьць (з наступним викупом проїзних документів у квитковій касі);
- проїзних (перевізних) документів (з наступним друком та отриманням проїзних (перевізних) документів у квитковій касі);
- електронних проїзних (перевізних) документів (з наданням посадочних документів).

За допомогою АСС «е-Квиток» також можна отримати довідкову інформацію, а саме [60]:

- наявність вільних місьць та вартість проїзду;
- відправлення поїздів зі станції;
- схема поїзда (типи вагонів у поїзді);
- маршрут поїзда;
- календар курсування поїзда.

3. Закінчився експеримент з впровадження пілотного проекту «Електронний студентський квиток» на базі державної інформаційно-виробничої системи “ОСВІТА” з використанням технології НСМЕП. У рамках

проекту впроваджено багатофункціональний електронний студентський (учнівський) квиток єдиного зразка з використанням технології НСМЕП, який поєднує у собі функції студентського (учнівського) квитків, а також банківської платіжної картки.

На кінець 2010 року кількість учасників експерименту складала майже 50 навчальних закладів України, а кількість емітованих електронних студентських квитків – понад 100 000 штук.

Відповідно до наказу Міністерства освіти і науки України від 09.08.2010 № 801 «Про затвердження результатів проведення експерименту «Електронний студентський квиток» затверджено Звіт про проведення експерименту з впровадження проекту «Електронний студентський квиток». Результати проведення експерименту визнано успішними та з 01.09.2010 року розпочалося поетапне впровадження електронного студентського/учнівського квитка із внесенням необхідних змін до чинної нормативної бази щодо опису студентського/учнівського квитка державного зразка.

4. Рада Платіжної організації НСМЕП надала дозвіл на створення нової групи учасників у НСМЕП за участю АТ Банк «Меркурій» та ПАТ «Банк «Грант» у межах існуючого загальнодоступного типу групи «0» з функціонуванням за відповідною фінансовою схемою.

Група учасників – об'єднання членів/учасників НСМЕП, створене на підставі отриманого від Платіжної організації дозволу, що використовує узгоджені між ними правила (у тому числі фінансові) оброблення трансакційних документів за результатами виконання певних операцій в межах учасників цієї групи.

Створення групи учасників НСМЕП дозволяє банкам створювати об'єднані мережі банкоматів і терміналів, які обслуговують клієнтів банків-партнерів за єдиними комісійними.

Таким чином, на кінець 2010 року в НСМЕП вже функціонували такі групи учасників [60]:

1. АБ «Експрес-Банк» та ВАТ КБ «Хрещатик» (тип групи «0»);
2. ВАТ КБ «Хрещатик» та ВАТ 2Міжнародний Інвестиційний Банк2 (тип групи «0»);
3. АТ Банк «Меркурій» та ПАТ «Банк «Грант» (тип групи «0»).
4. Платіжна організація НСМЕП завершила комплексну перевірку розробленого ТОВ СНВФ «АРГУС» програмного забезпечення комерційного банку автоматизованої карткової системи з функціями делегування повноважень (далі – ПЗКБ АКС) «АРГУС-Pro» .

Це програмне забезпечення може бути використане як діючими членами НСМЕП, та і процесинговими центрами, які тільки створюються. Нове програмне забезпечення дозволяє використовувати АКС банку не тільки для обслуговування власних філій, а й надавати послуги процесингу іншим учасникам НСМЕП (функція делегування повноважень).

Таким чином, у НСМЕП представлені два рішення АКС з функцією делегування повноважень [60]:

- “ScroodgeCards” ТОВ “Лайм Системс”;
- “АРГУС-Pro” ТОВ СНВФ “АРГУС”.

У майбутньому планується, що базуючись на рішенні ПЗКБ АКС «АРГУС-Pro» ТОВ СНВФ «АРГУС» буде надавати членам НСМЕП процесингово-еквайрингові послуги аналогічно до тих, які сьогодні надає ТОВ «Універсальний процесинг».

6. Велися інші роботи щодо розвитку функціонального, технологічного та технічного забезпечення НСМЕП, зокрема [60]:

- розроблялись та впроваджувались нові операції НСМЕП;
- розширювався перелік надання послуг за допомогою Інтернет-платежів;
- розроблялись та впроваджувались нові технології мобільних платежів (система Інтернет-платежів «ПлатиМО!»);

- розроблялись та впроваджувались технології забезпечення сучасного рівня надійності функціонування компонентів апаратно-програмного комплексу НСМЕП (на основі сучасних систем резервування та архівування);
- розроблялись та впроваджувались технології забезпечення сучасного рівня інформаційної безпеки НСМЕП (на основі сучасних алгоритмів криптозахисту) – розробляється новий більш швидкісний модуль безпеки (HSM);
- забезпечувались умови виробництва, емісії та функціонування платіжних карток НСМЕП нового покоління з чіп-модулями сімейства SLE66CxxP тощо.

7. Для забезпечення функціонування компонентів апаратно-програмного комплексу НСМЕП виконувались такі роботи [60]:

- супроводжувалось та вдосконалювалось програмне забезпечення сервера авторизації, комунікаційного сервера, бібліотеки прикладних програм для персоналізації та персоніфікації платіжних карток та сервера баз даних для процесингових центрів;
- для членів та учасників НСМЕП у 2010 році виконувались роботи з інсталяції/деінсталяції програмного забезпечення модулів безпеки (HSM), ініціалізації службових карток НСМЕП. Загалом працює 36 АКС, із них 28 АКС працюють у міжбанківському режимі;
- підтримувались умови для роботи банків у НСМЕП за різними моделями (емітент з делегуванням інформаційних повноважень, еквайр з делегуванням інформаційних повноважень тощо) шляхом супроводження договору з банківським процесинговим центром НСМЕП та супроводження договорів з членами НСМЕП, які обслуговуються цим процесинговим центром.

8. З метою забезпечення безперебійності роботи НСМЕП введено у роботу резервний Головний процесинговий центр, розгорнутий в управлінні Національного банку в Харківській області.

Протягом 2011 року Національним банком України проводилися роботи щодо розвитку функціонального, технологічного та технічного забезпечення НСМЕП. У 2011 році розроблено та запроваджено вдосконалену технологію забезпечення сучасного рівня інформаційної безпеки НСМЕП. Було розширено перелік операцій, що виконувалися за допомогою НСМЕП [75, с. 81]:

- розширено перелік послуг, які надавалися за допомогою Інтернет-платежів;
- здійснено пілотний проект по впровадженню мобільних платежів;
- забезпечено можливість впровадження в банках – членах НСМЕП кредитування «овердрафт» для фізичних осіб.

Для забезпечення безперебійного функціонування компонентів апаратно-програмного комплексу НСМЕП вдосконалено апаратно-програмне забезпечення для процесингових центрів та модулі безпеки для членів та учасників НСМЕП.

У 2011 році підтримували умови для роботи банків у НСМЕП за різними моделями (емітент з делегуванням інформаційних повноважень, еквайр з делегуванням інформаційних повноважень тощо), вдосконалено систему реплікації баз даних Головного процесингового центру, доопрацьовано схеми розсилки інформаційних даних від процесингових центрів до членів і учасників НСМЕП. Протягом 2011 року здійснювався супровід договорів з банківським процесинговим центром та членами НСМЕП, які ним обслуговувалися, з розробниками термінального обладнання, виробниками карток [75, с. 81].

Протягом 2011 року Національним банком проводились роботи з розроблення та впровадження загальнодержавних супутніх проектів, що використовували технології та програмно-технічні комплекси НСМЕП.

У рамках співпраці з Фондом гарантування вкладів фізичних осіб розроблено образ ідентифікаційної картки та технологію для здійснення операцій з виплати відшкодувань, що належать клієнтам банків, які проходять процедуру ліквідації. Впровадження даної технології дозволить в майбутньому значно прискорити початок виплат, відмовитись від тендерів з вибору довірених банків та спостити процедуру отримання відшкодувань для вкладників.

Протягом десяти років Національний банк України займається питанням запровадження соціальної картки в Україні з використанням передових банківських технологій. За участю Національного банку України на базі нефінансових інструментів карток Національної системи масових електронних платежів реалізуються такі проекти соціального характеру [14]:

- упровадження загальнонаціональної системи пільг для студентів, у тому числі пільгового проїзду всіма видами міського та міжміського транспорту протягом усього року (проект «Електронний студентський квиток»);
- розроблення механізму та запровадження адресної соціальної допомоги на оплату житлово-комунальних послуг у грошовій формі;
- запровадження адресної соціальної допомоги населенню в транспортній сфері тощо.

Уважаємо, що електронна соціальна картка має бути універсальною картокою, на якій розміщено соціальні, транспортні, платіжні та інші додатки, відповідати вимогам міжнародних і національних стандартів у сфері функціонування платіжних систем, мати високу надійність та захист.

Беручи до уваги вищевикладене, Національний банк України пропонує для вирішення державних завдань щодо соціального захисту населення

використовувати єдину технологію, яка базується на внутрішньодержавній банківській платіжній системі із застосуванням смарт-карток, – технологію Національної системи масових електронних платежів [14].

Основними завданнями програми розвитку НСМЕП є [19, с. 174-175]:

1) збільшення частки безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток порівняно з розрахунками готівкою;

2) збільшення частки безготівкових розрахунків із використанням платіжних карток, які найбільш повно відповідають вимогам безпеки (смарт-картки), у загальному обсязі операцій, що здійснюються з використанням платіжних карток в Україні;

3) досягнення за кількісними та якісними показниками роботи НСМЕП рівня платіжної системи загальнодержавного значення;

4) збільшення інвестиційних можливостей банківської системи шляхом залучення коштів населення на банківські рахунки;

5) зменшення суспільних витрат на підтримку готівкового грошового обігу шляхом упровадження масових безготівкових розрахунків населення у сфері торгівлі та послуг в Україні;

6) забезпечення державної підтримки діяльності НСМЕП.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 2

Проведене дослідження платіжних систем, заснованих на використанні пластикових карток, та Національної системи масових електронних платежів дає змогу зробити наступні висновки.

1. Платіжні системи, засновані на використанні пластикових карток в Україні, класифікують таким чином:

- міжнародні платіжні системи: банківські (MasterCard, Visa); небанківські (American Express, Diners Club, JCB); інші платіжні системи (Золота корона, UnionCard тощо);

- внутрішньодержавні платіжні системи: внутрішні міжбанківські та локальні системи, впроваджені вітчизняними банками, що ґрунтуються на технологіях, подібних до тих, що застосовуються у міжнародних платіжних системах та інших технологіях; Національна система масових електронних платежів (НСМЕП).

2. Аналізуючи розвиток ринку платіжних карток в Україні, на нашу думку, варто зауважити, що загальна кількість платіжних карток, емітованих банками України (за якими була здійснена хоча б одна операція протягом року), за 10 місяців 2012 року зменшилася на 29 тис. шт. або на 0,1% (з 34850 тис. шт. за станом на 01.01.2012 року до 34821 тис. шт. за станом на 01.07.2011 року). Із загальної кількості платіжних карток за станом на 01.01.2012 року (34850 тис. шт.) на корпоративні картки припадає 2,2% (758 тис. шт.), а на особисті – 97,8% (34 092 тис. шт.).

3. Нині популярність платіжних карток та інших електронних платіжних засобів, зокрема платежів з використанням мобільного телефону, стрімко зростає.

4. Національна система масових електронних платежів (НСМЕП) – це внутрішньодержавна банківська багатоемітентна платіжна система масових платежів, в якій розрахунки за товари та послуги, одержання готівки та інші

операції здійснюються за допомогою платіжних смарт-карток за технологією, що розроблена Національним банком України.

5. За даними Головного процесингового центру НСМЕП протягом 2010 року банками-членами НСМЕП було емітовано 239317 карток. Загальна кількість карток НСМЕП за станом на 04.01.2011 становила 2899433 одиниць. Встановлено близько 5913 одиниць термінального обладнання. На кінець 2010 року наростаючі обороти НСМЕП перевищили відмітку 125,2 млрд. грн.

6. За тринадцять років національна карткова платіжна система довела свою технічну, технологічну та комерційну успішність. Концептуальна мета побудови та розвитку НСМЕП – здобуття нею соціально орієнованого та загальнодержавного значення – здійснилася. Нині на базі національної картки вже вдалося реалізувати такі проекти: «Електронний студентський квиток», «Соціальна картка», «Транспортна картка», «Картка медичного страхування», автоматизована система відшкодувань Фондом гарантування вкладів фізичних осіб коштів вкладникам банків, що ліквідуються тощо.

7. Використовуючи національну платіжну картку, громадяни України паралельно з операціями з отримання готівки і безготівкової оплати товарів та послуг можуть оплачувати товари та послуги, а також переказувати кошти через мережу Інтернет, здійснювати платежі з використанням мобільних телефонів тощо.

РОЗДІЛ 3

РОЗВИТОК ТА ВДОСКОНАЛЕННЯ ЕЛЕКТРОННИХ ПЛАТІЖНИХ СИСТЕМ ДЛЯ ФІЗИЧНИХ ОСІБ В УКРАЇНІ

3.1. Електронні платіжні системи для фізичних осіб в мережі Інтернеті

Сучасний бізнес швидко змінює традиційні форми розрахунків і переміщується в мережу Інтернет. Це зумовлює появу та розвиток електронних платіжних систем, і їх різноманіття. В Україні вони ще тільки започатковуються, що пояснюється слабким розвитком інформаційно-комп'ютерних технологій та нормативно-правовою базою. Але у найближчі роки треба очікувати швидкого розвитку на українському ринку електронного бізнесу і нових електронних платіжних систем, які є ще одним видом фінансових сервісів в Інтернеті.

Платіжна система в Інтернет – система здійснення розрахунків між фінансовими установами, бізнес-організаціями та Інтернет-користувачами в процесі купівлі-продажу товарів і послуг через Інтернет.

Функції електронних платіжних систем, як правило, зводяться до такого [59, с. 173-174]:

- відкриття й ведення віртуальних рахунків клієнтів;
- надання клієнтам можливості поповнити свої віртуальні рахунки різними способами (банківським переказом, внесенням готівки, поштовим переказом, активацією спеціальних карток, які емітує платіжна система, та ін.);
- надання клієнтам можливості виводу грошей із платіжної системи на банківські рахунки, у готівковій формі та ін.;
- здійснення трансакцій між рахунками клієнтів, зберігання даних по трансакціях;
- забезпечення безпеки рахунків (запобігання несанкціонованого доступу) і захисту інформації щодо клієнтів;

- консультаційна підтримка клієнтів;
- безперебійне функціонування програм багатоапаратного комплексу платіжної системи.

Електронні платіжні системи базуються на новій формі грошей – так званих «електронних грошах» (electronic money) [59, с. 174].

Поява електронних грошей обумовлена розвитком інформаційних і криптографічних технологій, які дозволили зберігати на технічних пристроях грошову вартість та передавати її, а також потребами систем електронної торгівлі, яким необхідний інструмент для здійснення безбиткових мікро платежів.

Електронні гроші (electronic money, e-money) є однією з найважливіших економічних категорій сучасної науки про гроші, банки і кредит. В середині 90-х років вони почали активно вводитися в обіг електронними розрахунково-платіжними системами та іншими комерційними структурами, що функціонують в глобальній мережі Інтернет в режимі реального часу (on-line). За останні роки електронні гроші набули поширення в багатьох країнах світу, перш за все, в Західній Європі і США. Розвиваються системи електронних грошей і в Бразилії, Гонконгу, Індії, Сінгапурі, Таїланді та ін. Причому в різних країнах використовуються різні системи електронних грошей.

Електронні гроші – це черговий етап на шляху удосконалення платіжних систем, що вже пройшли значний шлях від готівкового золота, металевих монет і паперових банкнот до безготівкових розрахунків і пластикових карток.

Під терміном «електронні гроші» (цифрові гроші, цифрова готівка в електронній формі, гроші Інтернету) розуміють грошову вартість, яка зберігається в електронному вигляді на технічному пристрої і може використовуватися для здійснення платежів [59, с. 174].

Відповідно до статей 7, 40, 56, 67 Закону України «Про Національний банк України», статей 9, 10, 12 Закону України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні» [72] та з метою удосконалення нормативно-

правового регулювання діяльності, що пов'язана з випуском та обігом електронних грошей в Україні, а також здійснення моніторингу за такою діяльністю Правління Національного банку України постановою від 04.11.2010 № 481 затвердило нову редакцію Положення про електронні гроші в Україні (постанову зареєстровано в Міністерстві юстиції України 24.12.2010 року за № 1336/18631) [62].

Положенням визначено, що електронні гроші – одиниці вартості, які зберігаються на електронному пристрої, приймаються як засіб платежу іншими, ніж емітент, особами і є грошовим зобов'язанням емітента [62].

Сьогодні в Україні, як і в світі, для зберігання електронних грошей використовують два види технічних пристроїв – смарт-картку та пам'ять комп'ютера [59, с. 174].

На сьогоднішній день електронні гроші різних платіжних систем стали мало не загальноприйнятим способом розрахунків в on-line. На Заході, звичайно, цей процес пішов далеко вперед. Там, наприклад, гроші систем E-Gold і PayPal стали чимось на зразок офіційних грошових валют мережі. Щодня через рахунки крупних фірм і простих користувачів в цих системах проходять сотні тисяч доларів: за допомогою E-Gold і PayPal купується устаткування, автомобілі, здаються в оренду приміщення та ін. І це вважається цілком нормальною практикою, не кажучи вже про такі мережні операції, як покупки в електронних магазинах або оплата послуг хостингу [59, с. 174-175].

Всі електронні платіжні системи за способом доступу до електронного рахунку можна розділити на дві групи [22]:

- системи, що мають веб-інтерфейс для керування електронним гаманцем;
- системи, що вимагають встановлення додаткового програмного забезпечення для керування електронним гаманцем.

До 20 % користувачів Інтернету купують у мережі товари або послуги, найчастіше використовуючи електронні платіжні системи (ЕПС), тобто

системи проведення розрахунків через Інтернет. Залежно від характеру інформації, що передається в момент платежу, всі ЕПС можна поділити на дві групи [17].

Перша група базується на системі рахунків, що містять записи про залишки коштів клієнтів. Ці рахунки можуть бути як банківськими, так і віртуальними (до цього класу відносять, наприклад, платежі з використанням кредитних карток). Друга група ЕПС базується на цифровій готівці й умовних одиницях, порівняних за своєю функціональністю зі звичайними грошима. Звичайно під терміном «електронні гроші» розуміють електронну готівку конкретної ЕПС [45, с. 345].

Щоб стати учасником і користуватися послугами будь-якої платіжної системи потрібно пройти процес реєстрації й відкрити в ній електронний рахунок у вигляді електронного гаманця. Електронний гаманець зберігає інформацію про суму коштів на рахунку користувача в даній платіжній системі [22].

Для того щоб мати можливість проведення розрахункових операцій, необхідно ввести гроші в платіжну систему, інакше кажучи, поповнити електронний рахунок. Це можна зробити за допомогою банку, поштового переказу, платіжного терміналу або іншим зручним способом залежно від використовуваної платіжної системи. При необхідності, електронні гроші завжди можна вивести із системи та обміняти їх на готівку.

Електронні платіжні системи дозволяють максимально спростити фінансові операції між покупцем і продавцем. Крім цього, вони сприяють розвитку електронної комерції, оскільки дозволяють здійснити операцію майже миттєво. Єдиним недоліком і головною перешкодою для більш стрімкого розвитку електронних платіжних систем як і раніше є недовіра багатьох користувачів до електронних грошей. Однак варто відзначити, що безпека електронних платежів з часом значно підвищується і шахраям усе

важче отримати доступ до чужого електронного або банківського рахунку. Багато в чому безпека рахунків цілком залежить від самого власника.

Збільшення використання електронних платіжних систем неминуче, оскільки вони мають дуже важливі і незаперечні переваги, такі як [22]:

- доступність – будь-який користувач має можливість безкоштовно відкрити власний електронний рахунок;
- простота використання – для відкриття та використання електронного рахунку не потрібно яких-небудь спеціальних знань, всі наступні дії інтуїтивно зрозумілі;
- мобільність – незалежно від місця свого знаходження користувач може здійснювати зі своїм рахунком будь-які фінансові операції;
- оперативність – переказ коштів з рахунку на рахунок відбувається протягом декількох секунд;
- безпека – передача інформації ведеться з використанням SSL протоколу з кодовим ключем 128-bit або іншими криптографічними алгоритмами.

Історично першою електронною платіжною системою є система, яку розробила англійська компанія Mondex. Першу транзакцію у системі було здійснено в 1995 р. [45, с. 345].

В Україні електронні гроші на смарт-картках представлені, зокрема, неперсоніфікованими електронними гаманцями НСМЕП. Емісія електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюється за технологіями PayCash і WebMoney Transfer [59, с. 175].

На сьогодні для здійснення платіжних операцій у мережі Інтернет можна скористатися такими платіжними системами [22]:

- українські: Інтернет.Гроші, ГлобалМані, LiqPay, iPay.ua;
- російські: WebMoney, CyberPlat, e-Port, Assist, RBK Money, PayCash, MoneyMail, Z-Payment, Яндекс.Деньги, КредитПилот, Рапіда;

- міжнародні: E-Gold, Liberty Reserve, PayPal, Perfect Money, Moneybookers, Fethard, EasyPay, ChronoPay.

На початку 2013 року свій вихід на український ринок презентувала компанія «Яндекс.Деньги». Історично сильним гравцем завжди була у компанія WebMoney. У свою чергу НБУ погодив лише дві системи електронних грошей – «Максі» ВАВ Банку і «MoneXu» ПУАТ «ФІДОБАНК» (табл. 3.1) – і ще 15 фінансових установ, які мають право емітувати електронні гроші спільно з платіжними системами (табл. 3.2) [56].

Таблиця 3.1

**Перелік систем електронних грошей, правила яких узгоджені
Національним банком України [56]**

№ з/п	Найменування системи електронних грошей	Найменування емітента
1	«Максі»	ПАТ «ВіЕйБі Банк»
2	«MoneXu»	ПУАТ «ФІДОБАНК»

Таблиця 3.2

Перелік банків, які мають право здійснювати випуск електронних грошей згідно з законодавством України [56]

№ з/п	Найменування банку-емітента	Найменування платіжної системи
1	АТ «ІМЕКСБАНК»	НСМЕП
2	ПАТ «ОКСІ БАНК»	НСМЕП
3	ПАТ АКБ «Львів»	НСМЕП
4	ПАТ «ФОЛЬКС-БАНК»	НСМЕП
5	ПАТ «ЧБТР»	НСМЕП
6	ПАТ «Полі комбанк»	НСМЕП
7	АТ БАНК «МЕРКУРІЙ»	НСМЕП

Продовження табл. 3.2

8	ПАТ «Банк «Демарк»	НСМЕП
9	ПАТ КБ «Хрещатик»	НСМЕП
10	ПАТ АБ 2Експрес-Банк»	НСМЕП
11	ПАТ «КРЕДИТ ВЕСТ БАНК»	НСМЕП
12	АБ «Південний»	Visa International
13	ПАТ «Ощадбанк»	«ГлобалМані»
14	ПАТ «Кредит промбанк»	Visa International
15	ПАТ «АСТРА БАНК»	Visa International

Інтернет.Гроші – електронна платіжна система проведення розрахунків в Інтернеті [22].

Інтернет. Гроші – це електронна платіжна система для небанківської системи розрахунків, заснована на технології PayCash (PayCash – спільний проект банку «Тавричеський», ВАТ «Корпорація «Аерокосмічне Устаткування» і групи компаній «Алкор». Система дає змогу здійснювати економічні, безпечні, миттєві, приватні і, незважаючи на приватність, абсолютно доказові платежі за допомогою відкритої мережі передачі даних (Інтернет). У технології PayCash реалізована ідея електронної (цифрової) готівки, яку запропонував Девід Чаум (David Chaum, система «eCash») [86]. Електронна (цифрова) готівка – це грошові зобов’язання на пред’явника, емітовані банківською або іншою структурою у формі електронних (цифрових) сертифікатів, які можуть бути використані для розрахунків через мережу Інтернет і забезпечуються звичайними коштами в момент пред’явлення зобов’язання його емітенту). Інтернет. Гроші – це сукупність електронних гаманців, кожний з яких представляє захищену клієнтську програму, що дає змогу переводити й отримувати електронні гроші з інших гаманців, зберігати їх в Інтернет-банку, виводити на банківські рахунки й інші

платіжні системи. За допомогою Інтернет.Грошей можна: оплачувати доступ в Інтернет і послуги мобільних операторів; купувати товари в інтернет-магазинах, а також приймати платежі. Безпека в Інтернет. Грошах така ж висока, як і в PayCash. Для реєстрації в системі необхідно: скачати із сайту клієнтську програму Інтернет.Гаманець; установити її на своєму комп'ютері; поповнити рахунок у системі й вибрати тарифний пакет. Перевага цієї технології в тім, що Інтернет.Гаманець не прив'язаний до конкретного комп'ютера й може переноситися на інші. При цьому необхідно використовувати ту копію гаманця, за допомогою якої провадилася остання операція. Система гарантує захищеність даних, що зберігаються в процесинговому центрі системи. Дані про користувача використовуються системою виключно для ідентифікації користувача і не передаються третім особам для інших цілей [45, с. 346-347].

Система дозволяє оплатити та отримати коди доступу в Інтернет, поповнити рахунок мобільного телефону, заплатити за комунальні послуги, супутникове і кабельне телебачення та багато іншого. За допомогою Інтернет.Грошей можна перераховувати гроші на рахунок іншого користувача і отримувати гроші з іншого рахунка в системі.

Для того, щоб мати можливість розраховуватись в системі, необхідно установити на свій комп'ютер Інтернет.Гаманець і поповнити його рахунок.

Щоб поповнити рахунок у системі Інтернет.Гроші можна скористатися:

- банківським переказом;
- предоплаченою картою;
- переказом з інших систем через обмінні сервіси;
- оплатою готівкою в офісі платіжної системи.

GlobalMoney (ГлобалМані) – внутрішньодержавна небанківська платіжна система України оперує електронними грошима як офіційним засобом платежу для всіх учасників системи на території всієї країни [22].

Електронні гроші є одиницями вартості, які приймаються в якості платежу і є грошовими зобов'язаннями державного банку-емітента. Це зафіксовано в правилах платіжної системи.

«ГлобалМані» працює з електронними грошима, які гарантовані державою – емітентом виступив державний Ощадний банк України (див. табл. 3.2). Електронні гроші платіжної системи забезпечені реальною гривнею, мають 100% ліквідність. Перша емісія відбулася 21 жовтня 2011 року – в цей день справжні електронні гроші з'явилися у фінансовій системі України.

Платіжна система «ГлобалМані» пропонує способи оплати мобільного зв'язку, Інтернету, комунальних та інших послуг, а також здійснення грошових переказів між фізичними особами, оплату товарів в інтернет-магазинах. Електронні гаманці користувачів – фізичних осіб анонімні, не потребують ідентифікації.

Швидкість транзакції – від 1 до 5 секунд. Комісія за проведення операцій – найнижча в Україні. Електронні гроші системи «ГлобалМані» мають миттєву ліквідність [22].

Діяльність «ГлобалМані» відповідає вимогам НБУ, законодавству України і міжнародним стандартам: Компанія «ГлобалМані» як небанківська фінансова організація отримала ліцензію Державної комісії з регулювання ринків фінансових послуг «На втілення переказів коштів небанківськими фінансовими організаціями».

Компанія «ГлобалМані» виступила оператором і розробником внутрішньодержавної небанківської платіжної системи «ГлобалМані». Спеціалісти компанії створили Правила роботи платіжної системи. Вони визначають, яким чином відбувається робота всієї платіжної системи. Правила ВНПС «ГлобалМані» затверджені Національним банком України.

НБУ видав «ГлобалМані» дозвіл на діяльність, пов'язану з переказами й обігом електронних грошей.

Правила роботи ВНПС «ГлобалМані» відповідають усім вимогам Законів України «Про платіжні системи та переказ коштів в Україні», «Про фінансові послуги і державне регулювання ринків цінних паперів», а також – «Положенню про електронні гроші в Україні», затвердженому постановою Правління НБУ № 481 від 04.11.2010 р. Правила відповідають 110-й директиві ЄС, що регулює діяльність, пов'язану з електронними грошима.

Платіжна система «ГлобалМані» працює на основі проектів з безпеки мережевого інтегратора NetWave, яка має сертифікати лідерів світового виробництва ІТ-обладнання та рішень – Cisco Premier Certified Partner, EMC Solution Provider – Affiliate Elite Partner та інших.

ВНПС «ГлобалМані» створена 2009 року. Історія її появи доволі незвична.

До сьогоднішнього керівництва компанії, як до фінансистів та колишніх банкірів, зверталися за консультацією іноземні бізнесмени. Їм, через специфіку діяльності, не обійтись без послуг електронних платіжних систем. Але виявилось, що в Україні просто не було платіжних систем, які б діяли в рамках правового поля і у відповідності до міжнародних стандартів. В Україні тоді, в 2009 році, вже існували закони, які регулювали цю діяльність, але працювати по ним ніхто не хотів. Довіряти ж сурогатним системам занадто ризиковано, особливо якщо йде мова про компанії з постійним значним грошовим обігом. Оскільки фінансові потоки постійно збільшуються, зростає потреба населення в електронних платіжних системах, виникла ідея створення законного бізнесу у цьому секторі на території України.

На першому етапі, 2009 року, була створена фінансова компанія «ГлобалМані» з статутним капіталом – 12 млн. грн., виконані усі вимоги Держфінпослуг і отримана ліцензія на переказ коштів [22].

На другому етапі, в 2009–2010 рр. – розроблені Правила платіжної системи. Реєстрація Правил у НБУ тривала майже рік – «ГлобалМані» врахувала усі зауваження регулятора, вимоги FATF. У результаті вийшов

документ, який відповідає вітчизняному законодавству і європейським стандартам.

Третій етап – в 2010–2011 рр. – пройшла реєстрація Правил системи електронних грошей. І завершено було цей етап створенням програмного продукту. Майже два роки створювався софт. Отримана ліцензія на захист даних, ліцензія від Visa Master Card на використання персональних даних та даних банківських карток. Програмно-апаратний комплекс розроблювався два роки, при його створенні використовувалися найновіші технології захисту інформації, на рівні європейських стандартів. Технологічний рівень системи відповідає найсучаснішим вимогам.

Види платежів «ГлобалМані» [22]:

- поповнення мобільних телефонів українських операторів;
- платежі в середині системи на рахунки фізичних та юридичних осіб;
- міжбанківські платежі в національній валюті по Україні;
- оплата комунальних послуг;
- оплата хостинга;
- державні збори, мита та штрафи.

У перспективі «ГлобалМані»:

- купівля та бронювання з/д, авіаквитків;
- купівля палива та замовлення паливних скретч-карт;
- бронювання готелів по всій Україні;
- використання ваучерів та ін.

WebMoney Transfer (WMT) – міжнародна система миттєвих Інтернет-розрахунків, середовище і технологія для ведення бізнесу та електронної комерції. Працює в Україні з 2003 року та, за твердженням власників системи, використовується понад 2 млн. українцями.

Система забезпечує проведення електронних розрахунків у реальному часі за допомогою облікових одиниць – титульних знаків WebMoney (WM-units).

Система є небанківською. Управління титульними знаками на своєму рахунку користувачі здійснюють за допомогою клієнтської програми WebMoney Keeper Classic або веб-інтерфейсу WebMoney Keeper Light.

Система підтримує кілька видів титульних знаків, що зберігаються на відповідних електронних гаманцях [22]:

- WMR – еквівалент RUB на R-гаманцях;
- WME – еквівалент EUR на E-гаманцях;
- WMZ – еквівалент USD на Z-гаманцях;
- WMU – еквівалент UAH на U-гаманцях;
- WMY – еквівалент UZS на Y-гаманцях;
- WMB – еквівалент BYR на B-гаманцях;
- WMG – еквівалент 1 грама золота на G-гаманцях;
- WMC і WMD – еквіваленти WMZ для кредитних операцій на C- і D-гаманцях.

Переказ коштів можливий лише між гаманцями одного виду; обмін титульних знаків різних видів проводиться в обмінних сервісах, що не мають безпосереднього відношення до системи WMT.

Діяльність WebMoney Transfer в Україні [22]:

- WebMoney є дійсним членом «Інтернет Асоціації України» з 2009 року та сприяє розвитку українського сегменту інтернет.
- WebMoney є дійсним членом «Української Міжбанківської Асоціації членів платіжних систем» з 2010 року.
- WebMoney входить до складу «Коаліції за безпеку дітей в інтернеті».
- WebMoney – платіжний партнер Громадської організації «Вікімедіа Україна».

На ринку Webmoney (Вебмані) з'явилася пізніше PayCash, але сьогодні це найпопулярніша система. Безпека системи здійснюється за допомогою використання складних електронних ключів, що змінюються з кожною

операцією. ЕПС Webmoney дає змогу: здійснювати фінансові операції й оплачувати послуги (товари) у мережі; оплачувати послуги мобільних операторів; обмінювати одні електронні валюти на інші; використовувати мобільний телефон як гаманець та ін. Поповнювати рахунок WM можна за допомогою: банківського або поштового переказу, за допомогою платіжних терміналів, а також через банкомати і дилерів. Для того щоб стати користувачем системи, необхідно заповнити анкету й пройти реєстрацію в мережі: скачати інсталяційний архів програми й запустити її на виконання; указати місце на жорсткому диску комп'ютера для зберігання файлів із секретним ключем, гаманцями й призначити пароль для запуску програми; заповнити всі необхідні поля й вибрати опцію «Створити» та ін. Після цього процес реєстрації буде завершено [45, с. 345-346].

CyberPlat («Кіберплат») – інтегрована універсальна мультибанківська система Інтернет-платежів, історично перша російська платіжна система, яка була створена в 1997 році на базі відділу електронної комерції Комерційного Банку «Платина» [22].

Перший онлайнний платіж був проведений 18 березня 1998 року на користь компанії «Гарант-Парк», а перший платіж на користь оператора стільникового зв'язку – «Білайн» — був здійснений 12 серпня 1998 року. На цей момент CyberPlat працює на ринку електронних платежів уже більше 10 років і є найбільшою в Росії та країнах СНД, надійною і налагодженою платіжною системою.

Зареєстрований користувач отримує можливість здійснювати покупки в інтернет-магазинах і оплачувати їх у режимі on-line, або зі свого рахунку в банку, або по своїй банківській кредитній картці, зареєстрованій у системі, а також отримувати виписки та результати платежів.

Ідентифікація клієнта в платіжній системі CyberPlat здійснюється за допомогою його коду та унікального електронного цифрового підпису. Порядок застосування електронного цифрового підпису обумовлюється

угодою сторін «Про використання документів в електронній формі та визнанні електронного цифрового підпису сторін». Кошти на рахунок можуть бути зараховані клієнтом готівкою через касу офісу КБ «Платина», або переказом через Ощадбанк або будь-який інший банк. Клієнт має право зняти кошти зі свого рахунку готівкою в офісі КБ «Платина», або дати розпорядження банку або своєму Агентові про безготівковий переказ їх по зазначених реквізитах.

CyberPlat – це платіжна система закритого типу. Її принципова відмінність від систем відкритого типу в тому, що всі учасники розрахунків: платники (дилери, що приймають платежі від абонентів) і отримувачі жорстко визначені [22].

У 2002 р. компанія PayCash уклала угоду з однією з найбільших пошукових систем російськомовного Інтернету Яндекс про створення проекту Яндекс.Гроші. На сьогодні ця система займає одне з перших місць серед ЕПС і продовжує розвиватися. Для того, щоб стати користувачем Яндекс.Грошей, досить пройти просту процедуру реєстрації, в кінці якої ви отримаєте електронний рахунок на своє ім'я. Можливості Яндекс.Грошей більш обмежені, порівняно з WebMoney. З кожної проведеної операції втримується комісія величиною 0,5 %. Внаслідок виводу грошей з мережі на банківський рахунок система втримує 3 % від виведеної суми. До речі, комісії за перекази грошей стягуються у всіх платіжних системах Інтернету. В Інтернет-гаманця Яндекс.Грошей є надійне паролльне обмеження доступу. Всі процедури обміну коштами розроблені таким чином, щоб жоден користувач системи не зміг обманути іншого. Всі угоди в Яндекс.Грошах підтверджуються електронними контрактами [45, с. 346].

E-gold – електронна платіжна система. Заснована компанією Gold&Silver Reserve (G&SR) в 1996 році. Її надійність забезпечується гарантіями різних банків, розташованих на території Швейцарії та Сполучених Штатів [22].

Всі фінансові кошти платіжної системи E-gold кореспондовані в дорогоцінні метали: срібло, золото, платину й паладійум. Гроші на рахунку

зберігаються у вигляді вагового еквівалента (в унціях) обраного металу. І ця особливість робить E-gold дуже ефективною для проведення міжнародних платежів, тому що рахунки користувачів не прив'язані до якої-небудь національної валюти [22].

E-gold – одна з найбільш популярних платіжних систем у світі. Електронні гроші – еквівалент трійських унцій (31,1 грама) [33], які забезпечуються дорогоцінними металами в європейських і американських банках. Користуватися сервісом можуть жителі різних країн – ніяких обмежень у цьому плані не існує. Це і є головна вигода для українських користувачів – за допомогою E-gold можна робити покупки або продавати що-небудь за кордоном. Ще одна особливість системи – анонімність, тобто всі зроблені транзакції не залишають зайвих слідів. Саме цією можливістю часто користуються шахраї із усього миру (останнім часом репутація E-gold істотно постраждала через це). Користувачеві E-gold доводиться платити не тільки за переказ грошей (1 %, але не більше 50 центів), але й за сам рахунок – 1 % від суми щорічно [45, с. 347].

Використання можливостей платіжної системи E-gold реалізується в її наступних перевагах [22]:

- система E-gold не робить поділу для своїх клієнтів в залежності від фізичного й географічного місця проживання;
- система є анонімною й не надає відомості про своїх клієнтів і користувачах;
- для роботи в системі не потрібна установка спеціальних програм;
- простота використання інтерфейсу;
- виплати користувачам відсотка за залучення нових користувачів у розмірі 2,5% від доходу;
- система платежів E-gold поширена як на Заході, так і в країнах СНД, що робить її досить привабливою для використання.

Внести гроші на свій рахунок в E-gold можна трьома способами [22]:

- одержанням їх від іншого учасника системи;
- переказом з інших систем електронних платежів;
- перерахуванням коштів на банківський рахунок посередників, які, у свою чергу, перераховують їх на Ваш рахунок у платіжній системі E-gold за певний відсоток. У якості посередника можуть виступати обмінні пункти, кредитні організації, банки з підтримкою електронних платежів та ін.

Отримати гроші з рахунку E-gold також нескладно. Безпосередньо на сайті системи можна замовити собі банківський переказ або переказати через Western Union, на кредитну картку, а також обміняти в одному з обмінних пунктів на WM.

Відкрити рахунок у платіжній системі E-gold можна вільно й безкоштовно. Для цього необхідно зайти на офіційний сайт платіжної системи та заповнити анкету.

Платіжна система E-gold була відкрита в 1996 р. Компанія була зареєстрована в офшорній зоні – на Бермудах, але всі операції проводилися в Мельбурні. З моменту запуску E-gold через неї було проведено більше 90 млн. транзакцій. Фізичний обсяг переданого через систему золотого еквівалента перевищив 2,2 тонни. Платіжна система обслуговувала більше 4 млн. користувацьких акаунтів з 165 країн світу. Щоденний обіг у системі становив порядку 5 млн. доларів [22].

Популярність системи була обумовлена, з одного боку, тим, що вона була привабливою альтернативою банківським рахункам, на яких клієнти втрачали гроші внаслідок інфляції долара. E-gold працювала із золотим еквівалентом, а ринкова вартість золота весь час тільки зростала.

З іншого боку, E-gold виявилася привабливою для учасників кримінальних структур. Передумов для цього було предосить. Умови використання системи E-gold дозволяли відкривати рахунки і здійснювати транзакції без перевірки інформації про користувачів. Службовці компанії в силу своєї

некомпетентності не мали можливості контролювати сотні тисяч рахунків користувачів. У той же час сама архітектура системи явно сприяла злочинній діяльності: наприклад, в E-gold було доступно просте переміщення прибутків між рахунками E-gold. Та й взагалі, на відміну від інших платіжних Інтернет-систем, користувацька угода E-gold явно не забороняла використання своєї системи в злочинних цілях. Не дивно, що E-gold активно використовувалася для злочинної діяльності, у тому числі для бізнесу, що використовує експлуатацію дитячої праці, фінансових пірамід, шахрайства із кредитними картками та крадіжки персональних даних.

E-gold привернула увагу влади ще в 2004 р. Наприкінці липня 2008 р., під тиском влади США, система E-gold, фактично, перестала функціонувати в якості платіжного інструмента. Реєстрація нових клієнтських рахунків припинена на невизначений час, обмін E-gold на інші електронні валюти заборонений. Разом з тим, сайт E-gold зберігає свою працездатність, доступ до раніше відкритих аккаунтів здійснюється після введення персонального ідентифікатора платника податків (Tax ID).

Федеральні обвинувачі стверджували, що керівники E-gold, безумовно, знали, що система сприяла кримінальній діяльності учасників. Аналіз 65 найбільш великих рахунків у січні 2008 року показав, що більше 70% з них були залучені в таку діяльність.

На сьогодні система має низку проблем [22]:

- вивід коштів із системи банківським переведенням неможливий;
- за діяльністю компанії E-gold Ltd. ведеться постійне спостереження з боку урядових контролюючих органів США;
- популярність платіжної системи знизилася в порівнянні з піком популярності приблизно в 2,5 рази;
- вивід або обмін E-gold сьогодні дуже утруднений або виконується під не дуже високі відсотки в обмінних пунктах, довіра яких до E-gold знижується;

- масове блокування аккаунтів користувачів спричинило до різкої недовіри до E-gold.

Також розглядається можливість повного закриття платіжної системи E-gold урядом США.

Liberty Reserve (Ліберті резерв) – електронна система платежів в Інтернеті, в основу якої покладений уніфікований веб-інтерфейс. Цю платіжну систему представляє офшорна компанія Liberty Reserve S.A. із штаб-квартирою в Коста-Ріці. На сьогоднішній день у системі використовуються три засоби здійснення платежів [22]:

- долари (LR-USD);
- євро (LR-EUR);
- золото (LR-gold).

Одна з головних переваг системи – високий ступінь надійності проведення операцій і захисту гаманця. Liberty Reserve передбачає чотири рівні аутентифікації користувача. Крім звичного пароля і контрольної картинки в користувача запитується унікальний PIN-код, який видається клієнтові при реєстрації. Що примітно, даний PIN-код можна ввести тільки через віртуальну клавіатуру на сторінці входу.

Сайт системи представлений тільки англійською мовою, тому україномовне населення може зазнавати труднощів під час реєстрації. До початку 2008 року комісійна винагорода за проведення операцій була відсутня, сьогодні ж таке правило скасоване. Стандартна комісія системи становить 1% від суми платежу (не менше 0,1 долара, але і не більше 0,4 долара). Також, користувач має можливість забезпечити додатковий захист переказу (анонімний переказ), оплативши при цьому 0,75 доларів на користь системи [22].

Головний недолік системи – вивід коштів доступний тільки через спеціалізовані пункти. Можливість переказу та поповнення коштів через банківські платіжні карти і скретч-карти відсутній.

В Інтернеті Liberty Reserve називають «Люба» або «Ліби», хоча найпростіше назвати «Ліберті». Liberty Reserve дослівно перекладається Запас Свободи або Резерв Свободи в значенні резерв фінансової незалежності [22].

Відгуки про роботу з даною платіжною системою хороші. Грамотна технічна підтримка, хороший захист. Комісія мінімальна, виведення грошей можливе як в Україні, так і в будь-яких інших країнах СНД.

З'явилася в 2002 році, але історія популярності почалася в 2007 р. У той час платіжній системі e-gold, що є лідером, уряд США висунув обвинувачення в пособництві у відмиванні грошей і змусив зробити блокування рахунків клієнтів, яких підозрювали у відмиванні грошей. Рахунки НУІР-проектів і тих хто з ними працював потрапили під цю категорію. Власники таких проектів стали шукати нову платіжку, якою і виявилася Liberty Reserve. Лояльність до НУІР-індустрії, анонімність, безвідкликність платежів, а так само те що система зареєстрована в Коста-Ріці в офшорній зоні, яка не потрапляє під юрисдикцію Сполучених Штатів призвели до того, що Liberty Reserve стала платіжкою «номер один» для такого «електронного бізнесу».

У системі використовується кілька рівнів захисту [22]:

Login Pin. Перший рівень захисту. Це ідентифікатор, що складається з 4-5 цифр, створюється при реєстрації та використовується для одержання доступу до гаманця й основному аканту.

Password. Другий рівень захисту. Також створюється користувачем при реєстрації та вводиться щораз при вході в акаунт. Може бути набраний з віртуальної клавіатури за допомогою миші для захисту від шпигунського ПО, що працює за паролями користувача.

Custom Welcome Message (CWM). Привітальне повідомлення, яке користувач встановлює сам. Захист від атак типу dns-injection. Зловмисник може створити сайт – повну копію Liberty Reserve сервісу, потім використовуючи помилки в браузері або встановлений на ПК користувача троян перенаправляє запит на свій сайт. Якщо після того як введені номер

гаманця й пароль, користувач побачить привітальне повідомлення, відмінне від того, яке було встановлено, користувач повинен негайно залишити сайт і перевірити ПК антивірусною програмою.

Master Key. Третій рівень захисту. Це тризначне число, яке запитується при важливих операціях, таких як переказ коштів, редагування даних профілю. Уводиться тільки з віртуальної клавіатури. Якщо Master Key уведено три рази підряд неправильно блокується доступ до аккаунту на годину.

«PayPal» (ПейПал) – міжнародна система здійснення електронних платежів, що працює в мережі інтернет. Це найпоширеніший спосіб розрахунків в Інтернеті по всьому світу, PayPal виступає посередником між продавцем і покупцем, забезпечуючи найвищу надійність оплати картками VISA та MasterCard. Усі транзакції, здійснені через PayPal, захищено. У разі недобросовісності продавця, PayPal проводить розслідування і намагається вирішити проблему [22].

Власником PayPal.com є найбільший інтернет-аукціон eBay, де PayPal є основним методом розрахунку за товари. Нині PayPal користуються понад 235 мільйонів людей PayPal Official web-site з понад 100 країн світу. PayPal працює з Україною і приймає картки VISA та MasterCard, випущені українськими банками.

PayPal. PayPal – найбільша електронна платіжна система, у якій зареєстроване більше 150 млн. рахунків в усьому світі. Належить вона компанії eBay і тісно інтегрована з відомим інтернет-аукціоном [103]. Саме ця причина змушує більшість користувачів СНД заводити собі рахунки в PayPal. Зараз українці можуть тільки реєструватися в системі й вносити гроші для проведення подальших операцій. З виводом грошей справа набагато складніше – сервіс не надає такої послуги для наших громадян. Проте, існують компанії, які можуть анонімно відкрити банківський рахунок у США. А через нього вже можна без проблем перевести електронні гроші в реальні [45, с. 347].

Moneybookers («Мані букс») – електронна платіжна система. Ім'я moneybookers.com було зареєстровано 18 червня 2001 року, а офіційне відкриття відбулось 1 квітня 2002 року. Це англійська платіжна система, яка була створена компанією Gatcombe Park Ventures для здійснення міжнародних платежів і переказів. Система була придбана компанією Investcorp Technology Partners за 105 мільйонів Євро у березні 2007 року. 9 березня 2009 року компанія була виставлена на продаж з попередньою вартістю 365 мільйонів фунтів [22].

Практично кожна людина або організація за допомогою Moneybookers можуть безпечно і швидко відправляти та отримувати платежі он-лайн у реальному часі. Головною перевагою платіжної системи Moneybookers вважається її універсальність, оскільки вона зручна у використанні як для приватних осіб, так і для власників інтернет-магазинів і банків.

Можливості платіжної системи Moneybookers [22]:

- для роботи не потрібна установка додаткового програмного забезпечення;
- номером рахунку користувача є його адреса електронної пошти;
- мінімальна сума переказу – 1 євроцент (або еквівалент в іншій валюті);
- можливість автоматичного відправлення коштів за розкладом без участі користувача;
- за здійснення транзакції стягується комісія системи, яка становить 1% від суми платежу й утримується з відправника. Комісія не може перевищувати 0,5 євро незалежності від суми платежу.

Для передачі інформації в системі Moneybookers використовуються SSL протоколи з кодовим ключем 128-bit. Крім того система не допускає анонімних реєстрацій користувацьких рахунків, що в значній мірі знижує ризик шахрайства з коштами.

Електронні гроші Mondex є варіантом електронних грошей, які діють за допомогою смарт-карток. Розробником системи виступив найбільший

комерційний банк Великобританії National Westminster Bank. Промислова експлуатація системи Mondex розпочалася в липні 1995 року в Суїндоні (Великобританія) з населенням 190 тис. людей. Станом на березень 1996 року, число магазинів, що брали участь у випробуваннях в Суїндоні, досягло 750, а число власників карток – 10 тис. людей. На час випробувань була встановлена верхня межа електронної суми у розмірі 500 фунтів стерлінгів [59, с. 198].

У 1996 році було організоване міжнародне акціонерне товариство Mondex International, що стало володарем всіх прав на торгову марку і технологію системи Mondex. Акціонерами компанії на сьогодні є MasterCard International (51% акцій), компанія AT&T (США), найбільші банки країн світу, зокрема: Великобританії (National Westminster Bank, Midland. Bank), США (Chase Manhattan, Wells Fargo, First Chicago NBD), Канади (Royal Bank of Canada, Canadian Imperial Bank of Commerce).

Mondex International займається розповсюдженням франшизних прав на систему і регулювання всієї системи в цілому, відбором і ліцензуванням постачальників устаткування для обслуговування системи, відстежує безпеку й управляє ризиками системи та здійснює глобальний маркетинг системи.

На початок 1998 р. франшизи були продані в 50 країн світу. Власник такої франшизи (один на країну) має право здійснювати емісію електронних грошей Mondex у валюті даної країни і розповсюджувати її серед банків-учасників в обмін на певні активи [59, с. 199].

Система Mondex має тільки один організаційний центр (Mondex Originator), що здійснює емісію електронних грошей у валюті країни. Такий емітент здійснює в системі Mondex функції розповсюджувача і забезпечує банки-учасники відповідними електронними грошима Mondex в обмін на готівку. Споживачі, що є власниками карток Mondex, завантажують електронні гроші на свої картки через банківські АТМ або по телефону Mondex. Потім ці гроші можуть бути використані як готівка при здійсненні покупок. Використовуючи картку Mondex, клієнти можуть здійснювати обмін

електронними грошима між собою. Таким чином, після того, як електронні гроші були одержані від банку, весь обіг грошей стає відомим тільки користувачу. Ніхто інший не має змоги їх відстежити. Крім того, електронні гроші можуть бути зняті з рахунку, занесені на рахунок або відправлені віддаленому адресату по телефону, підключеному до системи Mondex через звичайну телефонну мережу [59, с. 199].

У системі Mondex не потрібна авторизація з боку різних процесингових центрів, що, з одного боку, знижує вартість трансакції практично до нуля, а з другого боку, дозволяє здійснювати операції за принципом анонімності. При цьому у користувачів електронних грошей Mondex є технічна можливість формувати журнал платежів для контролю і обліку операцій в спірних ситуаціях.

Mondex є однією з найбільших платіжних систем, що застосовують пластикові картки як засіб зберігання і переказу грошових коштів. Вона працює на європейському й азіатському ринках.

Іншим характерним прикладом електронних грошей на базі карток є поширена електронна розрахунково-платіжна система VisaCash, в рамках якої асоціацією VISA International випускається платіжна картка VisaCash типу «електронного гаманця», орієнтована на ринок мікропослуг, пов'язаних з дрібними платежами і розрахунками за споживчі товари і послуги.

Картки VisaCash можуть бути непереавантажуваними (disposable) і переавантажуваними (rechargeable). Непереавантажувані (одноразові), подібні телефонним карткам, і випускаються, як правило, із записаною на них сумою – 10, 25 і 100 дол. Отримують непереавантажувані картки у відділеннях банку і спеціальних торгових автоматах. Коли вичерпується сума записана на картці, відновити її дію не можна. Переавантажувані ж карти є багаторазовими. Режим їх функціонування допускає повторний запис грошових сум. В 1997 р. був запущений ряд проектів по розповсюдженню і прийому карток VisaCash із загальним обсягом їх емісії в декілька мільйонів

штук. До числа найвідоміших відноситься реалізований на Манхеттені (Нью-Йорк) проект, в якому його учасники – більше 600 магазинів, ресторанів, бістро, організацій сфери побутових послуг та ін. – приймають картки VISACASH, випускається Citibank, і картки Mondex банку Chase Manhattan bank (тепер Chase bank), а також реалізовуваний в Японії проект, в рамках якого картки VISACASH приймаються Інтернет-магазинами. VISA також активно співпрацює з компаніями Toshiba (Японія) і Projet e-COMM (Франція) над об'єднанням всіх типів пластикових карток клієнта – дебетової, кредитної, телефонної та ін. – в одну картку [59, с. 200].

Якщо банки-емітенти електронних грошей на смарт-картках є суб'єктами загального банківського регулювання та нагляду з боку центрального банку, то небанківські установи-емітенти електронних грошей, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, здійснюють в Україні діяльність щодо емісії електронних грошей поза державним контролем. Необхідно зазначити, що електронні гроші, які зберігаються в пам'яті комп'ютерів, можуть переказуватися мережею Інтернет між пристроями учасників систем (як фізичних, так і юридичних осіб), а також обмінюватись на електронні гроші подібних систем та електронні гроші, номіновані в інших валютах.

Переваги електронних грошей, зокрема, здатність миттєво обслуговувати віддалені платежі та високий рівень анонімності, можуть бути використані для кримінальних зловживань [59, с. 200].

За відсутності належного правового регулювання діяльності, пов'язаної з електронними грошима, системи електронних грошей та їх учасники наражаються на суттєві правові та фінансові ризики. Правовий ризик виникає внаслідок того, що така діяльність не є легалізованою. Відсутність правової основи операцій, які виконуються у системах електронних грошей, є джерелом ризику як для окремих трансакцій та учасників, так і для систем в цілому. Фінансові ризики держателів і торговців виникають через певну невизначеність щодо остаточного виконання грошових зобов'язань з боку

емітента. За погашення електронних грошей комерційні структури несуть договірну відповідальність, до того ж їм притаманний ризик банкрутства.

Інтернет-системи електронних платежів – вид бізнесу, що надзвичайно динамічно розвивається. Обумовлено це переважно тим, що обсяг засобів, задіяних у сфері електронної комерції, з кожним роком постійно збільшується, не зважаючи на всі кризові ситуації в даному бізнесі [59, с. 201].

Головною перешкодою для стрімкого розвитку систем електронних платежів, як і раніше, є недовіра багатьох користувачів до електронних грошей та недосконале законодавство. Однак розширення використання таких грошей неминуче з тієї причини, що, незважаючи на деякі, іноді навіть істотні недоліки, вони мають такі незаперечні переваги, як зручність, висока швидкість здійснення фінансових операцій, простота використання, забезпечення повного контролю за платежами і їхньою високою безпекою, анонімність, можливість передачі третім особам [21].

3.2. Аналіз роботи електронних платіжних систем дистанційного обслуговування фізичних осіб та їх удосконалення

Оперативне ведення клієнтом своїх рахунків у банку та обмін технологічною інформацією, визначеною в договорі між банком та клієнтом, клієнт може здійснювати за допомогою систем дистанційного обслуговування.

Дистанційне обслуговування – комплекс інформаційних послуг за рахунком клієнта та здійснення операцій за рахунком на підставі дистанційних розпоряджень клієнта [30].

Дистанційне розпорядження – розпорядження банку виконати певну операцію, яке передається клієнтом за погодженим каналом доступу, без відвідання клієнтом банку [30].

Дистанційне обслуговування може здійснюватися за допомогою систем «клієнт-банк», «клієнт-Інтернет-банк», «телефонний банкінг» тощо.

Для залучення нових клієнтів та створення зручностей щодо їхньої співпраці з банком у багатьох банківських установах упроваджена й успішно функціонує система «клієнт – банк», її упровадження дає змогу клієнту спілкуватися з банком і виконувати платежі, не виходячи зі свого офісу, що, безперечної підвищує привабливість банку при виборі його клієнтом. Електронні документи, що подаються клієнтом до банку, повинні відповідати формату розрахункових документів системи електронних платежів НБУ зі зазначенням електронних цифрових підписів відповідальних осіб платника, яким згідно з установленими документами надане право підпису.

Система «клієнт – банк» забезпечує [19, с. 177]:

- передачу повідомлень між клієнтом та банком у зашифрованому вигляді за допомогою сертифікованих засобів захисту;
- автоматичне ведення протоколу (та захист цього протоколу від модифікації) передавання розрахункових документів між банком і клієнтом як у банк, так і в автоматизоване робоче місце (АРМ) клієнта;
- автоматичне архівування протоколів наприкінці дня.

Критерії, на які варто звернути увагу при виборі системи «клієнт – банк» [19, с. 177-180]:

1. Операційна система, встановлена на комп'ютері клієнта. Необхідно порадитися з системним адміністратором, чи можна на комп'ютері клієнта використовувати програму, яку пропонує обслуговуючий банк, і чи зможе підприємство власними силами налагоджувати, оновлювати та підтримувати працездатність програми. Несумісність програми та операційної системи може призвести до незручностей у роботі або навіть непрацездатності програми. Також потрібно переглянути тарифи, які пропонує банк: кожне додаткове звернення до спеціалістів банку може коштувати додаткових грошей.

2. Робота в мережі та система рівнів доступу. Сучасні програми дозволяють організувати роботу двох та більше осіб одночасно через локальну мережу та визначати для кожного коло їх повноважень. Така здатність

програми може стати у нагоді для доступу кількох осіб до банківських рахунків. Наприклад, можна побудувати роботу програми так: оператор вводить платіжні документи, директор та головний бухгалтер їх підписують та бачать усі операції з рахунками, а менеджер з продажу контролює лише надходження коштів.

3. Режим активної роботи системи. Більшість банків довше приймають електронні платежі, ніж паперові платіжні документи. Деякі банки приймають електронні платежі у нормальному режимі до 18:00. Необхідно переконатися, що саме такий час, який пропонує банк, зазначено у договорі. Зайві кілька годин щодня можуть мати суттєве значення.

4. Надійність електронного підпису документів. Здійснення електронного підпису найчастіше відбувається за допомогою дискети з таємними файлами та паролем. Але дискети піддаються копіюванню та псуються, що суперечить міркуванням безпеки. Тому деякі банки встановлюють спеціальні пристрої до комп'ютера, що надійніше захищають клієнта від несанкціонованих дій. Це може бути пристрій для зчитування паролів а електронних карток чи електронний ключ для кодування та декодування. Спеціальні пристрої використовують лише деякі банки. Тому необхідно подумати, чи фірмі справді потрібен такий рівень безпеки. Електронні підписи за допомогою дискет можуть бути цілком достатніми у разі, якщо клієнт не здійснює щодня багатомільйонних платежів.

5. Надання курсів валют. Не всі програми дозволяють отримувати курси валют НБУ, до того ж деякі банки надають таку інформацію лише за додаткову плату.

6. Довідкова інформація. Переважна більшість програм містить повний довідник МФО банків України та звіряє номери рахунків контрагентів з МФО їх банків. Далеко не в усіх програмах є коди класифікації доходів бюджету, які дають можливість їх легко використовувати. Це, своєю чергою, позбавить клієнта від зайвих помилок у сплаті податків, зборів та відрахувань.

7. Підтримка всіх рахунків. Програми всіх банків дозволяють здійснювати операції лише в національній валюті України – гривні. Проте деякі банки надають можливість отримувати інформацію також про стан додаткових рахунків (овердрафти, кредити) та рахунків в іноземних валютах (поточні та розподільчі). А тому, якщо клієнт планує відкривати валютні рахунки, то потрібно вимагати у банку надання такої послуги.

8. Простота та зручність системи. Програма може мати всі перелічені вище переваги, але бути вкрай незручною та громіздкою. Основний критерій для визначення простоти програми – розмір системи меню та кількість вікон, що використовуються для роботи. Тому, чим менший обсяг меню та кількість вікон, тим простіше буде працювати. Не варто вірити запевненням, що складність інтерфейсу програми свідчить про великі можливості чи надійність у роботі, адже задоволення від роботи з нею отримуватиме саме клієнт.

9. Простота та зручність у проведенні платіжних документів. При введенні електронних документів важливо, щоб програма вимагала введення будь-якої інформації лише один раз: ви вводите реквізити контрагента чи призначення платежу, а потім їх лише використовуєте; створюєте платіжний документ, а якщо потрібно його повторити – копіюєте в новий документ. Електронний документ може проходити такі етапи: введений, підписаний, готовий для відправлення в банк, переданий у банк, отриманий банком, проведений у банку чи повернутий банком. Важливо знати, чи дозволить клієнтові програма керувати документами на кожному з цих етапів. Також суттєво, чи має програма додаткові зручності при введенні великої кількості платежів. Хоча якщо підприємство здійснює два-три платежі на день, то такі речі неважливі.

10. Простота та зручність при отримванні звітів. Усі програми дозволяють отримувати виписки за рахунками, але не всі це роблять вдало. У клієнта має бути можливість формувати виписки за гривневими та валютними рахунками у зручному для використання вигляді, формувати звіти про

документи в різних станах (наприклад, перелік усіх підписаних чи проведених документів).

11. Тарифи на обслуговування. Різниця в тарифах банків є досить вагомою. У найкращому випадку клієнтові доведеться сплачувати за встановлення програми, комісію за здійснення платежів та (можливо) абонентську плату, а все інше отримуватиметься безкоштовно. У гіршому випадку з клієнта вимагатимуть абонентську плату, комісію за проведення платежів, плату за встановлення системи, її перевстановлення, технічний та консультаційний супровід, за виїзд та час роботи спеціаліста, за надання виписок, курсів валют протягом дня і багато інших «дрібничок».

Юридичною підставою для роботи клієнта за допомогою систем дистанційного обслуговування та оброблення банком дистанційних розпоряджень клієнта є договір про розрахунково-касове обслуговування [30].

Електронна комерція – це звичайна комерція, тільки за участю комп'ютерних технологій (мереж); Інтернет-магазин – це поєднання реального магазину та сайта, який дає змогу замовляти товари зі свого комп'ютера через Інтернет; віртуальна біржа – це поєднання реальної біржі та сайта, що дозволяє торгувати цінними паперами (іншими об'єктами торгівлі), не виходячи з офісу (квартири); B2B та B2C – це концепції напряму бізнесу (бізнес, спрямований на корпоративних чи приватних клієнтів) [19, с. 180-181].

Нині можна виділити чотири основних різновиди віддаленого бвнкінгу (рис. 3.1) [49, с. 73]:

- телефонний банкінг (telephon banking);
- комп'ютерний банкінг (PC banking);
- відеобанкінг (video banking);
- Інтернет-банкінг (Internet banking).

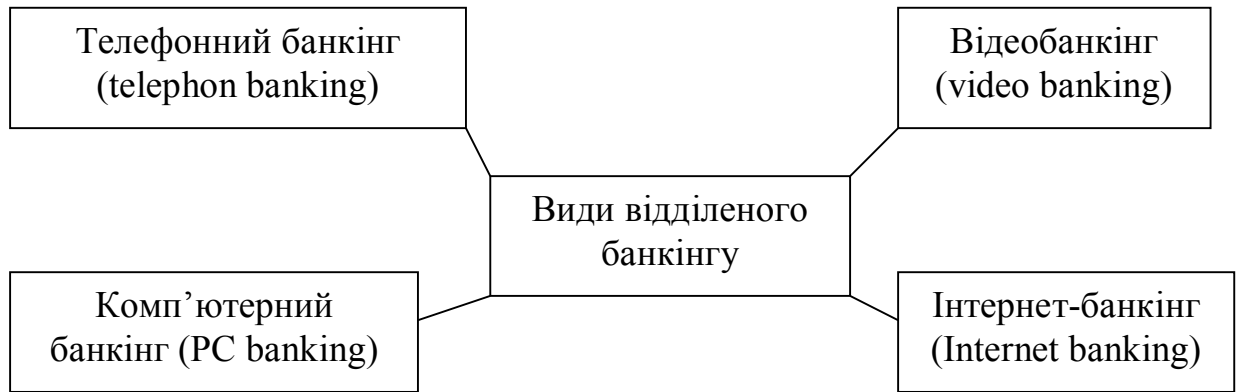

Рис. 3.1. Види віддаленого банкінгу

Електронний банкінг (e-banking) – це діяльність банку з надання комплексу послуг клієнтам за допомогою комп'ютерних технологій. До таких послуг можна віднести [19, с. 181]:

- управління рахунками (виписки, перекази з рахунку на рахунок, баланси);
- інвестування коштів (депозити, цінні папери, валютні операції);
- перекази та оплата рахунків за товари та послуги;
- консультаційні та інформаційні послуги;
- кредитні операції;
- ризик-менеджмент, тобто управління ризиками.

Як бачимо, спектр послуг, що надається клієнтам електронного банкінгу, практично не відрізняється від того, що доступний клієнтам в офісі банку. Таким чином, під електронними банківськими послугами варто розуміти дії банку, спрямовані на вдосконалення та реалізацію звичних банківських операцій шляхом використання інформаційних систем. Безперечно, електронні послуги базуються на відомих банківських операціях і не можуть існувати відокремлено. Але поява Інтернет-комерції стала результатом появи відносно нових банківських продуктів, таких як: обслуговування платежів Інтернет-магазину, електронна сертифікація, мобільний банкінг (використання мобільного зв'язку та SMS-повідомлень), віртуальні платіжні картки та інші, що стали результатом розвитку Всесвітньої мережі [19, с. 182].

Телефонний банкінг, з'явившись на початку 1980-х років, досить швидко набув широкого поширення, по-перше, завдяки високому попиту банківських послуг з боку як корпоративних, так і приватних клієнтів і, по-друге, внаслідок поширеності телефонних терміналів та їх доступності масовому клієнту. Сьогодні це банківський сервіс, що використовує телефонні інформаційно-платіжні системи, які гнучко настроюються (персоніфікуються) та мають широкі функціональні можливості – від автоматизованої довідкової служби до управління рахунками клієнтів. У сучасних системах телефонного банкінгу, як правило, функціонує «розумовий» комп'ютер, який сприймає кожну сказану команду і може відповісти клієнту добре зрозумілою мовою. Він приймає дзвінки клієнтів і обробляє їх самостійно або, за бажанням клієнта з'єднує його з диспетчером-операціоністом. При цьому розмовний комп'ютер може керуватися голосом (усне управління), введенням спеціальних команд на клавіатурі телефону (з імпульсивним тоновим набором) або введенням цифрової команди через спеціальний невеликий прилад, який використовується для дистанційного опиту автовідповідача. Додаткові можливості відкриває використання факсимільних апаратів і телефонів з дисплеєм (screen-phone) [49, с. 73-74].

Телефонний банкінг (телебанкінг) поки що залишається найбільш популярною формою віддаленого банкінгу на Заході та поступово впроваджується банками в Україні. Для впровадження телебанкінгу фінансова установа (банк) створює інформаційно-довідкову систему, яка складається з комп'ютера (з відповідним програмним та технічним забезпеченням), підключеного до АТС банку. На сервері банку зберігається інформація про стан поточних рахунків клієнтів. Коли до такої системи звертається клієнт (за допомогою кнопочкового телефону), то він фактично пересилає цифровий код. Техніка розшифровує код і перетворює його у запит до бази даних банку, отримує на нього відповідь і трансформує його у голосову форму, пересилає телефонною лінією [19, с. 182].

З боку клієнта це виглядає так. Він телефонує за визначеним номером і чує відповідь електронного оператора, який пропонує перевести телефон у режим тонового набору. Потім, наприклад, натиснути кнопку 1, щоб увійти в меню операцій. Або іншу, щоб одержати іншу послугу. Далі клієнту необхідно ввести свій унікальний номер, потім послідовно пароль та код операції. Припустімо, він хоче заплатити за квартиру. Відповідаючи на запитання, він набирає потрібні цифри. Система здійснює операції та повідомляє клієнту, що операція успішно проведена та зареєстрована під певним номером. Отже, перебуваючи у відпустці чи у відрядженні, клієнт має змогу за допомогою лише телефону досить швидко дізнатися про стан рахунку, рівень процентних ставок, котировки цінних паперів, переказати гроші з рахунку, дати банку наказ про конвертацію однієї валюти в іншу тощо.

Лідерами у наданні такої послуги в Україні є «Укрінбанк» (система Телебанк-24), «ВАБанк» (мобільний банкінг) тощо. Клієнти «Укрінбанку» вже успішно проводять такі операції, як оплата комунальних послуг, мобільного зв'язку, а невдовзі матимуть змогу купити або продати іноземну валюту.

Система мобільного банкінгу, запропонована «Ва банком», надає можливість держателю платіжних карт VISA, Euro-Card/MasterCard, Cirrus/Maestro, емітованих банком, використовувати мобільний телефон для одержання таких послуг [19, с. 183]:

- інформації про суму, доступну для використання по карті в будь-який момент;
- повідомлення, що підтверджує проведення операції по карті. Воно формується та надсилається на мобільний телефон клієнта після проведення по карті операції платежу або зняття;
- можливості самостійно, з мобільного телефону, поставити картку в стоп-лист у разі її втрати чи підозри про неправомірне використання реквізитів карти;

- отримання на мобільний телефон повідомлення про надходження грошових коштів на карттрахунок.

Пам'ятаючи про те, що комп'ютерами цілодобово мають можливість користуватися приблизно 10 % населення України, а телефон є у кожного, можна зробити простий висновок – потенційних клієнтів телебанкінгу – досить. Але така форма роботи з банком зручна тільки для простих операцій. Проблема в тому, що телефон – засіб усного спілкування і для здійснення складних банківських операцій він не дуже пристосований. Тому для покращення рівня сервісу банки України неодмінно використовують і факсимільний зв'язок. Для цього клієнту достатньо, виходячи з офісу, залишити факс-апарат включеним у режимі автоматичного прийому. Ввечері, приблизно о 22-й годині після обробки всіх платежів та закінчення операційного дня система почне розсилку виписок. Уранці, прийшовши до офісу, клієнт уже має готову виписку за попередній день [19, с. 183-184].

Під комп'ютерним банкінгом, як правило, мається на увазі забезпечення клієнтові доступу до автоматизованої системи банку з допомогою персонального комп'ютера, здійснюване за допомогою прямого з'єднання з банківською мережею з використанням модему. Клієнту при цьому продається або надається (на правах оренди або безкоштовно) спеціальне програмне забезпечення для отримання інформаційних повідомлень і здійснення банківських операцій зі своїм рахунком, яке встановлюється на комп'ютері в офісі клієнта (як варіант, програмний продукт інтегрується з однією з популярних програм для управління особистими фінансами, наприклад Microsoft Money). У наш час системи типу «клієнт-банк» перетворилися в могутній засіб електронного документообігу між банком і його клієнтами, причому з великими сервісними й аналітичними можливостями [49, с. 74].

Відеобанкінг вважається технологічно найскладнішою системою. По суті це своєрідна система інтерактивного спілкування клієнта з персоналом банку в режимі відеоконференції. Для відеобанкінгу, як правило, використовуються

спеціальні пристрої, що іноді називаються «відеокіосками». Ці апарати з сенсорним екраном дають змогу клієнтові отримати доступ до різної інформації в банку, а також поспілкуватися безпосередньо («живцем») зі службовцем у банку і з його допомогою провести практично будь-які операції за власними рахунками. Ці пристрої встановлюються, не вдома, а в багатолюдних місцях (вокзалах, поштамтах, супермаркетах, університетах тощо). «Відеокіоски» часто поєднуються з АТМ-банкоматами (АТМ-automatic teller machine).

Послуги двох різновидів віддаленого банкінгу – телефонного та відео – стали можливими саме завдяки розвитку комп'ютерних технологій: у телефонному банкінгу застосовуються системи комп'ютерної телефонії, а у відеобанкінгу – інтерактивні та мультимедійні комп'ютерні технології. Для четвертого різновиду відділеного банкінгу – Інтернет-банкінгу – використання інформаційних технологій також є визначальним чинником.

Період становлення нової технології дистанційного надання фінансових послуг клієнтам збігся з початком комерціалізації Інтернету, що привело до революції у сфері інформаційного обслуговування. Повною мірою це належить і до фінансово-банківського сервісу, який на основі використання можливостей інтернет-технологій отримав новий імпульс для свого розвитку. Банки, повною мірою використавши комунікаційні і сервісні можливості Інтернету, по суті запропонували своїм клієнтам РС-банкінг на якісно новому рівні – інтернет-банкінг (або мереживий, електронний, internet banking, on-line banking, net banking) [49, с. 75].

Internet-banking, як різновид віддаленого банкінгу є найбільш прогресивним, зручним та перспективним. Клієнту немає потреби купляти чи встановлювати спеціальне програмне забезпечення. Достатньо отримати в банку ім'я та пароль для входу в систему та дискету з ключем для електронного підпису своїх розпоряджень банку [19, с. 184].

Саме тут і з'являються великі можливості для банку в наданні послуг, а для клієнта – в максимально зручному шляху отримання цих послуг. Зазначимо, що, окрім послуг з управління рахунком, Інтернет надає змогу отримувати високоякісну аналітичну інформацію у вигляді графіків, курсів, звітів, новин. Набір такої інформації клієнт з легкістю може підбирати для себе самостійно. Для тих, хто не має часу або бажання власноруч заходити на сайт банку та шукати потрібну інформацію, банк може надавати послугу e-mail розсилки. Тобто відсилати клієнту електронною поштою всю необхідну інформацію. Крім того, банк може спростити процедуру подання різних документів до банку шляхом прикріплення до сайта бланків усіляких заявок, доручень, договорів у текстовому форматі. Інтернет-банкінг вдало виконує функцію консалтингу, оскільки дозволяє у зручній формі спілкуватися. Для більш активних клієнтів банк може впровадити систему, яка дозволяє брати участь у валютних торгах, купівлі-продажу цінних паперів, у вигідному розміщенні вільних коштів, а головне – обслуговувати електронну комерцію. У розвинених країнах, де Інтернет-технології завжди знаходяться у центрі уваги великих інвесторів, на світ з'явилися віртуальні банки, які базуються на www-сервері – віртуальному офісі, який виконує ті самі функції, що і традиційний банк. Вартість послуг такого віртуального банку суттєво знижується завдяки використанню менших приміщень, невеликого штату співробітників, відсутності сховищ. Але поки що через технічну складність реалізації такого проекту (і високу вартість) та недовіру потенційних клієнтів вони є поодинокими прикладами або тісно пов'язані з традиційними фінансовими установами.

Серед банків, які більш-менш активно просуваються на шляху освоєння Інтернет-банкінгу, можна виокремити «Райффайзен банк Аваль», «Приватбанк», «ПУМБ», «ВАБанк», «Київський міжнародний банк», «ING-Bairings Україна», «Міжнародний комерційний банк», «Транс банк», «Мегабанк», «Експрес-банк» тощо.

Ті банки, що не обмежились створенням лише «сайта-візитки», пропонують своїм клієнтам такі види послуг [19, с. 185-188]:

1. Надання фінансової інформації щодо стану валютного та кредитного ринку. Такі матеріали підібрані спеціалістами і є досить зручними для використання. Їх можна проглядати безпосередньо на сайті банку або отримувати електронною поштою. Крім цього, деякі банки спрощують процедуру документообігу, залишаючи на сайті бланки договорів, заявок, інших документів в електронному вигляді. Достатньо вибрати назву відповідного документа, роздрукувати – і бланк уже в офісі. Більшість банків надають подібні послуги безкоштовно.

2. Управління рахунком. Банки вдосконалили систему «клієнт – банк», додавши можливість використання Інтернету. Функції системи, зрозуміло, не змінилися, але відтепер необов'язково їхати до офісу або встановлювати спеціальне програмне забезпечення, достатньо виходу в Інтернет. Така послуга поки що або надається безоплатно, або за символічну плату. Таку інтегровану систему «клієнт – банку» пропонує «Міжнародний комерційний банк», «Перший Український Міжнародний банк», «Транс банк» та ін.

3. Платіжна карта + Інтернет. Наприклад, «Аваль» в червні 1999 р. надав своїм клієнтам можливість розраховуватися через систему Інтернет-комерції. Авторизацію платежів проводить Український процесинговий центр. Механізм послуги полягає у таких етапах: покупець заходить на сайт магазину, вибирає товар(и) (формує корзину), заповнює платіжну форму, в якій вказує своє ім'я (держателя карти), адресу, тип картки (VISA, MasterCard), термін її дії та номер. Форма відсилає дані на сервер магазину, який пересилає їх в централізовану базу даних для перевірки дійсності картки. Якщо все добре, сервер відсилає дані про платіж у банк покупця, де на картці блокується сума, необхідна для покупки. Отримавши повідомлення про це, сервер відсилає розпорядження у відділ доставки та підтвердження платежу — покупцю. Пізніше банк магазину надішле електронний запит у банк покупця й отримає

від нього платіж. А банк покупця відповідно спише гроші з карткового рахунку.

«Приватбанк» запропонував своїм клієнтам принципово новий вид послуг – так звану віртуальну картку. Її можна використовувати для проведення платежів у мережі всюди, де приймається міжнародна платіжна картка з логотипом VISA. Відкриття такої картки (коштує 5 дол.) та банківське обслуговування (1 дол.) коштує значно дешевше, ніж послуги з використанням звичайної пластикової картки VISA Classic (10 та 2,5 дол.) і VISA Gold (60 і 5 дол.). Правда, картку не можна побачити: вона справді віртуальна та представляє собою певний цифровий пароль, відомий лише клієнту. Саме цим пояснюється її дешевизна [19, с. 186].

«ВАБанк» надав можливість управляти своїм картковим рахунком через сервер банку (<http://banking.vabank.com.ua/>). За допомогою системи електронного банкінгу (так ця послуга називається) клієнт досить швидко отримає виписку про стан поточного рахунку та проведені з використанням картки платежі зі всіма подробицями (реквізити, блоковані суми, авторизовані залишки тощо).

4. Мобільний банкінг – вдале поєднання послуг стільникового зв'язку та Інтернету. У цьому напрямі спостерігається поєднання зусиль банків та операторів стільникового зв'язку («Аваль» з UMC, «Приватбанк» з «Київстар GSM», «ВАБанк» з Wellcom). Отже, спочатку клієнтам надавалась змога контролювати тільки свій «мобільний» рахунок. Але на цьому банки не зупинились. «Приватбанк» спільно з «Київстар GSM» випустив пластикову картку Starcard на основі картки VISA. Маючи цю картку та мобільний телефон з можливістю відправки SMS-повідомлень, можна проводити оплату за послуги мобільного зв'язку, комунальні послуги, а також здійснювати платежі за покупки у понад 12 тис. торговельних точках світу. Управляти цим «картковим» рахунком можна, знаходячись в іншому кінці світу. Система мобільного банкінгу дає можливість держателям платіжних карт VISA,

EuroCard/MasterCard, Cirrus/Maestro, емітованих «Ва банком», використовувати свій мобільний телефон для отримання таких послуг: одержання інформації про суму, доступну для використання по картці на конкретний момент часу, повідомлення, яке підтверджує проведення операції. Таке повідомлення формується та відсилається на мобільний телефон клієнта після проведення по картці операції платежу або зняття готівки. Можливість самостійно, з мобільного телефону, занести картку в стоп-лист у разі її втрати або підозри у неправомірному використанні реквізитів картки. Одержання на мобільний телефон повідомлення про надходження грошових коштів на картрахунок.

5. Обслуговування Інтернет-комерції. Ця форма послуг є поки що найграндіознішою в Україні, бо потребує значних вкладень, непоганого іміджу та широкого кола клієнтів. Інтернет-магазинів в Україні налічується поки що не так багато, але темпи зростання обсягів продажу – великі. Тут і з'являються великі можливості для банку. Для того, щоб Інтернет-магазин отримував «реальні» гроші за свої товари, потрібно створити веб-сторінку та програмне забезпечення, що відповідатиме за платежі. Крім того, потрібен банк, який буде сповіщати про надходження платежів та гарантувати законність отриманих грошей. У цій справі є ще один аспект. Якщо потенційний покупець заходить в Інтернет-магазин і бачить там логотип відомого банку (який обслуговує платежі магазину), це вже доведення того, що магазин реально існує. Саме тому Інтернет-магазини хочуть працювати з провідними банками України. Нині банк «Райффайзен банк Аваль» спільно з американською компанією створив ТОВ «Інформекс», яке займається реалізацією систем Інтернет-комерції (продаж товарів та послуг клієнтів компанії через Інтернет). Інші банки поки що сприяють Інтернет-комерції тільки з боку споживачів (надаючи їм великий спектр платіжних засобів для використання в Інтернеті).

Потрібно акцентувати увагу на необхідності державної підтримки розвитку електронних розрахунків в Україні, а також на тому, що банк, упроваджуючи ту чи іншу модель електронного обслуговування, повинен враховувати можливості та побажання клієнтів, а також особливості їх операцій. Переваги та недоліки кожного виду послуг банкінгу для клієнтів-споживачів наведено у табл. 3.3 [19, с. 188, с. 341].

Українські банки все частіше переводять своїх клієнтів на дистанційне обслуговування. Проте національні банківські установи характеризуються вкрай недостатнім покриттям та функціональним навантаженням систем дистанційного обслуговування. Наприклад, послуги контактних центрів, запропоновані майже всіма банками України, часто зводяться виключно до інформаційного обслуговування, а транзакційна складова в цьому каналі лишається нерозвинутою. Послуги Інтернет-банкінгу пропонуються ще меншою кількістю українських банків, серед яких: ПУМБ, ОTR-банк, Альфа-банк, Укрсоцбанк, Приватбанк Райффайзен Банк Аваль та ще деякі. Таке обмежене використання можливостей банківського бізнесу зумовлене низкою об'єктивних причин [96].

По-перше, розгортання будь-якої системи дистанційного обслуговування потребує суттєвих інвестиційних вкладень на імплементацію програмного комплексу та розбудову на ньому цілісної узгодженої системи процесів. Вітчизняні банки насторожено ставляться до крупних інвестиційних витрат в “гіпотетично прогнозований успіх”.

По-друге, культура користування інноваційними продуктами доволі низька на українському ринку послуг. Так, за даними Доповіді з інформаційної економіки, опублікованої за результатами проведеної Конференції ООН з торгівлі та розвитку, Україна знаходиться на 12 місці у світі за інтенсивністю користування Інтернет-послугами, та із значним відривом відстає від Росії.

По-третє, розвиток дистанційного банківського обслуговування суттєво гальмується відсутністю фундаментальної законодавчої бази, яка б

врегулювала низку аспектів нового напрямку таких, як захист інформації, в тому числі персональних даних, стандартизація засобів та принципів дистанційного обслуговування, сертифікація установ, що надають зазначені послуги з метою забезпечення гарантії їх якості та безпеки.

Таблиця 3.3

Переваги та недоліки кожного виду послуг банкінгу для клієнтів-споживачів

Види банкінгу	Переваги використання	Недоліки використання
Телебанкінг	Досить висока мобільність, достатня швидкість, невеликі витрати	Малі можливості, незручність, відсутня можливість передачі документів до банку
PC-banking («клієнт-банк»)	Високий рівень захисту, існує можливість обміну документами	Висока вартість, необхідність встановлення програмного забезпечення, низький рівень мобільності
Відеобанкінг	Зручність у «живому» спілкуванні, поєднання всіх переваг електронного банкінгу	Занадто високі витрати на виготовлення та впровадження, невисока конфіденційність
Інтернет-банкінг	Висока мобільність, невеликі затрати, зручність, можливість обміну документами, широкі інформаційні можливості, універсальність	Недостатня захищеність від несанкціонованого втручання, необхідність мати комп'ютер та телефонну лінію одночасно

Перелічені аспекти потребують детального вивчення та опанування, адже національні банківські інститути мають величезний потенціал щодо впровадження альтернативних послуг, які в свою чергу відновлять увагу та довіру клієнтів до банків. Тенденції активізації взаємодії економічних суб'єктів на ринку банківських послуг, спричинені інформатизацією обслуговування, позитивно впливатимуть на циркуляцію грошово-кредитних ресурсів та оздоровлення економічної системи в цілому.

ВИСНОВКИ ДО РОЗДІЛУ 3

На основі проведеного дослідження електронних платіжних систем в Інтернеті, аналізу роботи систем дистанційного обслуговування фізичних осіб та їх удосконалення можна зробити наступні висновки.

1. Електронні платіжні системи (англ. Electronic Payment Systems) призначені для здійснення платіжних операцій у всесвітній мережі Інтернет. За допомогою платіжної системи можна здійснювати розрахунок за товари та послуги різних проектів і сервісів. Наприклад, оплачувати мобільний зв'язок, комунальні послуги, кабельне або супутникове телебачення, послуги Інтернет-провайдерів, а також різноманітні покупки в Інтернет-магазинах.

2. В якості платіжних засобів в електронних платіжних системах використовуються електронні (цифрові) гроші, вони є аналогом готівки і, при необхідності, миттєво передаються з одного електронного гаманця на інший.

3. Сьогодні є чимало електронних платіжних систем мережі Інтернет. Серед найбільших можна виокремити: Інтернет.Гроші, GlobalMoney (ГлобалМані), WebMoney Transfer, CyberPlat («Кіберплат»), Яндекс.Гроші. E-gold, Liberty Reserve (Лібєрті резерв), «PayPal» (ПейПал), Moneybookers («Мані букс») та інші.

4. Стрімкий розвиток електронної комерції сприяє появі нових і розвитку існуючих фінансових інструментів. У їхньому різноманітті потрібно вибрати ті, які максимально відповідають вашим потребам.

5. Спосіб дистанційного надання фінансових послуг клієнтам у багатьох сферах фінансового обслуговування (особливо в банківському секторі) перетворився на цілком самостійну форму ведення бізнесу. Технологія дистанційного банківського обслуговування («home banking» – «домашній банкінг» або «remote banking» – «віддалений банкінг») дає змогу клієнту отримувати банківські послуги, не відвідуючи офіс банку, існує вже майже тридцять років. Зараз це поняття часто прямо асоціюють з Інтернетом.

ВИСНОВКИ

Результатом дослідження є теоретичне узагальнення і нове вирішення наукової задачі з функціонування та удосконалення електронних платіжних систем для фізичних осіб, зокрема в мережі Інтернет. Отримані результати свідчать про досягнення поставленої мети та задач дослідження і дають підставу зробити наступні висновки.

1. Сучасні платіжні системи удосконалюються, регулярно вивчається світовий досвід, і кращі технології та інструменти запроваджуються в національній платіжній системі.

2. Електронні платіжні системи характеризуються наявністю певних вимог: ефективність, оперативність, економічність, надійність, зручність, безпека, потреби оптимізації.

3. Платіжні системи класифікуються за характером здійснюваних платежів: системи міжнародних розрахунків, системи міжбанківських розрахунків, внутрішньобанківські міжфілійні платіжні системи, системи «клієнт-банк», системи масових електронних платежів.

4. Сьогодні вітчизняні банки пропонують цілий набір пластикових карток. На жаль, в Україні користування пластиковими картками зводиться до одержання готівки і меншою мірою до оплати за товари і послуги. Так, обсяг операцій з отримання готівки за 2012 рік становив 87,4%, а сума безготівкових платежів – відповідно 12,4% від загальної суми операцій за картками. У 2012 році співвідношення кількості готівкових операцій за картками, емітованими українськими банками, становило 32,4%, а безготівкових – відповідно 67,6%. Таким чином, дуже повільною, але на нашу думку, позитивною є динаміка зростання частки безготівкових розрахунків за товари і надані послуги з використанням платіжних карток.

5. Метою створення НСМЕП є розроблення та впровадження в Україні відносно дешевої надійно захищеної автоматизованої системи безготівкових розрахунків, яка в основному розрахована на роботу в режимі «off-line».

6. Доцільно забезпечити виплату заробітної плати підприємствами та установами, що фінансуються за рахунок державного бюджету, стипендій студентам, обслуговування коштів пенсійного забезпечення, адресної допомоги малозабезпеченим верствам населення та інших виплат, передбачених за рахунок державного або місцевих бюджетів, через державні та уповноважені банки з використанням платіжних карток НСМЕП.

7. За допомогою засобів масової інформації необхідно ознайомлювати широкі верстви населення з новими формами безготівкових розрахунків за технологією НСМЕП як платіжного інструмента оплати за товари і послуги, у тому числі Інтернет-платежів.

8. Необхідно об'єднати термінальні обладнання банків – членів внутрідержавних (НСМЕП та ін.) і міжнародних платіжних систем (VISA, MasterCard та ін.).

9. Під час свого існування НСМЕП зарекомендувала себе не лише як досконалий програмно-технологічний комплекс, а й як успішний бізнес-проект, який здатний приносити користь банку-емітенту, банку-еквайру, торговельній організації та організації сфери послуг, власнику платіжної картки і державі.

10. Сьогодні можна помітити, що одними з небагатьох у кризових економічних умовах напрямків є ті, що пов'язані з різними інтернет-технологіями – від мобільного та стаціонарного широкосмугового доступу до он-лайн-комерції та електронних платіжних систем. Це наочно показує поточний вектор розвитку українського ІТ-ринку; змінитися він може хіба що після досягнення європейського рівня охоплення Інтернету.

11. Віддалений банкінг (home banking) має 4 різновиди за способом зв'язку:

- Телебанкінг (телефонний зв'язок).
- PC banking (ПК-банкінг) (ПК та модемний зв'язок, для прикладу «клієнт – банк»).

- Відеобанкінг (телевізійний зв'язок).
- Internet-banking (Інтернет-банкінг), він же on-line-banking (Інтернет-зв'язок).

12. Незалежно від типів віддаленого банкінгу, які використовуються різними банками, всі ці електронні послуги мають ряд очевидних переваг перед традиційними банківськими методами обслуговування:

- клієнти можуть зв'язатися з банком з будинку або з будь-якого іншого місця, де є доступ до комп'ютера (телефону, відеокіоску);
- сервіс доступний 7 днів на тиждень, 24 години на добу;
- трансакції (операції) виконуються і підтверджуються майже миттєво – час обробки даних приблизно дорівнює терміну обробки даних в банкоматі;
- діапазон здійснюваних операцій досить широкий – клієнти можуть виконувати практично всі операції – від контролю руху коштів на рахунок (отримання виписки) до подачі заявки на надання кредиту чи проведення активних операцій.

13. Ті банки, які прагнуть зайняти лідируючі позиції на ринку електронних технологій, повинні при розробці та впровадженні стратегії розвитку на даному ринку зважати на досвід застосування цих технологій іноземними банками, що дасть змогу уникнути багатьох помилок та передбачити можливі шляхи розвитку інтернет-технологій в українських банках, а також досягти високого технологічного рівня своєю конкурентною перевагою.

14. Банки, які не усвідомлюють різниці між звичайними та електронними послугами, в майбутньому можуть бути просто витіснені з цієї ніші більш мобільними фінансовими установами, що зможуть пристосуватися до специфічних вимог роботи в Інтернеті.

15. Вітчизняним комерційним банкам необхідно вже сьогодні виходити на якісно вищий рівень розвитку, впроваджуючи нові продукти та послуги з

використанням сучасних Інтернет-технологій, створити повноцінні системи інтернет-банкінгу та інтегрувати їх у діючі платіжні системи.

16. В умовах посилення конкуренції ефективність роботи банку визначається не лише набором послуг, що надаються, а й рівнем розробки новаторських технологій та ідей, які значно спрощують процес взаємодії клієнтів з банком. Одним з напрямків удосконалення банківської діяльності є надання віддалених банківських послуг, з яких управління банківськими рахунками через Інтернет, є найбільш динамічним і представницьким напрямом фінансових Інтернет-рішень завдяки широкому спектру фінансових ноу-хау, представлених у системах е-банкінгу.

17. На даному етапі головною передумовою підвищення конкурентоспроможності банківської діяльності є застосування е-банкінгу.

18. Законодавчий розвиток е-банкінгу в Україні через впровадження відповідних законодавчих норм, дасть змогу банківським установам вже найближчим часом стати основою електронного бізнесу в Україні, та забезпечити захист прав споживачів електронних банківських послуг.

19. Таким чином, на даному етапі функціонування вітчизняного банківського бізнесу, для створення конкурентного середовища, необхідно проводити інноваційну діяльність щодо впровадження нових, конкурентоспроможних продуктів і послуг, зокрема послуг е-банкінгу, враховуючи особливості вітчизняної банківської системи.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адамик Б. П. Банківські електронні послуги [Текст] : навчальний посібник для студентів денної та заочно-дистанційної форм навчання / Б. П. Адамик. – [2-ге видання]. – Тернопіль: Карт-бланш, 2009. – 96 с.
2. Адамик Б. П. Інформаційні технології у банківській сфері [Текст] : навчальний посібник / Б. П. Адамик, І. С. Литвин, В. О. Ткачук. – К.: Знання, 2008. – 351 с.
3. Анан'єв О. М. Інформаційні системи і технології в комерційній діяльності [Текст] : підручник / О. М. Анан'єв, В. М. Білик, Я. А. Гончарук. – Львів: Новий світ-2000, 2006. – 584 с.
4. Банківські операції [Текст] : підручник / А. М. Мороз, М. І. Савлук, М. Ф. Пуховкіна та ін.; за заг. ред. А. М. Мороза. – [3-тє вид., перероб. і доп.]. – К.: КНЕУ, 2008. – 608 с.
5. Банківські операції [Текст] : підручник / О. В. Дзюблюк, Я. І. Чайковський, Н. Д. Галапуп та ін.; за ред. О. В. Дзюблюка. – Тернопіль: Вид-во ТНЕУ «Економічна думка», 2009. – 696 с.
6. Банковское дело [Текст] : учебник / под ред. О. И. Лаврушина. – М.: Финансы и статистика, 1998. – 576 с.
7. Барасюк Я. М. Сучасний стан та перспективи розвитку Інтернет-банкінгу в Україні [Текст] / Я. М. Барасюк, О. І. Янчук // Науковий вісник БДФЕІ: Збірник наукових праць. Вип. 4: Економічні науки. – Чернівці, 2003. – 367 с..
8. Берніков В. Аналітичний огляд роботи Національної системи масових електронних платежів [Текст] / В. Берніков // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 6. – С. 64 – 66.

9. Берніков В. Національна система масових електронних платежів: огляд розвитку у 2005 році [Текст] / В. Берніков // Вісник Національного банку України. – 2006. – №2. – С. 5 – 7.
10. Берніков В. НСМЕП: огляд розвитку у 2006 році [Текст] / В. Берніков // Вісник Національного банку України. – 2007. – № 2. – С. 23 – 25.
11. Блащук Ю. Віртуальні банки та електронний банкінг: загрози чи нові можливості? Досвід України [Електронний ресурс] / Ю. Блащук // Економічний часопис – XXI. – 2001. – № 9. – Режим доступу: <http://www.soskin.info/ea.php?pokazold=20010985&n=9&y=2001>
12. Бритченко И. Г. Виртуальные банки и их связь с реальной банковской системой / И. Г. Бритченко // Наука. Релігія. Суспільство. – 2001. – №2.–С.3-10.
13. Вересюк А. Малые банки открывают Интернет [Текст] / А. Вересюк // Банковская практика за рубежом. – 2003. – №4(52). – С. 76–79.
14. Використання НСМЕП у соціальній сфері [Електронний ресурс] / Режим доступу: <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=75962>
15. Вишивана Б. Класифікація карткових платіжних інструментів [Електронний ресурс] / Б. Вишивана // Формування ринкової економіки в Україні, 2009. – Вип. 19. – С. 158-164. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/freu/2009_19/24.pdf
16. Віднійчук-Вірван Л. А. Платіжні системи [Текст] : навч. посібник / Л. А. Віднійчук-Вірван. – Львів: “Магнолія плюс”, 2007. – 190 с.
17. Віртуальна валюта [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.yd.dp.ua/virtualna-valyuta.html>
18. Внутрішньодержавні і транскордонні перекази за підсумками 2010 року. Аналітичні дані щодо діяльності в Україні впродовж 2010 року внутрішньодержавних і міжнародних систем переказу коштів, створених

резидентами [Текст] // Вісник Національного банку України, 2011. – № 4. – С.58 – 59.

19. Вовчак О. Д. Платіжні системи [Текст] : навчальний посібник / О. Д. Вовчак, Г. Є. Шпаргило, Т. Я. Андрейків. – К.: Знання, 2008. – 341 с.

20. Давидовська Г. Електронні гроші та електронні платіжні системи в Україні [Електронний ресурс] / Г. Давидовська // Економічний аналіз. – 2011. – Випуск 9. – Частина 2. – С. 152-154. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Ecan/2011_9_2/pdf/davydovska.PDF

21. Доля Т. С. Платіжні системи Internet як інструменти електронної комерції [Електронний ресурс] / Т. С. Доля. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Torg/2009_10/13.pdf

22. Електронна платіжна система [Електронний ресурс]. – Режим доступу : [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://uk.wikipedia.org/wiki>

23. Електронні платіжні системи в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://international-site.net/uk-ua/zakazchiku/100/elektronn-plat-zhn-sistemi-v-ukra-n>

24. Єгоричева С. Б. Організація діяльності банків у зарубіжних країнах [Текст] : навчальний посібник / С. Б. Єгоричева. – К.: Центр учбової літератури, 2007. – 208 с.

25. Єрохіна Н. А. Електронні гроші в платіжній системі держави [Текст] / Н. А. Єрохіна, О. Г. Микитина // Фінанси України. – 2002. – № 3. – С. 134 – 140.

26. Жидко К. Шляхи забезпечення дохідності операцій банку з платіжними картками держави [Текст] / К. Жидко // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 5. – С. 28 – 31.

27. Засадна Х. О. Про захист послуг Інтернет-банкінгу // Вісник Університету банківської справи Національного банку України, 2008. – №3. – С. 225-229 [Електронний ресурс]. – Режим доступу:

http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUbsNbU/2008_3/Visnyk%20UBS%20NB%203_225.pdf

28. Захарченко О. М. . Банківське обслуговування в мережі Інтернет [Електронний ресурс] / О. М. Захарченко // Науковий вісник Ужгородського університету. – 2011. – Серія Економіка. Спецвипуск 33. Частина 2. – С. 74–78. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/natural/Nvuu/Ekon/2011_33_sv2/SOURCE/14.pdf

29. Захарченко О. М. Дистанційне банківське обслуговування на основі системи «клієнт-банк»: переваги та недоліки [Електронний ресурс] / О. М. Захарченко. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/PORTAL/soc_gum/pprbsu/2010_30/10_30_15.pdf

30. Інструкція про безготівкові розрахунки в Україні в національній валюті: постанова Правління НБУ : затверджена 21.01.2004 р. № 22. / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0377-04>

31. Кириченко М. М. Перспективи розвитку «Private Banking» в Україні [Текст] / М. М. Кириченко // Актуальні проблеми економіки. – 2006. – № 9(63). – С. 38-42.

32. Коваль І. Огляд розвитку Національної системи масових електронних платежів із квітня 2003 року до кінця 2004 року [Текст] / І. Коваль, В. Берніков // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 2. – С. 15 – 17.

33. Козик В.В. Міжнародні економічні відносини [Текст] : навч. посібн. / В.В. Козик, Л.А. Панкова, Н.Б. Даниленко. – К. : Вид-во «Знання», 2008. – 406 с.

34. Компанієць С. Інтернет-платежі за технологією НСМЕП [Текст] / С. Компанієць // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 8. – С.18–19.

35. Компанієць С. Перспективи розвитку Національної системи масових електронних платежів [Текст] / С. Компанієць // Вісник Національного банку України. – 2005. – № 4. – С. 33 – 34.

36. Конституція України [Електронний ресурс] : закон України : прийнятий 08.12.2004 р. № 2222-IV / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/254%D0%BA/96-%D0%B2%D1%80>

37. Кравець В. Інтернет-комерція в Україні [Текст] / В. Кравець // Вісник Національного банку України, 2004. – № 3. – С. 9 – 12.

38. Кравець В. Розвиток платіжних систем в Україні та новітні форми розрахунків [Текст] / В. Кравець // Вісник Національного банку України, 2011. – № 10. – С. 45 – 47.

39. Крутова А. С. Механізм упровадження електронних розрахунків у комерційній діяльності [Електронний ресурс] / А. С. Крутова. – Режим доступу: http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vdnuet/econ/2008_3/4%20.pdf

40. Кулакова М. Як здійснити грошовий переказ [Текст] / М. Кулакова // Все про бухгалтерський облік. – 18 квітня 2006, № 39 (1193). – С. 56 – 60.

41. Куриляк В. Платіжні системи в Інтернеті: порівняльний аналіз [Текст] / В. Куриляк // Банківська справа. – 2001. – С. 29 – 33.

42. Лейбов В. Інтернет-банкінг для пересічних громадян [Текст] / В. Лейбов // Фінансовий ринок України. – 2010. – № 6-7. – С. 51-52.

43. Лист Департаменту платіжних систем Національного банку України «Про надання інформації про використання Інтернет-технологій клієнтами банків при здійсненні розрахунків» від 13.06.2007 р., № 25-112/1151-6023 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=v6023500-07>

44. Махаєва О. Електронні гроші в Європі та в Україні [Текст] / О. Махаєва // Вісник Національного банку України. – 2004. – № 9. – С. 22 – 24.

45. Машика Ю. В. Електронна комерція – платіжні системи мережі Інтернет [Електронний ресурс] / Ю. В. Машика // Збірник науково-технічних праць. – Національний лісотехнічний університет України. 2011. – Вип. 21.8. – С. 344-348. – Режим доступу : http://www.nbu.gov.ua/portal/chem_biol/nvnlntu/21_8/344_Masz.pdf
46. Меджибовська Н. Банківські послуги та Інтернет [Текст] / Н. Меджибовська // Банківська справа. – 2001. – № 5. – С. 41-43.
47. Михайлюк Г. Поняття та особливості надання банківських послуг за допомогою Інтернету [Текст] / Г. Михайлюк // Право України. – 2010. – №8. – С.162-168.
48. Михно В.И. Інтернет-банкінг: розвиток і проблеми регулювання [Текст] / В.И. Михно // Банковское дело. – 2001. – № 11. – С. 35-40.
49. Міщенко В. І. Електронний бізнес на ринку фінансових послуг [Текст] : практичний посібник / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, Г. В. Юрчук. – К.: Т-во «Знання», КОО, 2003. – 278 с.
50. Міщенко В. І. Особливості та перспективи розвитку електронної комерції (е-комерції) в банківському бізнесі [Текст] / В. І. Міщенко, А. В. Шаповалов, Г. В. Юрчук // Банківська справа, 2001. – № 4. – С. 18–27.
51. Мороз А. Електронні фінансові послуги: історія становлення та перспективи розвитку (Рецензія) [Текст] / А. Мороз // Вісник Національного банку України. – 2004. – №2. – С. 37.
52. Мрочко М. С. Розвиток банківських послуг у всесвітній мережі Інтернет [Текст] / М. С. Мрочко, Т. В. Павлів // Фінанси України. – 2001. – № 9. – С. 131-135.
53. Нестеренко Г. Система платежів по телефону «Телебанк-24» [Текст] / Г. Нестеренко, В.Чорновіл, О. Білоус, В. Калініченко, О. Сокол // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 9. – С. 44 – 49.

54. Офіційний сайт асоціації учасників НСМЕП. – Режим доступу до сайту: <http://www.ansmer.kiev.ua>
55. Офіційний сайт ВАТ КБ «ПриватБанк» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.privatbank.com.ua
56. Офіційний сайт Національного банку України. – Режим доступу до сайту : <http://www.bank.gov.ua>
57. Пасічник І. В. Підвищення конкурентоспроможності банківських установ на основі використання електронних технологій [Електронний ресурс] / І. В. Пасічник, К. М. Базадзе // http://www.nbu.gov.ua/portal/Soc_Gum/Fkd/2011_1/part2/50.PDF
58. Пацера М. Сучасний стан і перспективи розвитку Національної системи масових електронних платежів [Текст] / М. Пацера // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 1. – С. 41 – 43.
59. Пиріг С. О. Платіжні системи [Текст] : навч. посібник / С. О. Пиріг. – К.: Центр учбової літератури, 2008. – 240 с.
60. Підсумки роботи НСМЕП у 2010 році [Електронний ресурс] / Режим доступу: http://www.bank.gov.ua/Pl_syst/NSMEP/2010.pdf
61. Платіжні системи [Текст] : навч. посібник для студентів вищ. закладів освіти / В. А. Ющенко, А. С. Савченко, С. Л. Цокол, І. М. Новак, В. П. Страхарчук. – К.: Либідь, 1998. – 416 с.
62. Положення про електронні гроші в Україні : постанова Правління НБУ : прийнята 04.22.2010 року № 481 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z1336-10>
63. Положення про порядок емісії спеціальних платіжних засобів і здійснення операцій з їх використанням : постанова Правління НБУ : прийнята 30.04.2010 року № 223 / Національний банк України. – Офіційний текст. –

Режим доступу до постанови : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0474-10>

64. Правила Національної системи масових електронних платежів : постанова Правління НБУ : прийнята 10.12.2004 року № 620 / Національний банк України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=z0025-05>

65. Про банки і банківську діяльність : закон України : прийнятий 07.12.2000 р. № 2121-III / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради України. – № 5-6. – С. 30

66. Про електронний цифровий підпис : закон України : прийнятий 20.05.1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 29. – ст. 238

67. Про електронні документи та електронний документообіг : закон України : прийнятий 22.05.2003 р. № 851-IV / / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/851-15>

68. Про захист інформації в автоматизованих системах закон України : прийнятий 05.07.1994 р. № 81/94 – ВР / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 1994. – № 31. – ст. 286.

69. Про заходи щодо розвитку національної складової глобальної інформаційної мережі Інтернет та забезпечення широкого доступу до цієї мережі в Україні: Указ Президента України від 31 липня 2000 року № 928/2000 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>

70. Про здійснення розрахунків за продані товари (надані послуги) з використанням спеціальних платіжних засобів : постанова Кабінету Міністрів України : прийнята 29.09.2010 року № 878 Кабінет Міністрів України. – Офіційний текст. – Режим доступу до постанови : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/878-2010-%D0%BF>

71. Про Національний банк України : закон України : прийнятий 20.05.1999 р. № 679-XIV / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 1999. – № 29. – С. 238

72. Про платіжні системи та переказ коштів в Україні : закон України : прийнятий 05.04.2001 р. № 2346-III / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 2001. – № 29. – ст. 137.

73. Про телекомунікації [Електронний ресурс] : закон України : прийнятий 18.11.2003 р. № 1280-IV / Верховна Рада України. – Офіц. вид. // Відомості Верховної Ради. – 2004. – № 12. – ст. 155. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/1280-15/page>

74. Про фінансові послуги та державне регулювання ринків фінансових послуг : закон України : прийнятий 12.07.2001 року № 2664-III / Верховна Рада України. – Офіційний текст. – Режим доступу до закону : <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/2664-14/page>

75. Річний звіт Національного банку України за 2011 рік. – К. – Національний банк України. – 2012. – 186 с. [Електронний ресурс] / Режим доступу: // <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=121938>

76. Рогач І. Ф. Інформаційні системи у фінансово-кредитних установах [Текст] : навчальний посібник / І. Ф. Рогач, М. А. Сендзюк, В. А. Антонюк. – 2-ге вид., перероб. і доп. – К.: КНЕУ, 2001. – 239 с.

77. Рудакова О. С. Банковские электронные услуги [Текст] : учебное пособие / О. С. Рудакова. – М.: Вузовский учебник: ИНФРА-М, 2011. – 400 с.

78. Савлук М. Електронні гроші: сутність та порівняльний аналіз якісних властивостей [Текст] / М. Савлук // Вісник Національного банку України. – 2004. – №11. – С.10-14.

79. Савченко А. Виконання Базових принципів для системно важливих платіжних систем у Системі електронних міжбанківських переказів НБУ

[Текст] / А. Савченко, Є. Бургіна // Вісник Національного банку України. – 2003. – № 8. – С. 38 – 41

80. Савченко А. ТОПАЗ – основа для побудови інтегрованої платіжної системи України [Текст] / А. Савченко, Г. Бондарович // Вісник Національного банку України, 1999. – № 3. – С. 11 – 14.

81. Савченко А. Розвиток платіжної системи України за десятиріччя України [Текст] / А. Савченко, В. Кравець // Вісник Національного банку України. – 2001. – № 5. – С.10 – 12.

82. Садовий М. Система електронного бізнесу: елементи, механізми дії та тенденції розвитку [Текст] / М. Садовий, Б. Баласинович // Банківська справа, 2002. – № 1. – С. 31–41.

83. Світовий досвід і перспективи розвитку електронних грошей в Україні [Текст] : науково-аналітичні матеріали / П. М. Сенищ, В. М. Кравець, В. І. Міщенко, О. О. Махаєва, В. В. Крилова, Н. В. Грищук. – К.: Національний банк України. Центр наукових досліджень, 2008. – Вип. 10. – 145 с.

84. Скорик М. Функціонування кредитної установи в Національній системі масових електронних платежів: досвід Імексбанку [Текст] / Скорик М., О. Герасимова // Вісник Національного банку України. – 2002. – № 5. – С. 47 – 51.

85. Ступка Н. М. Впровадження Інтернет-технологій як напрям підвищення конкурентоспроможності комерційних банків [Електронний ресурс] / Н. М. Ступка // Вісник Української академії банківської справи, 2004. – №2(17). – С. 1–5. / Режим доступу: http://dspace.academy.sumy.ua/bitstream/123456789/576/2004_10pdf

86. Технологія інтернет-розрахунків PayCash [Електронний ресурс]. – Режим доступу: з <http://www.imoney.ua/system/paycash.ua.htm>

87. Толкачов С. Картки НСМЕП: зручність, безпечність, перспектива [Текст] / С. Толкачов // Вісник Національного банку України. – 2006. – № 1. – С. 54 – 55.
88. Транскордонні перекази за підсумками 2010 року [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2011. – № 3. – С. 36–39.
89. Транскордонні перекази за підсумками 2011 році [Текст] // Вісник Національного банку України. – 2012. – № 3. – С. 42 – 45.
90. Харченко В. Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2009 році [Текст] / В. Харченко // Вісник Національного банку України. – 2010. – № 6 . – С. 26–33.
91. Харченко В. Підсумки діяльності банків України на ринку платіжних карток у 2002 році [Текст] / В. Харченко // Вісник Національного банку України. – 2003. – №4. – С.29 – 37.
92. Харченко В. Банківські платіжні картки: передумови створення Єдиного національного платіжного простору в Україні [Текст] / В. Харченко, Р. Капралов // Вісник Національного банку України. – 2009. – № 2. – С. 32 – 37.
93. Центральний банк та грошово-кредитна політика [Текст] : підручник / А. М. Мороз, М. Ф. Пуховкіна, М. І. Савлук, та ін. ; за заг. ред. А. М. Мороза і М. Ф. Пуховкіної. – К. : КНЕУ, 2005. – 556 с.
94. Чайковський Я. І. Платіжні системи [Текст] : навч. посібник / Я. І. Чайковський. – Тернопіль: Карт-бланш, 2006. – 210 с.
95. Чуб О.О. Розвиток Інтернет-банкінгу в глобальному середовищі [Електронний ресурс] / О.О. Чуб // Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/VUABS/2009_1/26.3.07.pdf
96. Шалига Т. С. Розвиток дистанційних банківських послуг як показник модернізації елементів національної банківської системи [Електронний ресурс] / Т. С. Шалига. – 2010. – Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portЗасадняal/Soc_Gum/VUABS/2010_2/29_03_09.pdf

97. Юргелевич С. Правові аспекти електронної комерції [Текст] / С. Юргелевич // Вісник Національного банку України, 2001. – № 4.–С. 32 – 35.

98. Юрчук Г. В. Електронна комерція та її перспективи для банківської системи України [Текст] / Г. В. Юрчук // Вісник Національного банку України, 2000. – № 9. –С .20–25.

99. Юрчук Г. В. Розвиток фінансових послуг на основі систем електронного бізнесу [Текст] : автореф. дис. канд. екон. наук: 08.04.01 / Г. В. Юрчук. – Українська академія банківської справи. – Суми, 2003. – 19 с.

100. Юрчук Г. Мережа Інтернет – сучасний канал і середовище надання фінансових послуг [Текст] / Г. Юрчук // Вісник Національного банку України. – 2002. – №6,–С.33–39.

101. Юрчук, Г. В. Особливості еволюції ринку фінансових послуг та їх надання в умовах розвитку інформаційного суспільства [Текст] / Г. В. Юрчук // Вісник Української академії банківської справи. - 2001. – № 2. – С. 57-64.

102. Ющишин Л. О. Електронні платіжні системи у міжнародній практиці та їх застосування [Електронний ресурс] / Л. О. Ющишин, С. М. Сало // Економічні науки. – Серія «Облік і фінанси». – 2012. – Випуск 9(33). – Ч.3. – Режим доступу: http://archive.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/en_oif/2012_9_3/71.pdf

103. PayPal [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ru.wikipedia.org/wiki/PayPal>

Додаток А
Головні законодавчо регулюючі елементи платіжної системи України

[16, с. 22]

Нормативні акти НБУ	Суб'єкти та об'єкти розрахункових взаємовідносин, платіжні угоди	Засоби та принципи бухгалтерського обліку	Платіжні інструменти безготівкових розрахунків та валютно-кредитні ризики
Законодавство	Законодавчо- нормативна база	Бухгалтерські облік і звітність. Інструменти та механізм розрахунків	Форми, способи та механізми розрахунків
Програмно- технічні засоби НБУ	Засоби захисту інформації	Технологічна інфраструктура та засоби телекомунікацій	Організація та процес експлуатації телекомунікацій
Організаційно- адміністративні засоби	Програмно- технічні засоби	Телекомунікаційні системи. Технічне обладнання	Програмні засоби обробки інформації

Додаток Б

Платіжна система України та її елементи [16, с. 23-25]

№ з/п	Класифікація регулюючих елементів (за призначенням)	Основний зміст регулюючих елементів, що забезпечують виконання боргових зобов'язань, які виникають у процесі економічної діяльності
1	2	3
1	Суб'єкти – учасники розрахункових взаємовідносин	<p>Фінансовий сектор: банки, кредитні установи, міжбанківські розрахунки.</p> <p>Нефінансовий сектор: підприємства, організації, фірми, бюджетні та інші організації, міжгосподарські розрахунки.</p> <p>Особистий сектор: населення.</p>
2	Об'єкт розрахунків (призначення платежу)	Товари і послуги-платежу за товарними операціями; внески в бюджет, платежі за позиками, платежі в позабюджетні фонди, платежі за вексями та іншими платіжними фінансово-економічними інструментами, платежі за нетоварними операціями.
3	Принципи організації безготівкових розрахунків – основні положення початку їх ведення	<ul style="list-style-type: none"> • Правовий режим – обумовленість розрахунків законами і законодавчими актами НБУ. • Здійснення міжнародних розрахунків переважно за банківськими рахунками. • Підтримання ліквідності на рівні, що забезпечує безперебійне здійснення платежів. • Наявність акцепту (згоди) на платіж, списання коштів із рахунку.

		<ul style="list-style-type: none"> • Термінованість платежу згідно зі складеним договором. • Майнова відповідальність контрагента за умовами угоди. • Взаємний контроль учасників міжнародних розрахунків
4	Місце проведення розрахунків	Міждержавні (міжнародні) розрахунки з контрагентами інших держав.
5	Комунікації системи переказу грошей	Поштовий зв'язок; Спеціальні служби: органи спецзв'язку; фельдегерська служба, кур'єри; служба інкасації; телеграфно-телетайпний зв'язок; телефонний зв'язок; електронний зв'язок; міжнародні телекомунікації; SWIFT – товариство всесвітніх міжбанківських телекомунікацій. TARGET – трансєвропейська автоматизована система переказів міжнародних розрахунків у мережі реального часу та ін.
6	Час платежу (як правило передбачається в угоді)	Терміновий платіж: – до початку торгової операції – авансовий платіж; – негайно після здійснення операції; – через визначений термін після завершення торгової операції на умовах комерційного кредиту; Достроковий платіж – до закінчення встановленого терміну; Плановий платіж (за в;критим рахунком); Періодичний платіж – по мірі одержання товарів (надання послуг);

		<p>Відстрочений платіж – шляхом пролонгації початкового строку;</p> <p>Прострочений платіж (термін сплати якого пройшов).</p>
7	<p>Форма розрахунків, установлена законодавством, специфічна форма руху платежів, яка є характерною визначеному платіжному інструменту у платіжному обороті</p>	<p>Переказ:</p> <ul style="list-style-type: none"> • кредитовий; • поштовий; • дебетовий. <p>Відкритий рахунок (планові платежі):</p> <ul style="list-style-type: none"> • акредитив; • інкасо.
8	<p>Платіжні інструменти</p>	<p>Інструменти кредитових переказів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • платіжні доручення про кредитові перекази; • поштові перекази; • платіжні вимоги-доручення. <p>Інструменти дебетових переказів:</p> <ul style="list-style-type: none"> • векселі; • чеки; • платіжні вимоги про дебетові списання у відповідності із законодавством (безспірні і безакцептні списання); <p>Проміжні інструменти, при використанні яких можуть застосовуватись як кредитові, так і дебетові перекази:</p> <ul style="list-style-type: none"> • акредитиви;

		<ul style="list-style-type: none">• пластикові картки;• банківські;• дебетові;• кредитні;• небанківські. <p>Носії платіжних документів:</p> <ul style="list-style-type: none">• паперові;• пластикові (дебетові і кредитні картки);• електронні імпульси;• дискети.
--	--	--

Додаток В

Основні показники ринку платіжних карток в Україні [56]

№ з/п	Дані за станом на:	Банки-члени карткових платіжних систем (шт.)	Держателі платіжних карток (тис.осіб.)	Платіжні картки (тис.шт.)*	Платіжні картки в обігу**	Банкомати (шт.)	Термінали (шт.)			Імпринтери (шт.)
							загальна	торговельні	банківські	
1	01.01.2002	58	3 214	3 630	н.д***	1 830	14 593	н.д	н.д	27 134
2	01.01.2003	77	5 696	6 150	н.д	2 618	21 714	н.д	н.д	23 438
3	01.01.2004	87	10 525	11 529	н.д	5 027	26 433	16 837	9 596	31 976
4	01.01.2005	93	15 735	17 080	н.д	8 104	33 411	21 594	11 817	37 338
5	01.01.2006	101	21 831	24 780	н.д	11 325	42 361	28 366	13 995	43 930
6	01.01.2007	111	29 414	32 474	н.д	14 718	62 045	43 536	18 509	39 064
7	01.01.2008	127	35 723	41 162	н.д	20 931	94 317	67 233	27 084	54 406
8	01.01.2009	139	37 232	38 576	45 346	27 965	116 748	85 260	31 488	82 084
9	01.01.2010	146	39 395	29 104	44 469	28 938	103 063	74 510	28 553	76 718
10	01.01.2011	141	39 942	29 405	46 375	30 163	108 140	80 544	27 596	15 858
11	01.01.2012	142	35 179	34 850	57 893	32 997	123 540	94 741	28 799	15 803
12	01.01.2013	142	44 339	69 826	33 106	36 152	162 724	133 964	28 760	5 506

Джерело:

* зазначається загальна кількість емітованих банком платіжних карток, за якими була здійснена хоча б одна видаткова операція за останні дванадцять місяців;

** зазначається загальна кількість емітованих банком платіжних карток, термін дії яких не закінчився;

*** немає даних.

Додаток Д

Сума та кількість операцій з використанням платіжних карток, емітованих українськими банками [56]

№ з/п	Дані за:	Сума операцій					Кількість операцій				
		Безготівкові платежі		Отримання готівки		Усього	Безготівкові платежі		Отримання готівки		Усього
		Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.	Млн. грн.	%	Млн. грн.	%	Млн. грн.
1.	2002 рік	1163	5,8	18885	94,2	20048	6	8,1	68	91,9	74
2.	2003 рік	1356	4,8	26744	95,2	28100	7	5,7	115	94,3	122
3.	2004 рік	3418	5,4	60341	94,6	63759	12	5,0	226	95,0	238
4.	2005 рік	3196	3,2	96542	96,8	99738	18	5,6	306	94,4	324
5.	2006 рік	5049	3,3	147597	96,7	152646	31	6,8	428	93,2	459
6.	2007 рік	8118	3,6	217003	96,4	225121	45	8,5	487	91,5	532
7.	2008 рік	16980	4,6	355438	95,4	372418	67	10,6	567	89,4	634
8.	2009 рік	18375	5,2	334791	94,8	353166	77	13,1	513	86,9	590
9.	2010 рік	29463	6,5	421189	93,5	450652	121	17,5	571	82,5	692
10.	2011 рік	46 346	8,0	529 633	92,0	575 979	214	24,5	661	75,5	875
11.	2012 рік	91 583	12,4	649 897	87,6	741 480	348	32,4	725	67,6	1 073

Додаток Е

Основні показники ринку платіжних карток в Україні [56]

За станом на	Платіжні картки (тис. шт.)												
	Усього	За видами носіїв інформації				За платіжною схемою		За типами держателів		За типами фінансових операцій			з них з функцією електронних грошей
		з магнітною смугою	з магнітною смугою та чіпом	з чіпом	для розрахунків у мережі Інтернет	з дебетовою функцією	з кредитною функцією	корпоративні	особисті	з функцією видачі готівки	з функцією платежів та видачі готівки	з функцією платежів та без видачі готівки	
01.01.2007	32474	30266	802	1300	106	26396	6078	304	32170	1104	30816	554	0
01.01.2008	41162	38676	771	1518	197	31117	10045	415	40747	1236	39281	645	0
01.01.2009	38576	36123	729	1558	166	29544	9032	485	38091	1041	37217	318	0
01.01.2010	29104	27092	588	1348	76	23916	5188	433	28671	827	28243	34	38
01.01.2011	29405	27438	602	1236	129	23786	5619	332	29073	832	28559	14	25
01.01.2012	34 850	32 022	653	1188	987	26 670	8 180	758	34 092	777	34 064	9	12
01.01.2013	33 106	31 238	1 014	741	113	25 029	8 077	1 380	31 726	313	32 683	110	3

Додаток Ж

Банки-члени НСМЕП за станом на 24.01.2013р. [56]

Назва банку, що є членом НСМЕП	Функції банку
1. Національний банк України	емітент/еквайр платіжних карток
2. ПАТ "Мегабанк"	емітент/еквайр платіжних карток
3. ПАТ "Банк "Грант"	емітент/еквайр платіжних карток
4. ВАТ КБ "Хрещатик"	емітент/еквайр платіжних карток
5. Банк "Демарк"	емітент/еквайр платіжних карток
6. АТ "Брокбізнесбанк"	емітент/еквайр платіжних карток
7. АБ "Експрес-Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
8. АТ "Імексбанк"	емітент/еквайр платіжних карток
9. Полікомбанк	емітент/еквайр платіжних карток
10. ВАТ КБ "Інтербанк"	емітент/еквайр платіжних карток
11. АКБ "ЧБРР"	емітент/еквайр платіжних карток
12. АБ "Київська Русь"	емітент/еквайр платіжних карток
13. АТ Банк "Меркурій"	емітент/еквайр платіжних карток
14. Акціонерний банк "Південний"	еквайр платіжних карток
15. АКБ "Фінбанк"	емітент/еквайр платіжних карток
16. ВАТ "ТММ-Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
17. АТ "КІБ"	емітент/еквайр платіжних карток
18. ПАТ "Перший Інвестиційний Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
19. ПАТ АКБ "Львів"	емітент/еквайр платіжних карток
20. ПАТ "ФОЛЬКСБАНК"	емітент/еквайр платіжних карток
21. АКБ "Юнекс"	емітент/еквайр платіжних карток
22. ПуАТ "СЕБ Банк"	емітент/еквайр платіжних карток

23. ПАТ "АКБ "Київ"	емітент/еквайр платіжних карток
24. ТОВ КБ "Фінансова ініціатива"	емітент/еквайр МПІ
25. АКБ "Форум"	емітент/еквайр платіжних карток та МПІ
26. ПАТ "Кредитпромбанк"	емітент/еквайр МПІ
27. АБ "Укргазбанк"	емітент/еквайр МПІ
28. АБ "Укркомунбанк"	емітент/еквайр МПІ
29. ПАТ "БАНК КРЕДИТ ДНІПРО"	емітент/еквайр МПІ
30. АТ "Регіон-банк"	емітент/еквайр платіжних карток
31. АТ "Фортуна-банк"	емітент/еквайр платіжних карток
32. ВАТ КБ "ПІВДЕНКОМБАНК"	емітент/еквайр платіжних карток
33. АБ "Укргазпромбанк"	емітент/еквайр платіжних карток
34. АБ "УкрБізнесБанк"	емітент/еквайр платіжних карток
35. ВАТ "СБРФ"	емітент/еквайр платіжних карток
36. ВАТ "Міжнародний Інвестиційний Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
37. ПАТ "КРЕДИТВЕСТ БАНК"	емітент/еквайр платіжних карток
38. ПАТ "КРЕДИТ ЄВРОПА БАНК"	емітент платіжних карток
39. АТ "ОКСІ БАНК"	емітент/еквайр платіжних карток
40. ВАТ "АКБ "Капітал"	еквайр платіжних карток
41. АТ "МетаБанк"	емітент/еквайр платіжних карток
42. ПАТ "КРЕДОБАНК"	емітент/еквайр МПІ
43. ПАТ Банк "Морський"	емітент платіжних карток
44. АТ "БАНК ЗОЛОТІ ВОРОТА"	емітент/еквайр платіжних карток
45. ВАТ КБ "ПРОМЕКОНОМБАНК"	емітент/еквайр платіжних карток

46. ПАТ "Всеукраїнський Банк Розвитку"	емітент платіжних карток
47. ПАТ АБ "Столичний"	емітент/еквайр платіжних карток
48. ПАТ "Терра Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
49. ПАТ "Банк Перший"	емітент платіжних карток
50. ПАТ "Банк інвестицій та заощаджень"	еквайр платіжних карток
51. ПАТ "Державний експортно-імпорتنний банк України"	емітент/еквайр платіжних карток
52. ВАТ "Ощадбанк"	емітент/еквайр платіжних карток
53. АТ "КБ "СОЮЗ"	емітент/еквайр платіжних карток
54. ПАТ "АгроКомБанк"	емітент/еквайр платіжних карток
55. ПАТ "Реал Банк"	емітент/еквайр платіжних карток
56. ПАТ "Актабанк "	емітент/еквайр
57. ПАТ "Фінростбанк"	емітент/еквайр

Додаток 3
**Небанківські установи-члени/учасники НСМЕП за станом на
 24.01.2013 р. [56]**

Назва юридичної особи, що є членом/учасником НСМЕП	Функції члена/учасника НСМЕП
1. <u>ТОВ "Універсальний процесинг"</u>	банківський процесинговий центр
2. <u>УДППЗ "Укрпошта"</u>	еквайр
3. <u>ЗАТ "Центр Обслуговування Мобільних Платежів"</u>	банківський процесинговий центр мобільних платіжних інструментів
4. <u>ТОВ СНВФ "Аргус"</u>	банківський процесинговий центр, технічний еквайр
5. <u>ТОВ "Юнісістем"</u>	технічний еквайр
6. <u>ТОВ "Інтерплат"</u>	технічний еквайр
7. <u>ТОВ "НМТ ГРУП"</u>	технічний еквайр
8. <u>ТОВ "АВТОР"</u>	технічний еквайр
9. <u>АТ "Українська національна розрахункова картка"</u>	технічний еквайр